

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

**Posouzení vývoje právní úpravy civilní
ochrany/obrany ve vztahu k zaměření civilní
ochrany/obrany a komplexnosti zabezpečení
obyvatelstva**

diplomová práce

Autor práce: Bc. Petr Ondrák
Studijní program: Ochrana obyvatelstva
Studijní obor: Civilní nouzová připravenost

Vedoucí práce: Ing. Jiří Hruška

Datum odevzdání práce: 7.8.2012

Abstrakt

Posouzení vývoje právní úpravy civilní ochrany/obrany ve vztahu k zaměření civilní ochrany/obrany a komplexnosti zabezpečení obyvatelstva.

Cílem této práce bylo zhodnotit zaměření vybraných zákonných a podzákonných předpisů za jednotlivá období, souvisejících s oblastí civilní ochrany/obrany na území České republiky od roku 1935 do současnosti. Rovněž společně s uvedením přehledu a popisu jednotlivých právních norem, byla charakterizována doba, ve které byly tyto předpisy tvořeny, schvalovány a následně aplikovány. Pro přehled a srovnání byly stručně popsány tři evropské země, a to konkrétně Itálie, Švýcarsko a Rakousko, kde je na ochranu obyvatelstva kladen velký důraz a tyto demokratické státy mají v oblasti ochrany obyvatelstva, vzhledem k jejich zeměpisné poloze a historickému vývoji, cenné zkušenosti.

Za využití multikriteriální analýzy byla provedena komparace právních norem vztahujících se k civilní ochraně/obraně na území České republiky od roku 1935 do současnosti. Nebylo možné komparovat všechny zákonné a podzákonné předpisy, které se vztahovaly k dané oblasti. Z těchto právních norem byly vybrány hlavní zákonné předpisy, které se vztahovaly k předmětnému období.

Bylo provedeno rozdělení doby od roku 1935 do současnosti se zaměřením na významné změny, které se udály v oblasti legislativy ochrany obyvatelstva platné na území České republiky. Následně byly popsány hlavní zákonné předpisy, vztahující se k ochraně obyvatelstva takovým způsobem, aby bylo zřejmé, k jakému primárnímu účelu se jednotlivé předpisy vztahovaly.

V kapitole výsledky byla popsána vybraná stěžejní legislativa, a to za období od roku 1935 do roku 1961, dále od roku 1961 do roku 2000 a od roku 2000 do současnosti, přičemž byla následně vytvořena přehledná tabulka se stručným popisem vybraných předpisů.

V závěru práce bylo nutné konstatovat, že ohrožení obyvatelstva, a to jak civilními nebo vojenskými hrozbami, je stále aktuální, a z tohoto důvodu je nutné průběžně pracovat na doplňování stávající, i když velice kvalitní legislativy, aby bylo možné pružně a efektivně reagovat na případné ohrožení obyvatelstva v České republice.

Abstract

Assessment of legal updates on civil protection/defense in relation to trends in the area of civil protection/defense and comprehensive security of the population.

The objective of this study is to evaluate the trends in individual periods of selected legal and sub-legal regulations on civil protection/defense in the Czech Republic from 1935 to the present. In addition to presenting an overview and description of individual legal provisions, the study also outlines the characteristics of the period in which the legal provisions were created, approved, and subsequently enacted. Three European countries were selected and briefly described for the purposes of the overview and comparison – specifically, Italy, Switzerland, and Austria. In all of them, much emphasis has been put on the population's protection, so that these democratic states have considerable and valuable experience in protecting their citizens in their respective geographic and historical setup.

Using a multicriteria analysis, a comparison of legal provisions on civil protection/defense in the territory of the Czech Republic was made from 1935 to the present. Since it was not feasible to compare all the legal and sub-legal regulations in the given area, the study concentrated on the main legislation during that period.

The period under study, i.e., 1935 to the present, was divided into segments where significant amendments were adopted in the area of civil defense in the territory of the Czech Republic. Subsequently, these main provisions on civil defense were detailed so as to make the primary objectives of the individual provisions obvious.

The chapter containing compilation of the results describes selected key legislation in the periods from 1935 to 1961, then from 1961 to 2000, and finally from 2000 to the present, including a comprehensive table with a brief description of selected regulations.

In conclusion, it was necessary to state that endangerment of the population, both with respect to civil and military threats, still exists. Therefore, it is essential to continue to amend and supplement the current legal provisions on a current basis, even though the legislation is very good, quality-wise, to be able to respond flexibly and effectively in the event that the population of the Czech Republic is exposed to any of the potential threats.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 7.8.2012

Petr Ondrák

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce Ing. Jiřímu Hruškovi za jeho laskavý přístup, vstřícnost, ochotu a metodickou pomoc při zpracování této diplomové práce. Rovněž bych chtěl touto cestou vyjádřit úctu všem občanům, kteří se v rámci svých volných aktivit věnují dobrovolné práci v oblasti ochrany obyvatelstva.

OBSAH

strana

Seznam použitých zkratk	9
Úvod	10
1. Současný stav dané problematiky	11
1. 2 Legislativa	
1. 2. 1 Od roku 1918 – 1938.....	12
1. 2. 2 Od roku 1939 – 1945.....	12
1. 2. 3 Od roku 1945 – 1957.....	13
1. 2. 4 Od roku 1958 – 1975.....	13
1. 2. 5 Od roku 1976 – 1989.....	14
1. 2. 6 Od roku 1990 do současné doby	15
1. 3 Civilní ochrana od roku 1918 – 1938	
1. 3. 1 Civilní protiletdecká ochrana	17
1. 3. 2 Individuální protichemická ochrana	19
1. 3. 3 Kolektivní ochrana	20
1. 3. 4 Ochrana obyvatelstva v období Protektorátu Čechy a Morava	20
1. 4 Civilní ochrana/obrana v období od roku 1945 – 1989	
1. 4. 1 Ochrana obyvatelstva v letech 1945 – 1951	23
1. 4. 2 Civilní obrana v období 1951 – 1957	25
1. 4. 3 Ochrana obyvatelstva a národního hospodářství	27
1. 4. 4 Příprava na řízení civilní obrany v období války.....	29
1. 4. 5 Civilní obrana v období 1958 – 1975	31
1. 4. 6 Ukrytí obyvatelstva	32
1. 4. 7 Individuální protichemická ochrana	37
1. 4. 8 Příprava obyvatelstva k civilní obraně.....	39
1. 4. 9 Civilní obrana v období 1976 – 1989	43

1. 4. 10 Úkoly, řízení a organizace	44
1. 4. 11 Příprava a výcvik obyvatelstva	47
1. 5 Civilní obrana/ochrana obyvatelstva od roku 1990 do současné doby	
1. 5. 1 Vývoj civilní ochrany obyvatelstva	49
1. 5. 2 Koncepce ochrany obyvatelstva.....	52
1. 5. 3 Tísňové volání v České republice	55
1. 5. 4 Účast dobrovolných organizací při ochraně obyvatelstva	56
1. 5. 5 Ochrana obyvatelstva na úseku mezinárodního práva.....	59
1. 6 Civilní ochrana v Itálii	
1. 6. 1 Charakteristika země	62
1. 6. 2 Působnost jednotlivých složek	62
1. 7 Civilní ochrana ve Švýcarsku	
1. 7. 1 Charakteristika země	65
1. 7. 2 Působnost jednotlivých složek	65
1. 8 Civilní ochrana v Rakousku	
1. 8. 1 Charakteristika země	68
1. 8. 2 Působnost jednotlivých složek	69
2. Cíl diplomové práce	72
3. Hypotéza.....	73
4. Metodika	74
5. Výsledky	
5. 1 Právní normy vztahující se k civilní ochraně/obraně od roku 1935 do roku 1961	76
5. 2 Právní normy vztahující se k civilní obraně/ochraně od roku 1961 do roku 2000	81

5. 3 Právní normy vztahující se k ochraně obyvatelstva od roku 2000 do současnosti.....	86
5. 4 Srovnávací tabulka k právním normám	90
5. 5 Přehled legislativy na úseku vzdělávání v oblasti ochrany obyvatelstva.....	92
5. 6 Návrh na další vývoj ochrany obyvatelstva z hlediska legislativy	93
6. Diskuse	96
7. Závěr	107
8. Klíčová slova	108
9. Seznam informačních zdrojů	
9. 1 Použitá literatura	109
9. 2 Internetové odkazy	110
10. Přílohy	112

Seznam použitých zkratk

CO.....	Civilní obrana/ochrana
IZS.....	Integrovaný záchranný systém
HZS.....	Hasičský záchranný sbor České republiky
SPO ČSSR.....	Svaz požární ochrany ČSSR
SSA.....	Svaz pro spolupráci s armádou
ČSČK.....	Československý červený kříž
ČSPO.....	Československý svaz požární ochrany
IPCHO.....	Individuální protichemická ochrana
ČSLA.....	Československá lidová armáda
SVAZARM.....	Svaz pro spolupráci s armádou
ČSSTV.....	Československý svaz tělesné výchovy
OSM.....	Ochranný systém metra

Úvod

Kvalitní právní normy jsou základním kamenem pro dobré fungování každé úspěšné organizace ve vyspělém demokratickém státě na celém světě. Nejinak tomu je i v oblasti civilní ochrany. Od samotného vzniku civilní ochrany/obrany na území České republiky uplynula již řada desítek let. Jak se civilní ochrana/obrana vyvíjela s postupem doby, byly rovněž prováděny příslušné právní změny. Je zcela zřejmé, že do roku 1990 byla civilní ochrana/obrana primárně zaměřena na hrozby vojenského charakteru. K tomuto účelu byla rovněž přizpůsobena i příslušná legislativa. Od roku 1990 po skončení studené války se začíná civilní ochrana postupně transformovat a orientovat na nevojenské hrozby. Z tohoto důvodu jsou přijímány důležité právní normy, které komplexně zajišťují činnosti jednotlivých subjektů, podílejících se na zajištění ochrany obyvatelstva.

Z výše uvedených důvodů jsem se ve své práci snažil přehledně zmapovat celkový vývoj civilní ochrany/obrany na území České republiky od jeho počátku až po současný stav ochrany obyvatelstva, a to nejen z hlediska právních norem souvisejících s touto oblastí, ale také z hlediska činnosti a organizace jednotlivých složek podílejících se na ochraně/obraně obyvatelstva a jejich postupného vývoje.

V rámci posouzení a srovnání jsem do své práce zahrnul popis činností a organizačního uspořádání civilní ochrany v některých evropských zemích, a to konkrétně ve Švýcarsku, Itálii a Rakousku se zaměřením na tamní právní úpravu, vztahující se k ochraně obyvatelstva. Jedná se o ekonomicky vyspělé evropské státy, které mají kvalitní legislativní úpravu, poskytující dostatek právních norem pro dobré fungování jednotlivých profesionálních nebo dobrovolných složek, podílejících se na ochraně obyvatelstva.

Rovněž bylo při zpracovávání této práce mým primárním cílem, aby každý čtenář, který se dosud nesetkal s pojmem civilní ochrany/obrany, získal po jejím přečtení celkový přehled o dané problematice a pochopil, o jak závažnou a náročnou práci se v této oblasti jedná.

1. Současný stav dané problematiky

Od počátku 90. let do současné doby se podařilo vybudovat velice kvalitní síť integrovaného záchranného systému, kdy zejména složky Hasičský záchranný sbor České republiky a Zdravotnická záchranná služba poskytují velmi dobrou, rychlou a účinnou pomoc při mimořádných událostech a krizových situacích a jejich současná vybavenost jak po personální, tak i materiální stránce je na přední světové úrovni. Přes několikaleté snahy zákonodárců byly od roku 1999 přijaty důležité zákony¹, které upravují komplexní zabezpečení ochrany obyvatelstva na území České republiky při mimořádných událostech, a to ať vojenského nebo civilního charakteru. Jedná se zejména o ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), zákona č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy a o změně některých souvisejících zákonů a zákona č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky. Tyto zákony stanovují pravidla a postupy při zdolávání mimořádných událostí a krizových situací a usnadňují vzájemnou koordinaci jednotlivých složek IZS. Samozřejmě s těmito zákony byla přijata řada dalších souvisejících zákonů, vyhlášek a nařízení vlády.

Je důležité říci, že přijetím těchto legislativních opatření, byl v oblasti ochrany obyvatelstva uskutečněn velmi významný pokrok spočívající v tom, že byl vytvořen kvalitní právní základ pro další budování moderního systému ochrany občana, který může být postižen mimořádnými událostmi a krizovými situacemi.

---

¹ *Institut ochrany obyvatelstva* [online]. 2010 [cit. 2010-07-11]. Stručná historie CO v našich podmínkách. Dostupné z WWW: <http://www.ioob.cz/ioo_historie.php>.

1. 2 Legislativa²

1. 2. 1 Od roku 1918 – 1938

Zákon č. 82 Sb., o ochraně a obraně proti leteckým útokům ze dne 11. dubna 1935;
Zákon č. 75 Sb. ze dne 8. dubna 1938, jímž bylo doplněno ustanovení § 5 odst. 1, který se týkal vybírání tzv. dávky na ochranu proti leteckým útokům obcemi;
Zákon č. 184 Sb. ze dne 1. července 1937, o branné výchově;
Zákon č. 131 Sb. ze dne 13. května 1936, o obraně státu;
Vládní nařízení č. 159 Sb. ze dne 13. července 1934, kterým se mění a doplňují některé zákony, týkající se bytové péče;
Vládní nařízení č. 83 Sb. ze dne 17. dubna 1935, o živnosti výroby, opravy a prodeje plynových masek a jejich součástí, jakož i o jejich zkoušení, dovozu a vývozu;
Vládní nařízení č. 103 Sb. ze dne 29. dubna 1935, o daňových úlevách na opravy domů;
Vládní nařízení č. 199 Sb. ze dne 18. října 1935, jímž se vydávají některé předpisy o pořizování plynových masek a o některých povinnostech obcí podle zákona o ochraně a obraně proti leteckým útokům;
Vládní nařízení č. 192 Sb. ze dne 9. července 1937, jímž se mění a doplňuje vládní nařízení ze dne 17. dubna 1935 č. 83 Sb., o živnosti výroby, opravy a prodeje plynových masek a jejich součástí, jakož i o jejich zkoušení, dovozu a vývozu, a jímž se vydávají ustanovení o některých dalších předmětech a zařízeních, sloužících k ochraně proti leteckým útokům;
Vládní nařízení č. 127 Sb. ze dne 9. června 1938, jímž se vydávají další předpisy o opatřování souprav prostředků pro první pomoc při leteckých útocích.

1. 2. 2 Od roku 1939 – 1945

Po zřízení protektorátu Čechy a Morava vstoupil u nás v účinnost platný německý zákon č. 827 Sb. z roku 1935, který se do běžného života poprvé promítnul po vypuknutí II. světové války v roce 1939. Tento zákon byl později doplňován prostřednictvím pozměňovacích nařízení (3. nařízení ze dne 8. 9. 1939, 4. nařízení ze

---

² ŠILHÁNEK, Bohumil, DVOŘÁK, Josef. *Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách*. Alena Snášelová. 1. vyd. Kloknerova 26, 148 01 Praha 4 : MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003, s. 7-87 ISBN 80-86640-12-4.

dne 25. 3. 1941). Od roku 1941 byly složky protektorátní civilní protiletdecké ochrany začleněny do Luftschtzu a tímto opatřením vstoupila v platnost říšská nařízení Luftschtzu.

1. 2. 3 Od roku 1945 – 1957

V červnu roku 1948 byla vydána Směrnice pro prozatímní organizaci protiletdecké ochrany s odvoláním na původní legislativní normy, tj. na zákon č. 82/1935 Sb., a na § 10 vládního nařízení č. 51/1936 Sb., o organizaci policejní správy a služby. Tato směrnice řešila organizační uspořádání protiletdecké ochrany a podle ní byla na přechodnou dobu vytvořena pevná organizační struktura civilní ochrany.

Na podzim roku 1948 zpracovalo ministerstvo vnitra nástin osnovy zákona o civilní ochraně. Podle tohoto nástinu byla civilní ochrana charakterizována jako ochrana života a statků před požáry, jinými mimořádnými ohroženími a před leteckými a podobnými útoky. Rovněž bylo přijato vládní usnesení o civilní obraně ze dne 13. července 1951, kdy přílohou tohoto usnesení bylo Nařízení o základních úkolech a povinnostech v civilní obraně na území republiky Československé.

1. 2. 4 Od roku 1958 – 1975

Z důvodu postupného přechodu stávající ochrany na obranu proti zbraním hromadného ničení, bylo nutné přijmout změnu dosavadního Nařízení o základních úkolech a povinnostech civilní obrany na území ČSR z roku 1951. Na základě této skutečnosti se znovu dostala do popředí otázka potřeby samostatného zákona o civilní obraně, neboť základní vymezení civilní obrany v tehdejší platné právní úpravě prakticky neexistovalo a stávající právní opatření z doby první republiky byla naprosto nedostatečná. Nakonec bylo odpovědnými orgány opět rozhodnuto nový zákon nepřipravovat, ale pouze novelizovat stávající vládní usnesení z roku 1951. Tento návrh, předložený ministerstvem vnitra, byl vládou projednán dne 15. ledna 1958 a následně bylo přijato Usnesení vlády Republiky československé č. 49 o civilní obraně Republiky československé a současně byla schválena Směrnice o civilní obraně Republiky československé jako příloha tohoto usnesení.

V počátku šedesátých let byl přijat zákon č. 40 Sb. ze dne 18. dubna 1961 o obraně Československé socialistické republiky, který nahrazoval zákon č. 131 Sb. z roku 1936 o obraně státu. Přijetím tohoto zákona byla zrušena platnost dosavadního zákona č. 82 Sb. z roku 1935 o ochraně a obraně proti leteckým útokům, ve znění zákona č. 75 Sb. z roku 1938. Rovněž byla zrušena platnost zákona č. 92 Sb. z roku 1951 o branné výchově a zákona č. 82 Sb. z roku 1952 o reorganizaci branné výchovy.

Vzhledem k tomu, že si tehdejší branný a bezpečnostní výbor parlamentu uvědomoval potřebu zapojení široké veřejnosti do příprav civilní obrany, doporučil na konci roku 1969 ministru vnitra ČSSR přijetí a schválení zákona o civilní obraně, na němž by se svými návrhy podílely všechny složky zúčastněné na zabezpečování obrany země. Vzhledem k nepředpokládané časové prodlevě byl z tohoto důvodu připravovaný návrh zákona o civilní obraně předložen k projednání v Radě obrany státu až v roce 1974. Tento návrh zákona obsahoval mimo jiné např.:

- povinnosti občanů při účasti v civilní obraně;
- pravidla pro školení a výcvik občanů v pracovní a mimopracovní době;
- povinnosti investorů na tomto úseku apod.

Návrh tohoto zákona byl ve své době velmi pokrokový a obsahoval ucelený systém práv a povinností jednotlivých subjektů v rámci obrany obyvatelstva.

Část otázek spojených s civilní obranou obyvatelstva byla řešena v zákoně č. 73 Sb. ze dne 27. června 1973 o branné výchově.

Následným převodem civilní obrany k 1.1.1976 z federálního ministerstva vnitra do působnosti federálního ministerstva národní obrany byly definitivně ukončeny snahy o vymezení civilní obrany samostatným zákonem.

1. 2. 5 Od roku 1976 – 1989

Kromě nadále platných zákonů, přijatých do této doby, byly Radou obrany státu dne 9. prosince 1982 schváleny Směrnice o Civilní obraně Československé socialistické republiky a nabyly účinnosti dne 1. ledna 1983.

1. 2. 6 Od roku 1990 do současné doby ³

Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů, přijatého v Ženevě dne 8. června 1977 a publikovaného sdělením FMZV č. 168/1991 Sb.;

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů a novelizací;

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění zákona č. 300/2000 Sb.;

Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů;

Zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon);

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů;

Zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření a o změně a doplnění některých zákonů (atomový zákon), ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 19/1997 Sb., o některých opatřeních souvisejících se zákazem chemických zbraní, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů;

Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky;

Zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a o změně souvisejících zákonů;

Zákon č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky a o změně některých zákonů;

Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon);

Zákon č. 241/2000 Sb., o hospodářských opatřeních pro krizové stavy a o změně některých souvisejících zákonů;

---

³ *Úplné znění : Krizové zákony, obnova území, HZS a požární ochrana.* Ladislav Burdek. 2007. aktualiz. vyd. Horní 457/1, 700 30 Ostrava : Sagit, a.s., 2007, s. 2-3 ISBN 27776981.

Zákon č. 12/2002 Sb., o státní pomoci při obnově území postiženého živelní nebo jinou pohromou a o změně zákona č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví a o změně některých souvisejících zákonů;

Zákon č. 59/2006 Sb., o prevenci závažných havárií způsobených vybranými nebezpečnými chemickými látkami nebo chemický přípravky;

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi;

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování;

Vyhláška č. 75/2001 Sb., kterou se stanoví báňsko – technické podmínky pro zřizování, využití a ochranu důlních děl vybraných pro využití při krizových situacích pro uplatňování preventivních, technických a bezpečnostních opatření a provádění kontrol;

Vyhláška č. 328/2001 Sb., o některých podrobnostech zabezpečení integrovaného záchranného systému;

Vyhláška č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva;

Vyhláška 498/2000 Sb., o plánování a provádění hospodářských opatření pro krizové stavy;

Vyhláška č. 186/2002 Sb., kterou se stanoví náležitosti přehledu o předběžném odhadu nákladů na obnovu majetku sloužícího k zabezpečení základních funkcí v území postiženém živelní nebo jinou pohromou a vzor pověření osoby pověřené krajem zjišťováním údajů nutných pro zpracování tohoto přehledu;

Nařízení vlády č. 462/2000 Sb. k provedení § 27 odst. 8 a § 28 odst. 5 zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů;

Nařízení vlády č. 463/2000 Sb., o stanovení pravidel zapojování do mezinárodních záchranných operací, poskytování a přijímání humanitární pomoci a náhrad výdajů vynakládaných právními osobami a podnikajícími fyzickými osobami na ochranu obyvatelstva;

Nařízení vlády č. 432/2010 Sb., o kritériích pro určení prvku kritické infrastruktury.

1. 3 Civilní ochrana od roku 1918 – 1938

1. 3. 1 Civilní protiletectká ochrana

Vzhledem ke stále vzrůstajícím obavám obyvatelstva tehdejší Československé republiky (viz obrazová příloha č. 1) z hrozby vzdušného napadení, vzniklo v roce 1929 z podnětu Ministerstva národní obrany ČSR a za přispění Československého červeného kříže Ústředí obrany obyvatelstva, které si jako náplň svojí činnosti stanovilo přípravu a vzdělávání obyvatelstva pro případ obrany při vzdušném napadení. Nejednalo se o běžnou formu organizace, ale spíše o organizační útvar. Tato organizace byla postavena na principu dobrovolnosti, podle francouzského vzoru tzv. systému, realizovaném tzv. Lavalovou instrukcí pro pasivní obranu. Ústřední obrana obyvatelstva měla pouze řídicí orgány pro koordinaci dobrovolných členů hasičů, Červeného kříže, příp. členů různých tělovýchovných zařízení.

Vzniku a přijetí⁴ **zákona č. 82 Sb. o ochraně a obraně proti leteckým útokům ze dne 11. dubna 1935** předcházela zejména obava ze stále narůstajícího a sílícího vlivu ze strany nacistického Německa, z jehož politiky se dalo usuzovat, že své politické cíle bude prosazovat všemi dostupnými prostředky, včetně vojenských a dále několikaletá předchozí snaha dobrovolných, veřejně správních organizací a jednotlivců o vznik příslušné legislativní úpravy, která by tuto oblast právně upravovala. V té době byla zejména zahraničním tiskem velmi kladně hodnocena jasná struktura tohoto zákona. Rovněž bylo nutné přihlídnout ke skutečnosti, že obdobný zákon byl např. v Německu nebo Francii přijat až v pozdější době, i když v těchto zemích byla tzv. pasivní obrana budována daleko dříve než v ČSR. Samozřejmě nešlo pro tvorbu zákonů brát vzor pouze z jedné země, neboť každý stát musel přizpůsobit zákony mentalitě obyvatelstva a historickým kořenům své země. Důležité však bylo, že v jednotlivých státech obdobné zákony směřovaly k určitému systému. Z počátku se otázkou pasivní ochrany obyvatelstva zabývaly převážně soukromé organizace, ale s postupem doby se ukázala neudržitelnost tohoto způsobu vedení a široká veřejnost požadovala řízení tohoto sektoru státní správou.

---

⁴ ŠILHÁNEK, Bohumil, DVOŘÁK, Josef. *Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách*. Alena Snášelová. 1. vyd. Kloknerova 26, 148 01 Praha 4 : MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003, s. 7-20 ISBN 80-86640-12-4

Základem podle tohoto zákona v ČSR byla obec a obecní úřady, které vytvářely podmínky pro následnou součinnost soukromých organizací a jednotlivců. Rovněž v té době začíná převládat názor celoplošného pokrytí a kolektivní ochrany obyvatelstva. Ve smyslu tohoto zákona byl zřízen na ministerstvu vnitra Poradní sbor, namísto dosavadního Ústředí obrany obyvatelstva. V obcích byly obdobně zřizovány Místní poradní výbory, které řešily organizaci pasivní obrany na regionální úrovni, jejichž úkolem byla mimo jiné i příprava plánovacích dokumentů, přizpůsobených a upravených místním podmínkám. Zákon dále obsahoval nutnost rozdílného řešení stupně přípravy v jednotlivých územních částech podle pravděpodobných účinků vzdušného napadení. Také povinnost stavebníků budovat úkryty a zabezpečení ochrannými maskami bylo prováděno diferencovaně. Při posuzování jednotlivých území byla prioritní stanoviska okresních úřadů a vojenské správy v daných oblastech.

Organizace civilní protiletectké ochrany

Ochranou obyvatelstva bylo v té době pověřeno ministerstvo vnitra, které delegovalo jednotlivé úkoly na nižší součásti orgánů veřejné správy, které měly v náplni své činnosti obdobnou agendu. Ve většině případů se jednalo o okresní, obecní a policejní úřady, které dobře znaly místní poměry. Hlavní zaměření těchto úřadů spočívalo, kromě kontrolních a řídicích činností, hlavně v metodickém vedení a pomoci při plnění úkolů. Tyto úřady při své činnosti využívaly místních poradních sborů, zejména při tvorbě plánů a při zajišťování materiálu k provedení nezbytných ochranných opatření.

Hlavní těžiště organizace civilní protiletectké ochrany spočívalo na obcích a důležitých soukromých a státních výrobně – hospodářských subjektech.

Výkonné složky civilní protiletectké ochrany

Výkonné složky se rozdělovaly na svépomocnou službu a službu veřejnou.

- Svépomocná služba obyvatelstva byla určena k likvidaci následků menších účinků leteckých útoků. Tato služba byla organizována podle jednotlivých domů, složených z místních obyvatel, a to vždy z velitele a domovní hlídky.
- Veřejná služba se skládala z osmi odborných služeb, jejichž pohotovostní oddíly plnily své úkoly podle předem dané specializace.

Jednalo se o tyto služby: veřejná, pořádková a bezpečnostní, poplachová, požární, samaritánská, asanační, spojovací a zpravodajská, zastírací a zvláštní služba.

V době míru byla příprava obyvatelstva zaměřená především na účast na přednáškách a cvičeních protiletecké ochrany, spočívajících zejména ve zvládnutí manipulace s plynovými maskami, utěsnění oken a dveří, přípravy zatemnění, vybavenost zásobou potravin, pitnou vodou a zdravotnického materiálu.

1. 3. 2 Individuální protichemická ochrana

Individuální ochrana obyvatelstva byla upravena v ust. § 2 a § 3 již zmíněného zákona o ochraně a obraně proti leteckým útokům a jejímž předmětem bylo především zabezpečení obyvatel plynovými maskami. V jednotlivých obcích vydávaly místní nebo státní policejní úřady pokyny všem subjektům, jejichž povinností bylo obstarání plynových masek pro sebe nebo své zaměstnance. Jednalo se především o zařízení, která nepřerušovala svoji činnost ani v době vyhlášení leteckého poplachu a následném vzdušném napadení.

Vládním nařízením č. 83 Sb. ze dne 17. dubna 1935 bylo podrobně stanoveno, kdo si plynovou masku musí pořídit z vlastních zdrojů a komu budou následně tyto náklady z veřejných prostředků uhrazeny. Jednalo se např. o nemajetné osoby, matky samoživitelky apod. Rovněž toto vládní nařízení upravovalo výrobu, zkoušení, prodej, dovoz a vývoz těchto plynových masek. Vzhledem k tomu, že pro tuto činnost bylo zapotřebí koncesované⁵ živnosti, měl stát tuto oblast plně pod svojí kontrolou.

Výroba plynových masek v ČSR byla zahájena v roce 1937. Výběrové řízení na dodavatele plynových masek bylo vypsáno sice již v roce 1933, ale přes komplikované řešení různých otázek, byli koncoví dodavatelé vybráni prakticky až o čtyři roky později.

---

⁵ Koncesovaná živnost může být provozovaná až po udělení zvláštního oprávnění k podnikání – koncese.

1. 3. 3 Kolektivní ochrana

Kolektivní ochrana obyvatelstva byla upravena v zákoně č. 82/1935 Sb. Další podrobnosti byly obsaženy ve stavebním řádu a ve vládním nařízení. Povinnost postarat se o zajištění vhodných úkrytů, byla uložena majitelům nemovitostí pro zaměstnance, kteří se nacházeli v těchto objektech. Při výstavbě nových budov byla v případech, že se stavba nacházela v kategorizovaném území, uložena stavebníkům povinnost vybudovat úkryty pro budoucí obyvatele těchto nových budov. Majitelé, popř. stavebníci byli následně povinni zajistit následnou údržbu těchto krytů. O veřejné úkryty se staraly obce, které měly rovněž za povinnost zajistit jejich dostatečný počet. V ustanovení výše uvedeného zákona bylo rovněž pamatováno na daňové úlevy, vztahující se na opravy domů, které se vztahovaly k vybudování krytů proti-letecké obrany. Pod pojmem úkryt se v té době rozumělo např. jeskyně, podzemní štoly, dále např. úkryty zákopové, štolové, zděné nebo ocelové.

Nutno ale rovněž podotknout, že již v té době byla snaha majitelů nemovitostí a stavebníků, vyhnout se povinnosti budování úkrytů pro obyvatelstvo s cílem minimalizace vynaložených nákladů.

1. 3. 4 Ochrana obyvatelstva v období Protektorátu Čechy a Morava⁶

Po zřízení Protektorátu Čechy a Morava⁷, vstupuje u nás v účinnost německý zákon č. 827/1935 Sb. Tento zákon se prakticky ve veřejném životě poprvé promítnul do veřejného života po vypuknutí II. světové války 1. září 1939. V té době rovněž vstoupily v účinnost předpisy o zatemnění. Stávající československá civilní protiletecká ochrana byla od roku 1941 začleněna do říšské protiletecké ochrany Luftschutz, řízené Reichsanstalt für Luftschutz v gesci Říšského ministerstva letectví. V rámci velitelství protiletecké ochrany v Praze, byly později vybudovány Luftschutzzentralstellen⁸ Praha, Brno, Plzeň a České Budějovice. Souběžně byla v té době budována na celém území

---

⁶ SIEBER, Jan. *Jmsieber* [online]. 2002- [cit. 2007-10-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.jmsieber.cz/muzeum/index.php?id=1233&lastid=&level=1>>.

⁷ Státní útvar v okleštěných českých zemích okupovaných v letech 1939-1945 nacistickým Německem. Jeho statut, určen dekretem A. Hitlera z 16. 3. 1939 – navenek ponechána autonomie české správy, ve skutečnosti však byla veškerá moc podřízena německé správě v čele s říšským protektorem.

⁸ Ústředny protiletecké ochrany

Čech a Moravy také síť výstrahy. K říšské Luftschutz na německém území byli také často v rámci výpomoci nasazováni čeští středoškoláci.

Civilní protiletectká ochrana se sestávala z několika dalších složek:

- Varovná služba, jejímž úkolem byla aktivizace Luftschutzu v případě nebezpečí náletu.
- Sbory Luftschutz (viz. obrazová příloha č. 2) letecké zbraně, jejichž součástí byly zvláštní oddíly, např. zamlžovací.
- Vlastní Luftschutz, která se od března roku 1942 dělila podle důležitosti na I., II. a III. řád. Luftschutz I. řádu byla v Praze, Brně, Plzni, Olomouci a Ostravě, kde byly složky Luftschuz (viz. obrazová příloha č. 3) vojensky organizované, uniformované a speciálně vycvičené. V II. řádu byla zařazena okresní česká města a ve III. řádu ostatní obce.

V rámci Luftschuz byla rovněž zajišťována výstavba pozorovaten a protiletectkých krytů. Ve venkovských oblastech byl ve většině případů velitelem stráže Luftschutz starosta.

Obyvatelstvo jednotlivých domů tvořilo tzv. svépomoc. Jejich úkolem bylo provedení takových úprav, aby v případě leteckého útoku byl zajištěn např. úkryt v domě, mohlo být provedeno včasné zatemnění oken apod. Na území Prahy bylo v době války vytvořeno několik družstev, jejichž výcvik prováděly k tomu určené policejní složky.

V domech s větší koncentrací obyvatel a velkou frekvencí osob, např. banky, kina, hotely apod., byly zřizovány rozšířené svépomoci. Vedoucí těchto objektů byli za tímto účelem speciálně školeni v Praze a Brně.

Závodní protiletectké ochrany se nazývaly Werkluftschutz⁹. Tyto složky zajišťovaly ochranu zvláště určeným podnikům, které byly důležité pro válečné hospodářství. V těchto podnicích byly rovněž vytvořeny pohotovostní úkryty a mobilní pozorovatelný pro případ leteckého útoku.

---

⁹The history of the military helmet. [online]. [cit. 2012-06-23]. Dostupné z: http://www.quanonline.com/military/military_reference/helmets/luftchutzhelmet.html

V Luftschutz byly zařazeny další složky jako hasičská, protiplynová a asanační služba, která zabráňovala vzniku požárů při leteckých útocích, prováděla hasební práce a ochranu osob a zvířat před bojovými látkami. V hlavním městě Praha byl do této služby zapojen celý hasičský sbor, který plnil úlohu hlavní velitelské složky hasičské služby. Další složkou protiletecké obrany byla obnovovací služba. Tato ženíjná složka Luftschutz odstraňovala nevybuchlé pumy, prováděla vyprošťovací práce zasypaných a prováděla likvidaci stavebních škod. Luftschutz – Sanitätsdienst byla sanitní služba, poskytující službu zraněným a veterinární službu. K protiletecké ochraně lze rovněž zařadit i Technische Nothilfe (technická nouzová pomoc), která byla polovojenskou organizací, do níž byli v rámci totálního nasazení odváděni i mladí lidé z Českých zemí.

V případě nebezpečí náletu byly vyhlášovány čtyři druhy akustických signálů (viz. obrazová příloha č. 4):

- Veřejná protiletecká výstraha – vyhlášovala se v případě, kdy se nepřátelská letadla dostala do varovné oblasti. Tímto signálem se aktivizovala protiletecká obrana.
- Letecký poplach (viz obrazová příloha č. 5) – označoval bezprostřední letecký útok, kdy po jeho vyhlášení musel každý vyhledat protiletecký kryt.
- Předběžné návěstí o skončení leteckého poplachu – vyhlášovalo se v okamžiku, kdy hlavní část letadel odlétla, ale bylo zde nebezpečí výskytu jednotlivých strojů.
- Konec leteckého poplachu – vyhlášoval se v případě, když se již ve varovném území nevyskytovala žádná nepřátelská letadla.

Protiletecká ochrana vyžadovala s postupem války stále větší množství financí. V roce 1939 činily její náklady 2 660 574,- korun, následně v roce 1943 se jednalo o částku 29 715 418,- korun a v roce 1944 se finanční částka poskytovaná pro tyto účely vyšplhala až do výše 51 379 602,- korun.

1. 4 Civilní ochrana/obrana v období od roku 1945 – 1989

1. 4. 1 Ochrana obyvatelstva před leteckými útoky v letech 1945 – 1951

Po skončení druhé světové války měla Československá republika před sebou budoucnost svobodného, stabilního a ekonomicky se rozvíjejícího státu. Na základě výsledků druhé světové války došlo ke změně strategického rozdělení světa a Československo stouplo na mezinárodním významu. Rovněž se na základě spojeneckých smluv se sousedními státy upevňovalo jeho mezinárodní postavení. Po skončení války přetrvávala vzájemná vojenská spolupráce vítězných mocností.

Období v rozmezí let 1945 – 1951 můžeme rozdělit na dvě části:

a) Od května 1945 do března 1948.

V této době, kdy v nastalé euforii ukončení druhé světové války, si veřejnost nepřipouštěla možnost dalšího vojenského konfliktu, nebyla ochraně obyvatelstva věnována větší pozornost. Na základě usnesení vlády z 27. listopadu 1945 a ve smyslu směrnic, které z tohoto usnesení vycházely pro likvidaci zařízení a materiálů protiletecké ochrany, vydaných ministerstvem vnitra, začala od roku 1946 probíhat na území tehdejšího Československa likvidace protiletecké ochrany. Jednalo se o organizované odstraňování staveb, nábytku a ostatních zbytků původního zařízení. Za likvidaci těchto prostředků plně odpovídalo ministerstvo vnitra.

Ovšem tento optimismus na poválečný vývoj Československa nebyl sdílen Československou armádou. I když po druhé světové válce Československu prakticky nehrozilo nebezpečí vojenského konfliktu, československá armáda posilovala a po nějaké době byla její síla větší než před rokem 1938. Proto je zarážející skutečnost, že armáda posilovala, neboť nebezpečí vojenského konfliktu potencionálně předpokládala, ale na úseku civilní ochrany se žádné přípravy v té době nekonaly, ba právě naopak. Toto vyplývalo především z rozlišné koncepce ministerstva národní obrany a ministerstva vnitra v nejednotném plánování obranných opatření.

Na základě výše uvedených skutečností vyplývá, že Československá protiletecká ochrana v roce 1947 neposkytovala obyvatelům ani základní zabezpečení před vzdušným napadením země.

b) Od dubna 1948 do července 1951.

V této době končí veškeré likvidační práce na úseku protiletecké obrany a dochází k prvním opatřením k jejímu obnovování. Tato změna v přístupu vedení státu se dá vyvodit z nastalé změny zahraničně politické situace a zaujmutí postavení Československa v následném politickém západovýchodním rozdělení světa. K tomuto přispěla i stoupající intenzita studené války mezi oběma světy. Počátek této změny je datován k 1. dubnu 1948, kdy sloučením agendy požární bezpečnosti bývalého oddělení III/3, agendy protiletecké ochrany bývalého oddělení III/5 a agendy Stráže obrany státu bývalého oddělení III, byla zřízena civilní ochrana (dále jen CO), kterou řídilo III/2 oddělení ministerstva vnitra. Rovněž k datu 1. července 1948, v souladu se směrnicí s prozatímní organizací protiletecké ochrany, byla zřízena stálá místní velitelství protiletecké ochrany v Českých Budějovicích, Hradci králové, Kladně, Liberci, Mostě, Mladé Boleslavi, Pardubicích, Plzni, Teplicích, Ústí nad Labem, Brně, Olomouci, Prostějově, Zlíně a Ostravě. Tato velitelství byla součástí místních národních výborů. Jejich úkolem bylo zajišťování veškerých přípravných opatření k ochraně obyvatelstva proti leteckým útokům. Rovněž ministerstvo vnitra doporučilo zástupci vnitra v Bratislavě zřídit místní velitelství v Bratislavě a Košicích a dále pak krajská velitelství v Bratislavě, Košicích, Ružomberoku a Zvolenu.

Civilní protiletecká ochrana se dále dotvářela, v rámci čehož bylo zřízeno 19 krajských inspektorátů civilní ochrany, 19 místních velitelství civilní ochrany a 239 okresních inspektorátů civilní ochrany. Na podzim roku 1948 byla organizační struktura doplněna ještě výzkumnou základnou, a to konkrétně Technickým a výzkumným ústavem protiletecké ochrany, který byl za finančního přispění ministerstva vnitra a dalších resortů vytvořen ministerstvem školství při Vysoké škole architektury a pozemního stavitelství. Tento ústav se zabýval studiem v oboru požární bezpečnosti a rovněž na tomto úseku prováděl výzkumné práce. Dále byla vytvořena krajská učiliště civilní ochrany při každém krajském inspektorátu.

Od září roku 1948 začaly probíhat tříměsíční kurzy, jejichž absolventi byli zařazeni na krajská, okresní a místní velitelství jako krajští a okresní inspektoři, popř. velitelé krajských učilišť a místní velitelé civilní ochrany měst I. a II. řádu.

V organizační struktuře civilní ochrany bylo začleněno 5 výcvikových praporů. Tyto vznikly na přelomu roku 1948 – 1949 jako výcviková střediska, ve kterých se po likvidaci Finanční stráže připravovalo po dobu pěti měsíců zhruba 180 příslušníků Sboru národní bezpečnosti a Finanční stráže v oblasti chemické, spojovací a ženijní připravenosti. Výsledkem této přípravy bylo vyškolení instruktorů z těchto složek, kteří by zastávali školící úlohu v budoucích jednotkách civilní ochrany. Celkem bylo tímto způsobem vyškoleny 500 příslušníků Sboru národní bezpečnosti a Finanční stráže.

Po vyhodnocení všech dosavadních opatření byl stanoven závěr, že každý desátý občan Československa, byl v té době zapojen do protiletectvé ochrany. Jednalo se zhruba o 1.500.000 osob.

V rámci provedené reorganizace ministerstva vnitra byla od roku 1949 agenda civilní ochrany převedena ze zrušeného oddělení III/2 na odbor BC, oddělení VB/3, kde bylo zřízeno pododdělení, nazvané VB/3-CO¹⁰, které se skládalo ze tří referátů a dvou pracovišť. Jednalo se o:

- personalistika, hospodářsko – právní vztahy, studijní otázky;
- protiletectvé ochrana;
- požární ochrana;
- ústřední učiliště;
- kancelář.

Toto pododdělení mělo 42 pracovníků.

Rovněž se od roku 1949 hlavními pilíři výstavby civilní ochrany staly národní výbory a jejich organizace.

1. 4. 2 Civilní obrana v období 1951 – 1957¹¹

Vládním usnesením o civilní obraně ze dne 13. července 1951 byla dána legální podpora pro postupnou organizační, personální a materiální výstavbu systému civilní obrany. Tato opatření byla zaměřena jen na velká města a nejdůležitější závody

---

¹⁰ Správa národní bezpečnosti

¹¹ ŠILHÁNEK, Bohumil, DVORÁK, Josef. *Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách*. Alena Snášelová. 1. vyd. Kloknerova 26, 148 01 Praha 4 : MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003, s. 29-30 ISBN 80-86640-12-4

v Československu. Hlavní význam spočíval v tom, že napadená místa v případě útoku konvenčními zbraněmi měla být soběstačná v likvidaci následků těchto případných útoků. Řízení obrany bylo decentralizováno a jednotlivé plány civilní obrany měst a objektů nebyly podřízeny jednotnému územnímu operačnímu účelu.

V srpnu roku 1951 byl v ministerstvu vnitra zřízen Ústřední odbor civilní obrany, který byl přímo podřízen ministrovi vnitra. Rovněž na Slovensku byl v té době ustanoven z pověření ministerstva vnitra Odbor civilní obrany. Po odborné a operativní stránce podléhal tento Odbor civilní obrany pověřenectva vnitra Ústřednímu odboru civilní obrany ministerstva vnitra a byl jím po této linii také řízen. V roce 1953 byl Ústřední odbor civilní obrany reorganizován na Správu civilní obrany ministerstva vnitra. V jednotlivých krajích byla ustanovena oddělení civilní obrany krajských národních výborů, ve větších městech byly zřízeny štáby civilní obrany měst a v méně důležitých okresech inspektoráty civilní obrany. Do územních řídicích orgánů civilní obrany byly na určené funkce, zejména řídicí a vedoucí, zařazováni vojáci z povolání a ostatní místa byla zpravidla obsazována občanskými zaměstnanci. Tyto územní orgány byly podřízeny předsedovi národního výboru, který zastával rovněž funkci územního velitele civilní obrany. V důležitých závodech a ostatních zařízeních, které měly velký hospodářský význam, byla ustavována řídicí pracoviště štábů civilní obrany.

S ohledem na vypjaté vztahy během studené války, bylo nutné zajištění řádné a průběžné připravenosti personálu, na včasnou a kvalitní reakci v případě ohrožení. V rámci prvních organizačních opatření byly zřízeny kurzy civilní obrany v Praze a Bratislavě. Souběžně s těmito kurzy vznikla i poddůstojnická škola. V roce 1952 začal v Praze kurz civilní obrany v trvání tří měsíců. Kurz byl určen náčelníkům civilní obrany krajů, štábů civilní obrany velkých a významných měst a pro některé další vedoucí pracovníky těchto institucí. S postupem doby byli v těchto kurzech školeni i další příslušníci územních štábů civilní obrany a rovněž i ostatní pracovníci civilní obrany z rezortu. Z počátku se tato zařízení určená pro pořádání kurzů civilní obrany potýkala s nedostatkem učebních pomůcek, literatury a kvalitních lektorů. Tato situace se však s postupem doby zlepšovala a rovněž se začalo s vydáváním odborné literatury a předpisů týkajících se civilní obrany.

Velká absence příslušníků jednotek civilní obrany na účasti školení a výcviku byla v té době velkým problémem, neboť nebyla stále vyjasněná otázka dobrovolnosti či povinnosti účasti na těchto výcvikově informativních schůzích. V této otázce bylo k přístupu příslušníků civilní obrany k těmto školicím schůzím přistupováno v rámci jednotlivých oblastí různorodě. Částečné vyjasnění a stanovení pravidel přineslo až usnesení vlády ČSR ze dne 15. 1. 1958 č. 49 o civilní obraně, které v článku 9, odstavec 2 stanovilo provádět výcvik a školení pracovníků pro účely civilní obrany zpravidla mimo pracovní dobu.

1. 4. 3 Ochrana obyvatelstva a národního hospodářství¹²

Jelikož hlavní náplní civilní obrany v tomto období bylo vytváření opatření proti účinkům vzdušného napadení, bylo hlavní úsilí vyvíjeno v těchto oblastech:

- vyrozumění a varování;
- individuální protichemická ochrana;
- kolektivní ochrana.

Vyrozumění a varování

Vyrozumění obyvatelstva bylo prováděno v osídlených oblastech, závodech a výrobních podnicích. Vzhledem k tomu, že se stále zvyšovala technologie zbraní, bylo nutné rovněž varování obyvatelstva přizpůsobit tomuto růstu. Proto byl kladen velký důraz na rychlost a včasnost vyrozumění. V té době nebylo dostatečné pokrytí území sirénami v jednotlivých městech a jednotné ovládání řízené z centra v té době neexistovalo. Jakmile štáby civilní obrany měst po svém ustanovení převzaly do své působnosti sirény, byla spojovací službě civilní obrany uložena povinnost vytvoření poplachového systému. Ovládání sirén bylo postupně soustředěno do velitelských stanovišť štábů civilní obrany měst a tam kde nebyla, tak na pracoviště s nepřetržitou službou. Většinou se jednalo o stanoviště Sboru národní bezpečnosti. Velký význam v této oblasti představoval městský rozhlas, jakožto prostředek určený ke sdělování

---

¹² ŠILHÁNEK, Bohumil, DVORÁK, Josef. *Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách*. Alena Snášelová. 1. vyd. Kloknerova 26, 148 01 Praha 4 : MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003., s. 41-44 ISBN 80-86640-12-4

informací nejširší veřejnosti. Na tomto úseku bylo docíleno toho, že modulační linky městského rozhlasu byly svedeny na velitelská stanoviště štábů civilní obrany měst.

Varování obyvatelstva před nebezpečím vzdušného napadení bylo založeno na principu, že o vyhlášení signálu „Vzdušný poplach“ pro které město, okres nebo kraj, rozhodne orgán protiletectké obrany státního území na základě vyhodnocení vzdušné situace a vlastní varování obyvatelstva bylo záležitostí územních velitelů civilní obrany a jejich štábů.

V této době byly stanoveny jednotlivé druhy situací a signálů civilní obrany. Jednalo se o:

- situace ohrožení;
- příprava;
- letecký poplach;
- nenadálý letecký poplach;
- chemický poplach;
- požární poplach.

Individuální protichemická ochrana

V rámci individuální protichemické ochrany bylo v té době disponováno pouze s ochrannými maskami tzv. „volksmasky“ z období protektorátu, které byly ve výstroji bývalého Luftschutz. Proto bylo nutné urychlit vývoj zcela nových typů těchto ochranných prostředků a zahájit výrobu ochranných masek typu CO-1 (viz obrazová příloha č. 6) pro obyvatelstvo a osazenstvo závodů a dále výrobu dětských ochranných vaků DV-52 a dětských ochranných kazajek DK-52.

Tyto vyrobené prostředky byly následně uskladněny, ale s tímto krokem vznikly následné problémy s jejich další údržbou.

Kolektivní ochrana

Hlavním úkolem kolektivní ochrany obyvatelstva bylo v případě ohrožení státního území zajištění ukrytí obyvatelstva, osazenstva závodů a škol.

Za tímto účelem bylo přistoupeno k budování těchto krytů, a to zejména opravami stávajících krytů z II. světové války a přizpůsobování vhodných sklepních prostor

obytných budov. Ve městech II. a III. kategorie byly stále úkryty budovány jen v omezeném rozsahu a spíše bylo využíváno stávajících objektů a jejich přizpůsobení k využití ochrany pro civilní obranu v případě ohrožení. Vzhledem k tomu, že v té době probíhalo budování těchto krytů ve velkém spěchu, nebyla stanovena jednotná koncepce, byla nedostatečná projektová připravenost a rovněž byl nedostatek technologických zařízení. Na základě toho byla nízká kvalita těchto staveb, značná časová prodleva a nedostatečná vybavenost těchto krytů. Při všech snahách se ale nepodařilo tyto nedostatky odstranit a tak ke konci roku 1956 bylo s využitím úkrytů z doby II. světové války ve městech I. kategorie zabezpečeno pouze 3,1 %, ve městech II. kategorie na 4 % a ve městech III. kategorie na 2 % obyvatelstva.

1. 4. 4 Příprava na řízení civilní obrany v období války¹³

Souběžně s civilní obranou obyvatelstva byly zahájeny přípravy k zabezpečení výkonu funkce řídicích orgánů civilní obrany v době války. Jedinou složkou, která v té době měla propracované představy o své řídicí činnosti v případě vypuknutí války, byla v té době armáda. Jiné složky na takovou-to alternativu nebyly připraveny. V souladu s názory na vedení možné války za použití pouze konvenčních zbraní, spočívalo těžiště řídicí činnosti civilní obrany na štábech civilní obrany měst. V rámci příprav byl kladen důraz zejména na:

- výstavbu velitelských stanovišť;
- budování pozorovatelů;
- zabezpečení spojení, nasazení dostupných sil a prostředků civilní obrany a provádění prvořadých ochranných a likvidačních prací;
- zpracování příslušných operačních plánů.

Při výstavbě velitelských stanovišť byl kladen důraz především na jejich odolnost proti leteckým trhacím pumám a dále, aby stavba byla co nejbližší mírovému pracovišti štábu civilní obrany.

---

¹³ ŠILHÁNEK, Bohumil, DVORÁK, Josef. *Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách*. Alena Snášelová. 1. vyd. Kloknerova 26, 148 01 Praha 4 : MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003, s. 46-49 ISBN 80-86640-12-4

S výstavbou velitelských stanovišť štábů civilní obrany měst pochopitelně souvisela i výstavba pozorovaten, prostřednictvím kterých by štáb civilní obrany města v průběhu války získával základní údaje o situaci ve městě v průběhu jeho nepřátelského napadení a po jeho ukončení jako podklad pro přijetí příslušných závazných rozhodnutí. Zcela na místě byl požadavek budování pozorovaten mimo místa, která by se pro svůj strategický význam mohla stát terčem nepřátelského útoku.

Spojení v civilní obraně bylo založeno na zásadě, že je potřeba využívat všech stávajících dostupných spojovacích zařízení a prostředků, přičemž je některé nutno přizpůsobit potřebám civilní obrany. Dále bylo určeno, že linkové spojení je v civilní obraně primárním, zatímco rádiové spojení má úlohu sekundárního spojení. Možnosti zabezpečovat spojení v civilní obraně prostřednictvím veřejné telefonní sítě byly v té době celkem bez problémů, neboť otázky řízení státu a národního hospodářství za války ještě nebyly propracovány, a tak nároky jednotlivých složek na zabezpečení spojení byly minimální.

Nasazení sil a prostředků civilní obrany bylo plánováno především na základě předpokladu, že po vypuknutí války se podaří provést všechna opatření k ochraně obyvatelstva a národního hospodářství včas, a že jednotky, útvary a řídicí orgány jednotlivých měst dosáhnou plné pohotovosti dříve, než dojde k prvním útokům. S nečekaným napadením se v té době nepočítalo.

Záchranné a prvořadé likvidační práce byly postaveny na zásadě, že na prvním místě je učinit veškerá opatření pro záchranu životů lidí a ochranu zdraví. Proto prvořadým úkolem bylo vyprošťování lidí ze zavalených úkrytů, aby bylo zabráněno co největšímu riziku udušení. Souběžně s těmito pracemi měla být poskytována první pomoc zraněným a zajištěn jejich přesun do zdravotnických zařízení.

V této době začínají vznikat na jednotlivých stupních řízení civilní obrany grafické plány a písemnosti, obsahující stav jednotlivých oblastí, měst, objektů, infrastruktury a rozmístění úkrytů. Další část dokumentů tvořily plány, které svým obsahem vykazovaly znaky operačních plánů. Jednalo se především o spojovací plán, plán vyrozumění, plán pozorování a průzkumu, plán zatemnění a plán maskování. Za účelem ujednotit přechod civilní obrany z mírového stavu do stavu po vyhlášení signálu „Situace ohrožení“, byl postupně vypracován „Plán rozvinutí sil a prostředků civilní obrany“. Tento plán

zahrnoval veškerou činnost, kterou měly řídicí orgány i výkonné složky civilní obrany provést v případě válečného nebezpečí.

1. 4. 5 Civilní obrana v období 1958 – 1975

Stupňující se hrozba zbraní hromadného ničení přivedla do civilní obrany takové kvalitativní změny, že dosavadní platné Nařízení o základních úkolech a povinnostech civilní obrany na území ČSR z roku 1951 již nebylo dostačující, neboť nemohlo nadále plnit funkci normy, dávající dostatečný prostor pro další rozvoj civilní obrany v tehdejším Československu.

¹⁴V této souvislosti se opět dostala do popředí otázka samostatného zákona o civilní obraně, neboť zásadní legislativní vymezení civilní obrany v té době „de facto“ neexistovalo a opatření, které vyplývalo ze zákona z první republiky, nebylo možné v praxi uskutečňovat, přestože jejich platnost nadále trvala. Vzhledem k této skutečnosti bylo nakonec vládou přijato Usnesení vlády Republiky československé č. 49 o civilní obraně Republiky československé a současně vláda schválila Směrnice o civilní obraně Republiky československé jako přílohu tohoto usnesení.

Toto nové vládní usnesení a jeho příloha v podstatě nic neměnily na základních principech, podle nichž byla až dosud organizována civilní obrana v Československu. Nadále byla zachována zásada, že řízení civilní obrany přísluší ministru vnitra, že páteří organizační struktury jsou národní výbory, jejichž předsedové jsou veliteli civilní obrany v obvodu působnosti těchto národních výborů, a že vedoucí funkcionáři rezortních orgánů jsou veliteli civilní obrany ve své působnosti a zodpovídají za opatření civilní obrany ve složkách, které jim jsou podřízeny. Nově však byla vytvořena řada úkolů a opatření, která vyplývala pro civilní obranu ve vztahu k jejím nositelům, což bylo důležité pro právě probíhající reformu civilní obrany na opatření k ochraně před zbraněmi hromadného ničení. Toto vládní usnesení mělo platnost až do roku 1982 a do té doby mu byl přikládán velký význam.

Zpočátku šedesátých let byl přijat **zákon č. 40 Sb., ze dne 18. dubna 1961 o obraně Československé socialistické republiky**, který nahrazoval zákon č. 131 Sb. z roku

---

¹⁴ŠILHÁNEK, Bohumil, DVOŘÁK, Josef. *Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách*. Alena Snášelová. 1. vyd. Kloknerova 26, 148 01 Praha 4 : MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003, s. 55-57 ISBN 80-86640-12-4

1936 o obraně státu. Přijetím tohoto zákona byla rovněž zrušena platnost zákona č. 82/1935 Sb., o ochraně a obraně proti leteckým útokům, ve znění zákona č. 75/1938 Sb. jehož platnost byla 26 roků. Zároveň byla zrušena platnost zákona č. 92/1951 Sb., o branné výchově a zákona č. 82/1952 Sb., o reorganizaci branné výchovy.

Vzhledem k tomu, že si společnost začala uvědomovat, že úkoly civilní obrany vyžadují především zapojení občanů v co nejširším měřítku, doporučil branný a bezpečnostní výbor tehdejšího parlamentu koncem roku 1969 ministru vnitra ČSSR uzákonění civilní obrany. Na základě toho bylo přikročeno ke zpracování návrhu zásad zákona o civilní obraně, na němž se svými návrhy, doporučeními a stanovisky podílely všechny složky zúčastněné na zabezpečování obrany země.

Vzhledem k pokračující normalizaci a snahou podřídit i civilní obranu v určitých fázích její činnosti tehdejšímu společnému velení ozbrojených sil členských států Varšavské smlouvy, přijala **Rada obrany státu dne 19. června roku 1975 usnesení, aby civilní obrana byla k 1. lednu 1976 převedena z podřízenosti federálního ministerstva vnitra do podřízenosti federálního ministerstva národní obrany.** Absurdita tohoto rozhodnutí spočívala především ve skutečnosti, že základní prvky výstavby civilní obrany tvořily národní výbory všech stupňů na území celého státu a ty byly řízeny civilně správními úseky ministerstev vnitra obou republik. **Tímto převodem civilní obrany k federálnímu ministerstvu národní obrany definitivně skončila snaha o vyčlenění civilní obrany samostatným zákonem, o jehož přijetí se v rozmezí šedesátých a sedmdesátých let reálně uvažovalo.**

1. 4. 6 Ukrytí obyvatelstva

Roku 1962 byla stanovena koncepce ochrany obyvatelstva a národního hospodářství, ve které bylo stanoveno zřizování úkrytů pro obyvatele s přiměřenou odolností na celém území státu, jako doplněk hlavního způsobu ochrany obyvatelstva před použitím zbraní hromadného ničení. V té době vycházel plán ukrytí obyvatelstva z případu očekávaného vzdušného napadení. Opět se nepočítalo s nenadálým a nečekaným nepřátelským útokem, ale bylo předpokládáno, že by se mezinárodní politická situace postupně vyostřila tak, že by bylo možné vysledovat nebezpečí případného útoku a na ten se včas připravit.

V souladu se stanovenými zásadami k provedení evakuace se plánovalo ukrytí obyvatelstva měst a osazenstva závodů podle následujících pravidel:

- ve městech, ve kterých se počítá s evakuací, výstavbu úkrytů neprovádět (s výjimkou provozů, které nepřerušují svoji činnost ani v době války) a pouze dokončit zhotovení stávajících úkrytů;
- v ostatních kategorizovaných městech a objektech, kde je ukrytí jediným způsobem ochrany, provést zpohotovení všech stávajících úkrytů a realizovat výstavbu stálých úkrytů;
- ve všech ostatních městech plánovat pouze budování úkrytů jednoduchého a polního typu;
- budování úkrytů v rámci bytové výstavby a občanské vybavenosti neprovádět, pouze s výjimkou, kdy to bude na základě individuálního posouzení z hlediska ochrany obyvatelstva i hospodárnosti účelné.

Z vyhodnocení účinků zbraní hromadného ničení na obyvatelstvo byly vyvozeny základní požadavky na jeho ukrytí:

- pro vlastní ukrytí a vybudování úkrytů musí být připraveny reálné plány, obsahující kalkulaci počtu úkrytů, ukryvaných, způsob budování úkrytů a jejich obsazování;
- úkryty pro osoby v kategorizovaných prostorách, které nepodléhají evakuaci, musí být odolné proti všem účinkům jaderných zbraní;
- úkryty v ostatních, především evakuačních prostorách, musí zabezpečovat ochranu především před účinky radioaktivního zamoření.

Druhy úkrytů:

Stálé úkryty¹⁵ – jednalo se o zapaštěné stavby odolné proti tlaku, které byly charakterizované přetlakem a podle toho také dělené do tříd odolnosti, budované v kategorizovaných prostorách investičním způsobem jako dvojúčelové, ve zvláštních

---

¹⁵ ŠILHÁNEK, Bohumil, DVOŘÁK, Josef. *Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách*. Alena Snášelová. 1. vyd. Kloknerova 26, 148 01 Praha 4 : MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003, s. 64 ISBN 80-86640-12-4

případech i jednoúčelové stavby, které poskytovaly ochranu také proti pronikavé radiaci, bojovým otravným a biologickým látkám.

Úkryty jednoduchého typu – tyto úkryty byly zřizovány za branné pohotovosti státu různými úpravami sklepních prostorů, popř. jiných vhodných podzemních míst, které mohly poskytnout ochranu proti účinkům tlaku. Předmětem těchto úprav bylo například vyztužení stropů, aby unesly váhu trosek při zřícení budovy, utěsnění všech otvorů a osazení protitlakových prvků (dveře, poklopy). V případě opatření improvizovaným filtroventilačním zařízením mohly tyto úkryty poskytnout ochranu osob i více než 1 den od napadení a chránit tak ukrývané osoby před radioaktivním zamořením.

Polní úkryty – polní úkryty byly budované mimo kategorizované prostory na volných prostranstvích, kde nehrozilo jejich zavalení v případě zřícení budov, chránících proti účinkům tlakové vlny.

Ochranné a krytové prostory – byly určeny k rychlému a pouze dočasnému ukrytí osob a poskytovaly pouze ochranu před radioaktivním zamořením. Tyto provizorní kryty byly zřizovány ve snadno dosažitelných prostorách.

V této souvislosti je nutné se rovněž zmínit o **pražském metru**, jehož podzemní prostory byly dvojúčelově využity právě jak pro běžný provoz, tak pro poskytnutí ochrany obyvatelstva v případě nepřátelského napadení státu. Tato myšlenka vzešla již z II. světové války, kdy byly právě tyto podpovrchové tunely hojně využívány při ochraně osob v době leteckých útoků. Jelikož usnesení tehdejších vlád ČSSR z roku 1967 o výstavbě pražského metra neobsahovalo ustanovení o jeho přizpůsobení účelům ochrany obyvatelstva, bylo toto částečně napraveno na podzim roku 1968, kdy vláda ČSSR svým usnesením č. 404 doporučila primátorovi hlavního města Prahy zabezpečit zpracování studie o možnosti využití podzemních částí tras metra pro účely civilní obrany. Od samého začátku byl kladen důraz na to, aby tento vytvářený ochranný systém metra byl součástí celkové koncepce ochrany obyvatelstva Prahy a byl vhodně začleněn do plánů ukrytí. Celkovou konečnou koncepci využití pražského metra pro účely civilní obrany schválila Rada obrany státu svým usnesením z 22. dubna 1971.

Hlavní prioritou využití metra spočívala pro účely ukrytí před účinky radiace, proti účinkům dosud známých bojových látek, biologických bojových prostředků, proti tepelným účinkům a zaplavení vodou. K dalším ochranným vlastnostem metra patřila

dále možnost využití jeho tras pro evakuaci obyvatelstva z centrální části do okrajových částí města a zde poté další využití evakuačních tras.

Samozřejmě bylo nutné dále řešit otázku udržení provozuschopnosti metra tak, aby bylo možné okamžité zprovoznění a spuštění tohoto ochranného prvku civilní obrany v případě nepřátelského útoku.

V současné době je ochranný systém metra¹⁶ (dále jen „OSM“) komplex prostor a zařízení ve stanicích a tunelech metra i mimo ně, které slouží k ukrytí a evakuaci obyvatel Prahy při mimořádných událostech. Do OSM (viz. obrazová příloha č. 7) patří stanice s veškerým technologickým zázemím bez vestibulů, které vedou těsně pod povrchem nebo jsou na úrovni terénu a nemají proto dostatečnou tlakovou a radiační odolnost a dále pak ražené traťové tunely. V okrajových částech Prahy, kde je použita metoda hloubených stanic a traťových tunelů (stanice Dejvická, stanice Smíchovské nádraží atd.), je odolnost proti tlakové vlně nižší. K OSM patří mimo tyto prostory i některé netypické, jako jsou podzemní garáže u stanice Dejvická a garáže u stanice Vltavská. Do OSM nepatří celá trasa 1C, která se začala budovat podle původních projektů jako podzemní tramvaj. Dále pak do OSM nepatří všechny povrchové a nadzemní části metra (stanice Lužiny, Hůrka, Luka, Stodůlky a Zličín, dále pak stanice Rajská zahrada a Černý most).

Ochranný systém metra chrání ukryvané osoby před následky použití zbraní hromadného ničení včetně atomové bomby, ale i radiace v případě havárie jaderné elektrárny, následky chemického zamoření při haváriích v průmyslových závodech a v neposlední řadě před záplavami a přívalovou vlnou, která vznikne protržením vltavské kaskády. Dále se OSM dá využít k evakuaci obyvatel ze zamořených částí města.

Jako ochrana proti účinkům tlakové vlny, která vzniká při jakémkoli výbuchu, se používají tlakovoplynotěsné uzávěry ve všech vstupech, traťových tunelech i technologických šachtách. Ochranný systém metra je rozdělen do ochranných úseků, které mají velikost dvou až tří stanic. Tyto ochranné úseky se dají mezi sebou tlakově a plynotěsně oddělit tak, že když dojde k porušení jednoho ochranného úseku, sousední ochranný úsek zůstává funkční. Zároveň jsou vybudovány obchozy traťových uzávěrů,

---

¹⁶ KONVIČKA, Vladislav. hornictvi.[online].2008 , [cit. 22.11.2009]. Dostupné na World Wide Web: <<http://www.hornictvi.info/podzemi/mestpod/metro/06.htm>>

kteře oddělují jednotlivé ochranné úseky. Těmito obchozy lze převádět ukřývané z jednoho ochranného úseku do druhého, bez narušení tlakové odolnosti předělu.

Proti průniku škodlivin ze zamořeného vnějšího prostředí se používají tlakovoplynotěsné uzavěry ve všech vstupech traťových tunelů i technologických šachet, přičemž je zabezpečena dodávka nezávadného vzduchu ze speciálních filtroventilačních centrálních zařízení, která jsou pro tento účel speciálně přizpůsobena.

Proti průniku vody se používají tlakovoplynotěsné uzavěry ve všech vstupech traťových tunelů i technologických šachet a čerpadla k odčerpávání průsakové vody.

Dodávka důležitých médií pro OSM je zabezpečena ze speciálních chráněných objektů tzv. technických center (dále jen „TC“), která jsou umístěna mimo trasy metra.

V současné době to jsou:

- TC1 trasa A levobřežní část - dodávka el. energie, vzduchu, vody - úpravna ;
- TC2 trasa A pravobřežní část - dodávka vzduchu;
- TC3 trasa B pravobřežní část - dodávka el. energie, vzduchu;
- TC4 trasa B levobřežní část - mělo být, ale nebylo vystavěno;

CD OSM je centrální dispečink, který nedodává do OSM žádná média, ale je tam svedena signalizace stavu a činnosti jednotlivých důležitých zařízení OSM na všech trasách. Z tohoto pracoviště se zařízení nedá přímo dálkově ovládat - slouží k velitelskému řízení celého OSM. V tomto chráněném pracovišti jsou i dispečinky ostatních služeb metra.

Elektrická energie - dodávka je zabezpečena pomocí dieselagregátů, které dodávají elektrickou energii přímo do páteřního 22kV rozvodu metra.

Vzduch - dodávka je zabezpečena z filtroventilačních centrálních, kde se provádí filtrace a odmoření vzduchu. Vzduch se dodává do trasy s přetlakem tak, aby případnými netěsnostmi v trase nedošlo k průniku škodlivin do chráněného prostoru.

Voda - dodávku vody zabezpečuje úpravna vody, kde se mimo běžnou úpravu vody používají ještě speciální zařízení na snížení případné radioaktivity (v prostorách metra ani na TC nejsou žádné rezervoáry pitné ani užitkové vody). Pitná voda je rozvedena do stanic a tunelů metra, kde jsou po určitých vzdálenostech instalovány tzv. pítka.

Ošetření osob - na stanicích jsou v technologické části vyhrazeny prostory, které po přechodu na OSM slouží jako ošetřovny a sklady léků. Materiál a vybavení se zavází až v době přípravných prací na provoz OSM. Nemocnice - lépe řečeno vyhrazený prostor pro nemocné je zřizován ve vlcích metra odstavených ve stanicích.

Potraviny - na stanicích jsou v technologické části vyhrazeny prostory, které po přechodu na OSM slouží jako sklady a výdejny potravin. Materiál a vybavení se zavází až v době přípravných prací na provoz OSM.

Hygienická zařízení - ve stanicích se využívá rozšířených služebních hygienických zařízení a v tunelech jsou to speciální hygienická zařízení, která jsou umístěna v tunelových spojkách v mezistaničních úsecích. Fekální vody se odvádějí do jímek a jsou odčerpávány čerpadly do povrchové kanalizace.

Márnice - prostory pro ukládání mrtvých jsou většinou ve slepých technologických štolách, které vzniknou při ražení stanic a tunelů metra a jsou od ostatních částí OSM odděleny plynotěsnými uzávěry s přestupní komorou.

Ovládání zařízení OSM - signalizace stavu a ovládání veškerých zařízení OSM je tříступňové, a to místní ovládání z rozvaděče přímo u zařízení, dálkové ovládání ze staničního řídicího pracoviště a dálkové ovládání z trasových řídicích pracovišť.

V současné době se může v prostorách metra ukrývat cca 300 tisíc lidí. Po dobudování všech tras metra (trasa D a vnitřní okruh) má být kapacita OSM přibližně 600 tisíc ukryvaných.

1. 4. 7 Individuální protichemická ochrana

Vzhledem k tomu, že v západních zemích docházelo k výzkumu a vývoji otravných látek s nervově – paralytickými účinky a jejich následnému zavádění do výzbroje tamních armád, bylo nutné přijmout taková opatření, která by eliminovala ztráty na životech obyvatelstva v případě použití těchto látek v době války. Hlavní zásady řešení individuální protichemické ochrany obyvatelstva byly stanoveny v roce 1960, kdy bylo rozhodnuto postupně zabezpečit veškeré obyvatelstvo prostředky individuální protichemické ochrany (dále jen „IPCHO“). V této době byla rovněž stanovena odpovědnost za toto zabezpečení, a to rezortním organizacím, národním výborům a masovým organizacím. Souhlas s navrhovanou koncepcí zabezpečení obyvatel v ČSSR

prostředky IPCHO byl vysloven v roce 1964. Prostředky IPCHO byly zejména ochranné masky, dětské ochranné prostředky, osobní zdravotnické balíčky a osobní dozimetry¹⁷. Rovněž bylo určeno, že prostředky IPCHO budou podle možností vydány obyvatelstvu již v době míru.

V rámci ochrany povrchu těla se po zdařilém výzkumu podařilo vyvinout impregnant, s jehož použitím byly následně vyhotovovány oděvy filtračního typu.

Výzkum osobních dozimetrů, které měly být určeny pro obyvatelstvo, byl sice zahájen v polovině šedesátých let, ale specifické podmínky dozimetrické kontroly ozáření obyvatelstva a hlavně vysoká pořizovací cena, neumožňovaly použít pro tento účel přístroj, který byl již využíván v armádě.

Současný způsob skladování a přidělování prostředků IPCHO pro obyvatelstvo byl velmi komplikovaný, nevyhovující a přinášel sebou řadu problémů. Bez výraznějších komplikací byl výdej těchto prostředků ve větších výrobních, hospodářských a administrativních celcích. Naopak největší komplikace sebou přinášel výdej IPCHO tzv. neaktivnímu obyvatelstvu, jako např. důchodci a ženy v domácnosti. Za výdej těchto prostředků byly zodpovědné především místní národní výbory obcí, městské národní výbory a jim nadřazené okresní a krajské národní výbory. Národní výbory na všech úrovních zabezpečovaly také prostředky IPCHO pro jimi řízené výrobní i nevýrobní organizace. Jednalo se především o školy, sociální zařízení, některá zdravotnická zařízení, podniky místního průmyslu, dopravní podniky, atd. Výdej prostředků IPCHO byl organizován v rámci tzv. výdejních středisek, tj. míst, ve kterých by občané obdrželi ochranné prostředky, v té době ochrannou masku s filtrem. Za tímto účelem byly v rámci zajištění komplexního pokrytí daného území zpracovávány plány výdeje. Tyto plány výdeje se ovšem nikdy nepodařilo reálně zpracovat a v reálném stavu je udržovat.

Skladování prostředků IPCHO bylo po zrušení centrálního skladu prováděno těmito způsoby:

- v několika velkých skladech pro celý okres;
- v tzv. střediskových obcích;
- v jednotlivých obcích okresu.

---

¹⁷ Zařízení k měření dávek ionizujícího záření. Přístroj je používán v lékařství a vojenství k měření hodnoty ozáření.

Skladování v několika větších skladech na území okresu mělo své výhody, spočívající v údržbě prostředků a jejich snadnějšímu ošetřování. Ale vzhledem ke složité dopravní přepravě prostředků IPCHO a jejich velké zranitelnosti z hlediska vzdušného napadení, nebyl tento způsob skladování nikterak zvláště rozšířen ani doporučován.

Ve střediskových obcích bylo skladování tohoto materiálu jednoznačně výhodnější. Řada těchto výhod spočívala v tom, že bylo možné vytvořit dobré podmínky pro skladování, ošetřování a bylo možné tento materiál v případě potřeby dodat do výdejních středisek jednotlivých spádových obcí v relativně krátkém čase.

Skladování v jednotlivých obcích bylo sice ideální z hlediska výdeje prostředků IPCHO, ale nedostatečná odborná péče při jejich skladování a ošetřování zapříčinila velké finanční částky vynaložené na výrobu a následnou údržbu těchto prostředků.

1. 4. 8 Příprava obyvatelstva k civilní obraně¹⁸

V období let 1955 – 1957 byla vedením státu organizována tzv. masová příprava obyvatelstva k civilní obraně. Hlavním cílem tohoto opatření bylo zajistit, aby obyvatelstvo sdružené v určitých celcích, jako např. obyvatelstvo v obytných čtvrtích, zaměstnanci výrobních závodů, úřadů, hospodářských objektů a dalších podobných zařízení, bylo postupně vzděláváno na úseku individuální protichemické ochrany, poskytnutí první pomoci při nehodách a požárech, likvidaci malých požárů a dále bylo seznamováno s řádem a povinnostmi na úseku civilní obrany. Touto přípravou uvedených skupin obyvatelstva byly pověřeny společenské organizace a to Svaz pro spolupráci s armádou, Československý červený kříž a Československý svaz požární ochrany. Vzhledem k neexistenci příslušných zákonných norem byla tato kampaň prováděna obvykle pouze ve dvouletých časových sekvencích a organizátorem této přípravy byl stát.

V letech 1960 – 1961 probíhala v rozsahu 18 hodin I. etapa tzv. všenárodní přípravy obyvatelstva k civilní obraně, jejímž cílem bylo seznámit co nejširší veřejnost s účinky

---

¹⁸ ŠILHÁNEK, Bohumil, DVORÁK, Josef. *Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách*. Alena Snášelová. 1. vyd. Kloknerova 26, 148 01 Praha 4 : MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003, s. 75-77 ISBN 80-86640-12-4

zbraní hromadného ničení, se základy ochrany proti těmto zbraním a v poskytnutí první pomoci sobě, případně nejbližším postiženým osobám v napadeném místě. Velkým nedostatkem byla malá odborná úroveň přednášejících lektorů. Na tuto etapu následně v letech 1962 – 1963 navázala II. etapa všenárodní přípravy, jejímž cílem bylo především získání praktických znalostí ochrany před účinky hromadného ničení a zaměření této etapy se rovněž odvíjelo i v její tematické náplni, která obsahovala:

- mezinárodně politické vztahy, otázky války a míru s možnými úvahami o příští možné válce;
- aktivní účast obyvatelstva při obraně státu;
- činnost obyvatelstva pro vyhlášení „Situace ohrožení“ a signálů civilní obrany při evakuaci a odstraňování následků nepřátelského vzdušného napadení;
- praktickou činnost obyvatelstva při budování úkrytů a při provádění jednoduchých ženijních prací ke zvyšování obranyschopnosti zázemí;
- chování a činnost obyvatelstva v prostoru zamořeném radioaktivními, otravnými a biologickými látkami;
- činnost obyvatelstva při záchranných a vyprošťovacích pracích.

Ke skutečnosti, že tato etapa nedosáhla požadovaných výsledků v praktické připravenosti občanů, přispěla malá účast masmédií při její propagaci a popularizaci.

Na základě vyhodnocení předchozích zkušeností se všenárodní přípravou obyvatelstva k civilní obraně, uskutečněnou v obou předchozích etapách a v souladu s novou koncepcí **přípravy obyvatelstva k obraně vlasti**, se stala v letech 1966 – 1967 a následně i v dalším období příprava obyvatelstva k civilní obraně její součástí. Základní školení se sestávalo z úvodní teoretické části na téma charakter příští možné války a z praktické části, která obsahovala:

- základy ochrany před účinky zbraní hromadného ničení;
- kolektivní ochranu;
- záchranné práce;
- speciální očistu.

Rovněž součástí plánovacích dokumentů byla základní norma znalostí, ve které byl obsažen konkrétní obsah i rozsah přípravy a byla realizována v dvouletých cyklech v období let 1966 – 1973. Ale vzhledem k tak masové akci, se opět nepodařilo dosáhnout předpokládaného efektu, a to především v praktické přípravě.

V letech 1968 – 1969 probíhala forma přípravy obyvatelstva k civilní obraně jako v předchozím období.

Právní normou pro novou koncepci přípravy občanů k civilní obraně byl **zákon č. 73 Sb. ze dne 27. června 1973 o branné výchově**. Hlavním předmětem tohoto zákona bylo:

- dosáhnout, aby každý občan cítil plnou odpovědnost za svoji osobní připravenost k civilní obraně;
- umožnit občanům, aby si osvojili znalosti a dovednosti nezbytné ke své ochraně a k ochraně svých spoluobčanů před účinky zbraní hromadného ničení a ostatních prostředků napadení;
- připravit občany k tomu, aby podle svých schopností mohly pomáhat při likvidaci následků napadení, požárů a velkých provozních havárií.

S realizací této koncepce bylo plánováno na rok 1976.

Řízení civilní obrany (viz. obrazová příloha č. 8) v novém státoprávním uspořádání po roce 1968 bylo významně ovlivněno **ústavním zákonem č. 143 Sb. ze dne 27. října 1968 o Československé federaci**. Vznik nové federace se sice nedotkl významu a smyslu civilní obrany, ale musela být přijata řada podstatných změn v oblasti jejího centrálního řízení a v dosavadních vztazích orgánů a složek civilní ochrany.

Jedním z nejvýznamnějších kroků v oblasti obrany země v této době bylo ustanovení **Rady obrany státu, Rad obrany republik a Rad obrany krajských a okresních národních výborů**. Ustanovením těchto orgánů byla ukončena činnost územních komisí obrany na všech stupních. Usnesení uvedených rad se na základě jejich ustanovení ústavním zákonem stala závaznými. V návaznosti na ustanovení dosavadního vládního usnesení o civilní obraně na nově zřízené státoprávní uspořádání se **ministři vnitra České a Slovenské socialistické republiky stali veliteli civilní obrany obou národních republik a ministr vnitra ČSSR zůstal i nadále velitelem**

civilní obrany Československé socialistické republiky. U obou ministerstev vnitra národních republik byly ustanoveny štáby civilní obrany republik.

V druhé polovině šedesátých let se na základě postupného vývoje ukázalo, že kategorizace míst a objektů z roku 1962 je překonána a nevyhovující. Na základě této skutečnosti ministerstvo národní obrany společně s ministerstvem vnitra a Státní plánovací komisí předložilo do Rady obrany státu nový návrh na zařazení míst a objektů na území ČSSR do kategorií, který byl následně Radou obrany státu schválen dne 2. června 1969. V tomto návrhu byly kromě nevojenských cílů zařazeny i cíle vojenské. Toto zařazení cílů vojenských bylo důležité pro nové sladění opatření civilní obrany, které byly prováděny na základě kategorizace s některými armádními opatřeními. ČSR a SSR měly v té době rozdílné postavení z hlediska ohrožení v případě války. Např. ČSR v počátku války by byla velmi ohrožena, a to zejména její západní část, neboť se předpokládalo, že do tohoto prostoru by bylo vedeno nejvíce jaderných úderů a tento prostor by byl hlavní oblastí pro největší operace vojsk. Rovněž se zde odrážel fakt, že na území ČSR byla větší koncentrace průmyslu a politicko-správních center, a tudíž zasažení tohoto území by značně oslabilo celou obranu ČSSR. Z důvodu předpokládaného napadení státního území jadernými zbraněmi bylo přizpůsobeno zařazení míst do těchto kategorií:

- zvláštní kategorie – sem byla zařazena největší a nejdůležitější politicko-ekonomická centra, jejichž napadením jadernými zbraněmi by došlo, jak k vyřazení velkého počtu obyvatelstva koncentrovaného v těchto městech, tak i k narušení řízení státu a znesnadnění přechodu důležitých objektů z mírového stavu na válečný;
- první kategorie – do této kategorie byla zařazena města, která byla současně důležitými hospodářskými centry, a jejichž napadení jadernou zbraní bylo pravděpodobné, vzhledem k tomu, že se v nich nacházely důležité hospodářské nebo vojenské objekty;
- druhá kategorie – tato kategorie byla určena pro města, ve kterých se sice nenacházely důležité hospodářské nebo vojenské objekty, ale která měla velké osídlení obyvatelstva. Rovněž do této kategorie byla zařazena i menší města s důležitými závody nebo dopravními uzly a města a osady, které se nacházely

v bezprostřední blízkosti důležitých vojenských a jiných objektů, jako např. letišť, přehrad apod.;

- třetí kategorie – v této kategorii byla zařazena místa, na která by byl s největší pravděpodobností veden jaderný úder jen tehdy, kdyby k válce došlo za využití formy překvapení.

Na základě nového ustanovení bylo nutné počítat s tím, že je potřeba brát v úvahu dva základní principy ochrany proti zbraním hromadného ničení, tj. s ukrytím a evakuací nebo rozptylem obyvatelstva s tím, že evakuaci obyvatelstva je třeba připravit pro města zvláštní a I. kategorie, z prostorů určených přehrad a z prostorů ohrožených zátopovou vlnou. Nové bylo i ustanovení pro volbu prostorů pro evakuaci nebo rozptyl obyvatelstva, které určovalo, že při této volbě je třeba dodržet bezpečnostní vzdálenost od okraje města, která byla stanovená podle předpokládané ráže jaderné zbraně, jež by mohla být použita nepřítelem pro danou oblast.

1. 4. 9 Civilní obrana v období 1976 – 1989¹⁹

Civilní obrana se doposud řídila **Usnesením vlády Republiky československé č. 49 ze dne 15. ledna 1958 o civilní obraně Republiky československé** a jeho přílohou Směrnicí o civilní obraně. Další, z hlediska právního významu důležitější, byl **zákon č. 40 Sb. ze dne 18. dubna 1961 o obraně Československé socialistické republiky**, ve smyslu dalších úprav. Vedle těchto stěžejních právních norem byla v druhé polovině sedmdesátých a osmdesátých let účinná ještě další řada zákonů vztahující se k civilní obraně. Společně s těmito zákony se civilní obrana řídila **usneseními** Rady obrany státu. Vzhledem k tomu, že počátkem osmdesátých let bylo Usnesení vlády Republiky československé včetně přílohy z roku 1958 nejslabším legislativním podkladem, byla Radou obrany státu dne 9. prosince 1982 schválena **Směrnice o Civilní obraně Československé socialistické republiky** (dále jen „Směrnice“), jejíž účinnost byla stanovena dnem 1. ledna 1983. Tímto dnem bylo zrušeno Usnesení vlády Republiky

---

¹⁹ ŠILHÁNEK, Bohumil, DVORÁK, Josef. *Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách*. Alena Snášelová. 1. vyd. Kloknerova 26, 148 01 Praha 4 : MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003, s. 87-90 ISBN 80-86640-12-4

československé č. 49 ze dne 15. ledna 1958. I když tyto směrnice velmi podrobně plně vystihovaly a popisovaly činnost civilní obrany a nahrazovaly co do smyslu zrušené usnesení vlády, nebyly právním dokumentem, ale pouze aktem řízení. K těmto směrnícím byly v roce 1991 a 1992 vydány doplňky administrativního charakteru nahrazující názvy a pojmy, které po roce 1989 přestaly platit. V souvislosti se zrušením Rady obrany státu v roce 1993 byla rovněž ukončena platnost těchto směrnic.

1. 4. 10 Úkoly, řízení a organizace

Převod civilní obrany z podřízenosti Federálního ministerstva vnitra ČSSR do podřízenosti Federálního ministerstva národní obrany ČSSR dnem 1. ledna 1976 způsobil, že se civilní obrana stala prakticky součástí Československé lidové armády (dále jen „ČSLA“) a začala postupně vytvářet významný prvek v rámci obranyschopnosti státu.

Hlavními úkoly civilní obrany v době míru byly:

- příprava a seznamování obyvatelstva se způsoby ochrany proti účinkům soudobých prostředků nepřátelského napadení, jeho školení a získávání k aktivní účasti na přípravách k civilní obraně, na realizaci jejích opatření a výcviku k těmto účelům;
- zabezpečení včasného varování a vyrozumění obyvatelstva, orgánů státní správy, hospodářských orgánů a organizací, společenských organizací Národní fronty ČSSR²⁰, útvarů, jednotek, služeb a zařízení civilní obrany o nebezpečí nepřátelského napadení a jeho možných následcích;
- přípravu ukrytí obyvatelstva, budování zvláštních staveb civilní obrany, provádění ženižně – technických opatření k ochraně obyvatelstva, národního hospodářství, význačných historických, uměleckých a kulturních památek proti účinkům nepřátelského napadení;

---

²⁰ Národní fronta Čechů a Slováků bylo sdružení politických stran (později byly do něj přijaty i další organizace), které bylo založeno za účelem převzetí řízení státu po druhé světové válce. V podstatě se jednalo o nejdéle fungující politickou koalici na území Československa.

- přípravu evakuace a organizovaného rozmístění obyvatelstva, pracovníků závodů a zařízení z určených míst;
- přípravu protiradiační a protichemické ochrany obyvatelstva, včetně jeho materiálně – technického zabezpečení;
- přípravu zdravotnického zabezpečení obyvatelstva proti účinkům soudobých prostředků nepřátelského napadení a k zabezpečení jeho činnosti za branné pohotovosti státu;
- realizaci opatření ke zvyšování odolnosti národního hospodářství proti účinkům soudobých prostředků nepřátelského napadení a k zabezpečení jeho činnosti za branné pohotovosti státu;
- vytvoření a přípravu orgánů řízení a jednotek civilní obrany;
- organizování zatemňovacích opatření;
- poskytování pomoci obyvatelstvu a národnímu hospodářství sousedních států socialistického společenství při nepřátelském napadení zbraněmi hromadného ničení na společných státních hranicích.

Za branné pohotovosti státu byly hlavními úkoly civilní obrany:

- provádění záchranných a prvořadých likvidačních prací v prostorech nepřátelského napadení, poskytování pomoci obyvatelstvu postiženému nepřátelským napadením, včetně jeho materiálního, sociálního a technického zabezpečení;
- poskytování pomoci vojsku v prostorech napadení v součinnosti s teritoriálním velením a podle rozhodnutí příslušné rady obrany;
- organizování a zabezpečování součinnosti se Sborem národní bezpečnosti při udržování veřejného pořádku v prostorech nepřátelského napadení a při odstraňování jeho následků;
- provádění potřebných pyrotechnických a vyprošťovacích prací v místech postižených nepřátelským napadením.

Tato opatření civilní obrany se prováděla na území celého státu.

Nejvyšším státním orgánem pro řízení obrany ČSSR a civilní obrany jako její součástí byla **Rada obrany státu**. K provedení veškerých svých rozhodnutí byla Rada obrany státu oprávněna stanovit úkoly federálním ministerstvům, ostatním ústředním orgánům státní správy a radám obrany republik. Vzhledem k tomu, že civilní obranu řídily výlučně federální orgány, zejména pak rady obrany státu, které byly orgány československé federace na daném stupni, bylo tímto způsobem zajištěno centralizované řízení. Hlavním ústředním orgánem státní správy pro organizaci, koordinaci a řízení civilní obrany na celém státním území bylo **federální ministerstvo národní obrany**. **Národní výbory** na všech stupních byly ve své působnosti zodpovědné za zabezpečení úkolů a potřeb civilní obrany podle usnesení rad obrany, směrnic a nařízení vydaných k jejich provedení. Odborně metodické řízení a přípravu o civilní obraně ČSSR prováděl **náčelník Civilní obrany ČSSR**, který přímo odpovídal ministru národní obrany za stav civilní obrany, za rozpracování hlavních směrů jejího rozvoje, za plánování, koordinaci základních opatření a jejich jednotnou realizaci na celém státním území. Jeho výkonným orgánem byl **štáb Civilní obrany ČSSR**.

Na úrovni jednotlivých republik byly odbornými orgány federálního ministerstva národní obrany štáby civilní obrany republik, v jejichž čele stáli náčelníci štábů civilní obrany krajů a hlavních měst.

Své nezastupitelné místo mezi tehdejšími organizacemi, které se podílely na zabezpečování úkolů civilní obrany, měly především společenské organizace Svaz pro spolupráci s armádou (dále jen „**SVAZARM**“), Československý červený kříž (dále jen „**ČSČK**“) a Svaz požární ochrany ČSSR (dále jen „**SPO ČSSR**“).

Úkoly **SVAZARMU** spočívaly zejména v:

- přípravě obyvatelstva k civilní obraně v oblasti ochrany proti účinkům nepřátelského napadení;
- přípravě velitelských kádru některých nevojenských jednotek civilní obrany obcí;
- školení lektorů a cvičitelů pro přípravu občanů k civilní obraně;
- zabezpečování jednotlivých druhů odborného výcviku civilní obrany vlastním materiálem;

- vydávání výukových materiálů, pomůcek, brožur, výcvikových filmů apod.;
- propagaci civilní obrany ve svých organizacích a v součinnosti s ostatními složkami Národní fronty na pomoc národním výborům;
- poskytování pomoci územním štábům civilní obrany při provádění speciálního výcviku.

ČSČK se podílel na zajištění zejména:

- zdravotnické přípravě obyvatelstva k zabezpečení jeho ochrany před účinky prostředků nepřátelského napadení;
- organizaci, výuce a materiálním zabezpečení zdravotnických jednotek civilní obrany a dobrovolných sester ČSČK;
- zpracování a vydávání programů školení a výcviku, propagačních materiálů a názorných pomůcek;
- zajišťování přípravy zdravotnických instruktorů pro zdravotnickou přípravu objektových a územních jednotek civilní obrany.

SPO ČSSR se podílel zejména na:

- přípravě občanů k civilní obraně na úseku požární ochrany z hlediska účinků zbraní hromadného ničení;
- přípravě požárních jednotek civilní obrany objektů a obcí;
- vydávání výcvikových, učebních a propagačních materiálů ve prospěch všech druhů přípravy k civilní obraně na úseku požární ochrany;
- školení záloh požárních jednotek svépomocných útvarů.

1. 4. 11 Příprava a výcvik obyvatelstva²¹

K hlavním prioritám civilní obrany patřila příprava a výcvik jejích příslušníků. Z hlediska absolventů tohoto opatření se jednalo o příslušníky vojenských útvarů civilní obrany, územních štábů civilní obrany, a to všech stupňů a zařízení a o příslušníky, tzv.

---

²¹ ŠILHÁNEK, Bohumil, DVORÁK, Josef. *Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách*. Alena Snášelová. 1. vyd. Kloknerova 26, 148 01 Praha 4 : MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003, s. 101-102 ISBN 80-86640-12-4

nevojenské části civilní obrany. Pro přípravu a výcvik, tzv. vojenské části civilní obrany, byly stanoveny armádní předpisy a tato příprava nepředstavovala žádný větší problém. Nevojenská část civilní obrany si ale vyžádala velké nároky na metodickou, organizační a kontrolní činnost, neboť se jednalo o obrovský počet osob. Rovněž jejich materiální zabezpečení bylo značně náročné.

Nevojenská část civilní obrany představovala přísný direktivní model řízení hospodářství jak po rezortní linii, tak po linii územních štábů civilní obrany. Příprava náčelníků, štábů i velitelů jednotek civilní obrany byla organizována podle různých specifíků a vzájemně na sebe navazovala.

Hlavním vzdělávacím zařízením civilní obrany bylo Učebně – výcvikové středisko civilní obrany v Kutné Hoře. Zde byly pravidelně organizovány krátkodobé a dlouhodobé kurzy. Krátkodobé kurzy trvaly 2 – 8 týdnů a jejich hlavní náplň tvořilo získání základního přehledu o problematice civilní obrany, a to zejména u nových důstojníků, občanských zaměstnanců rezortů a ústředních orgánů. Dlouhodobé kurzy, které byly v trvání zhruba 10 měsíců, měly charakter prohloubení dosavadních znalostí a jejich cílem bylo připravit důstojníky civilní obrany pro výkon předem stanovených funkcí, pro které ovšem nebylo nutné dosažení vysokoškolského vzdělání.

Ve střední části celé vzdělávací báze civilní obrany byla krajská výcviková střediska, která plnila kromě základního vzdělání na úrovni kraje, rovněž funkci odborných metodických center pro budování a využívání učebně – výcvikové báze v kraji.

Smyslem přípravy občanů k civilní obraně bylo, aby každý jedinec mohl v případě napadení poskytnout ochranu sobě a rovněž i druhým osobám.

Zákon č. 73 Sb. ze dne 27. června 1973 o branné výchově, ve znění zákonného opatření předsednictva Federálního shromáždění ze dne 11. března 1976, kterým se mění a doplňuje zákon o obraně Československé socialistické republiky, zákon o působení federálních ministerstev a zákon o branné výchově, byl právní normou pro přípravu občanů k civilní obraně v druhé polovině sedmdesátých a v osmdesátých letech.

Přípravu občanů k civilní obraně zajišťovali společenské organizace tehdejší Národní fronty ČSSR – Socialistická akademie, Svaz pro spolupráci s armádou, Československý červený kříž a Svaz požární ochrany ČSSR. V této přípravě obyvatelstva byly rovněž

zahrnuty postupy pro případnou evakuaci obyvatelstva z míst ohrožených předpokládanými jadernými údery ze strany nepřítele. Evakuace a její samotné provedení byla ovlivněna a vázána na řadu faktorů:

- časový faktor – zde bylo nejdůležitější, zda by v případě napadení k tomuto došlo nenadále nebo tzv. očekávaně;
- hustota osídlení – z hlediska evakuace má kladný vliv, neboť usnadňuje umístění obyvatelstva, které je evakuováno do osídlených míst v určitém poměru k místnímu obyvatelstvu;
- geografická poloha státu – vzhledem k tomu, že v té době bylo území ČSSR v prvním strategickém sledu zemí Varšavské smlouvy, byl zde důvodný předpoklad vzdušného napadení nepřátelským vojskem současně s vypuknutím války;
- stupeň zranitelnosti státu – zde se jednalo zejména o místa s vysokou koncentrací obyvatelstva, průmyslu a důležitými hospodářskými objekty.

Na závěr této kapitoly je rovněž zapotřebí zmínit skutečnost, že od poloviny sedmdesátých let postupně docházelo k určitému zmírňování mezinárodního napětí a do popředí se začíná dostávat role civilní obrany pro mírové využití jako např. na zmírnění následků přírodních katastrof apod.

1. 5 Civilní obrana/ochrana obyvatelstva od roku 1990 do současné doby

1. 5. 1 Vývoj civilní ochrany obyvatelstva²²

Po listopadu roku 1989 dochází v důsledku politických změn a státoprávního uspořádání k řadě změn, které se rovněž dotkly civilní obrany obyvatelstva jako takové. Jednou z prvních zásadních změn byla ratifikace Dodatkových protokolů k Ženevským úmlouvám o ochraně obětí ozbrojených konfliktů prezidentem republiky dne 19. ledna

---

²²Hasičský záchranný sbor Moravskoslezského kraje [online]. 2008 [cit. 2010-07-11]. Historický vývoj civilní ochrany (obran). Dostupné z WWW: <<http://www.hzsmk.cz/index.php?a=cat.45>>.

1990. Text tohoto protokolu byl vyhlášen ve Sbírce zákonů sdělením federálního ministerstva zahraničních věcí č. 168 Sb., ze dne 23. května 1991 o vázanosti České a Slovenské federativní republiky Dodatkovými protokoly I a II k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů a konfliktů nemajících mezinárodní charakter, přijatými v Ženevě dne 8. června 1977. Dále došlo k formálnímu upřesnění stále platných směrnic CO ČSSR z roku 1982. Dne 24. května 1990 byl vydán 1. doplněk ke Směrnici o CO ČSSR s účinností dnem 1. července 1990 a dne 18. prosince 1991 byl vydán 2. doplněk ke směrnici o CO ČSSR s účinností dnem 1. ledna 1992. Jednalo se ale pouze o administrativní upřesnění a doplňky nahrazovaly pojmy a názvy, které pozbyly platnosti. Tyto směrnice přestaly platit v roce 1993 po zrušení Rady obrany státu. Rovněž se v té době začíná uvažovat o vypracování samostatného zákona o civilní obraně, neboť téměř ve všech vyspělých evropských státech byla problematika civilní obrany upravena samostatným zákonem v návaznosti na jiné právní normy daného státu a současná právní úprava, spočívající v zákoně č. 40 Sb. z roku 1961 o obraně ČSSR byla v důsledku nastalých změn nevyhovující.

Nová zákonná úprava měla mít podle stávajících názorů tuto strukturu:

- civilní obrana a její poslání, hlavní úkoly civilní obrany a jejích orgánů;
- organizace civilní obrany a její řízení;
- účast a povinnosti orgánů a organizací v civilní obraně;
- účast, práva a povinnosti občanů v civilní obraně;
- náklady a finanční zabezpečení civilní obrany;
- přestupky na úseku civilní obrany a řízení o těchto přestupcích.

Zákon č. 40 Sb. z roku 1961 o obraně ČSSR byl zrušen přijetím **zákona č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky**.

Ke dni 31. 12. 1992 ukončil svoji činnost štáb CO ČSSR a jeho funkci ke dni 1. ledna 1993 převzal Štáb CO České republiky. Následně bylo dne **17. března 1993 vydáno Usnesení vlády České republiky č. 126 ke stavu civilní ochrany České republiky, její struktuře a materiálnímu zabezpečení, jehož přílohou bylo**

Opatření civilní ochrany České republiky²³. Obsahem tohoto usnesení byla skutečnost, že vytvoření nového systému civilní ochrany bude řešeno současně s novou koncepcí Armády České republiky a bude plně respektovat Dodatkové protokoly I a II k Ženevským úmluvám. Dnem 1. září 1993 byl rozkazem ministra obrany zřízen **Hlavní úřad Civilní obrany ČR**, který se stal orgánem při Ministerstvu obrany ČR pro výkon státní správy ve věcech civilní ochrany a současně nástupnickou organizací CO ČR. **Dne 24. listopadu 1993 bylo vydáno Usnesení vlády České republiky č. 660 o právní úpravě zabezpečení výkonu státní správy ve věcech ochrany obyvatelstva v působnosti okresních úřadů.** Hlavním obsahem tohoto usnesení byla skutečnost, že štáby CO okresů a magistrátů měst dnem 31. prosince 1993 končí svoji činnost a jejich úkoly budou od 1. ledna 1994 plnit oddělení ochrany obyvatelstva referátů obrany a ochrany okresních úřadů a magistrátů měst.

Usnesením vlády České republiky č. 246, ze dne 29. května 1993 byly ustanoveny základní zásady Integrovaného záchranného systému (dále jen „IZS“). **Civilní ochrana je považována jako jeden ze subjektů tohoto záchranného systému.** Dále je hlavním obsahem těchto zásad samostatnost a vzájemná provázanost jednotlivých složek IZS zejména pak policí (viz. obrazová příloha č. 9), hasičskými záchrannými sbory (viz. obrazová příloha č. 10) a zdravotnickou záchrannou službou (viz. obrazová příloha č. 11). V této souvislosti vstoupil v účinnost **zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů**, který stanoví a vymezuje přesná pravidla IZS.

Záchranné útvary civilní ochrany²⁴ byly ke dni 1. ledna 1994 převedeny z podřízenosti Generálního štábu Armády České republiky do přímé podřízenosti Hlavního úřadu CO ČR. Tímto aktem byl odstraněn rozpor, který spočíval v tom, že se Civilní ochrana ČR hlásila k naplňování Dodatkových protokolů I a II k Ženevským úmluvám z roku 1949 na jedné straně a na straně druhé její výkonné síly byly začleněné do sestavy Armády České republiky. Od 1. ledna 2001 byly záchranné a výcvikové základny – vojenské záchranné útvary samostatnou součástí Armády České republiky a

---

²³ ŠILHÁNEK, Bohumil, DVORÁK, Josef. *Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách*. Alena Snášelová. 1. vyd. Kloknerova 26, 148 01 Praha 4 : MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003, s. 157 ISBN 80-86640-12-4

²⁴ *Historie záchranných útvarů* [online]. 2009 [cit. 2010-07-18]. Samostatná záchranná rota Rakovník. Dostupné z WWW: <<http://www.zachranariacr.cz/data/mainpage/historie/historie.php>>.

zároveň ostatní složkou integrovaného záchranného systému. Prvořadým úkolem těchto záchranných útvarů CO byla jejich příprava k provádění záchranných a neodkladných prací, které zabezpečovaly především rovněž dlouhodobou péči o postižené obyvatelstvo v dané lokalitě. Od roku 2003 poskytovalo 6 útvarů civilní ochrany, které byly v podřízenosti 15. ženižní záchranné brigády v Bechyni (viz. obrazová příloha č. 12), na vyžádání podporu orgánům podle jejich působnosti. Jednalo se o celoplošné pokrytí v rámci celé ČR (viz. obrazová příloha č. 13), přičemž tyto útvary byly vybaveny jak po stránce materiální, tak po stránce personální - pomoci. Byly schopny poskytnout déletrvající pomoc v postiženém území. Tyto záchranné útvary civilní obrany (viz. obrazová příloha č. 14) byly z ne úplně jasných a racionálních důvodů reorganizovány a k datu 1. října 2008 z dřívějších šesti záchranných útvarů civilní ochrany, vznikly pouze dvě samostatné záchranné rotý (viz. obrazová příloha č. 15) se sídlem v Rakovnicku a Olomouci.

Nejaktuálnějším právním dokumentem pro oblast ochrany obyvatelstva je **zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů a vyhláška ministerstva vnitra č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva**. Rovněž důležitým dokumentem v této oblasti je **Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020**, která byla schválena vládou ČR dne 25. února 2008 usnesením č. 165, a která stanovuje hlavní zásady a směry rozvoje zabezpečování ochrany obyvatelstva v České republice.

1. 5. 2 Koncepce ochrany obyvatelstva

Ochrana obyvatelstva²⁵ je soubor činností a postupů věcně příslušných orgánů, dalších subjektů a jednotlivých občanů směřujících k minimalizaci dopadů mimořádných událostí na životy a zdraví obyvatelstva, majetek a životní prostředí. Souhrny těchto činností a postupů jsou vnímány jako součást havarijního, krizového a obranného plánování. Ochrana obyvatelstva samozřejmě není zaměřena pouze na ochranu obyvatelstva za válečného stavu, ale i v případech ohrožení civilními hrozbami,

---

²⁵ KRATOCHVÍLOVÁ, Danuše. *Ochrana obyvatelstva*. Ostrava : [s.n.], 2005. s. 1-25. ISBN 80-86634-70-1.

jako jsou například provozní havárie, živelní pohromy, epidemie apod. Rovněž nelze opomenout hrozbu terorismu, která v posledních letech stále sílí.

Ochrana obyvatelstva je založena na jejích základních principech:

- hlavní zodpovědnost za ochranu obyvatelstva je uložena státu, jehož ústředním orgánem v oblasti ochrany obyvatelstva je Ministerstvo vnitra ČR, Hasičský záchranný sbor ČR a na úrovni krajů hasičské záchranné sbory jednotlivých krajů;
- jednotlivá odpovědnost za ochranu života, zdraví a majetku je stanovena příslušnými zákony a je rozložena na všechny úrovně veřejné správy včetně obcí;
- profesní organizace tvoří jádro výkonných a částečně i řídicích složek a jsou dle potřeb doplňovány ostatními složkami různé právní povahy a rovněž i fyzickými osobami;
- široká informovanost veřejnosti o ochranných opatřeních je prostředkem, který napomáhá k účinnější sebeochraně obyvatelstva;
- opatření připravovaná k řešení následků mimořádných událostí a zmírnění dopadů krizových situací v míru, budou v případě potřeby využita i v období válečného stavu;
- hlavní úlohu v ochraně obyvatelstva plní integrovaný záchranný systém, jehož složky jsou postupně vybavovány materiálem a technikou tak, aby zvládly následky jakýchkoliv mimořádných událostí včetně možných teroristických útoků;
- rozšiřující se okruh hrozeb a rizik nevojenského ohrožení a vzrůstající rozsah jejich možných dopadů má zásadní vliv na financování úseku ochrany obyvatelstva;
- zvyšování úrovně připravenosti pracovníků veřejné správy, zejména pak obcí, právnických osob a podnikajících osob, pedagogických pracovníků, školní mládeže a občanů.

V souvislosti s ochranou obyvatelstva jsou vymezeny další pojmy:²⁶

Mimořádná událost je škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací.

Záchranné práce jsou činnosti k odvrácení nebo omezení bezprostředního působení rizik vzniklých mimořádnou událostí, zejména ve vztahu k ohrožení života, zdraví, majetku nebo životního prostředí, které vedou k přerušení jejich příčin.

Likvidační práce jsou činnosti k odstranění následků způsobených mimořádnou událostí.

Integrovaný záchranný systém je koordinovaný postup základních a ostatních složek IZS při přípravě na mimořádné události a při provádění záchranných a likvidačních prací.

Zařízení civilní ochrany bez právní subjektivity (zařízení civilní ochrany) je součástí právnické osoby nebo obce určené k ochraně obyvatelstva. Tvoří je zaměstnanci nebo jiné osoby na základě dohody a věcné prostředky.

Věcná pomoc je poskytnutí věcných prostředků při provádění záchranných a likvidačních prací a při cvičení na výzvu velitele zásahu, hejtmana kraje nebo starosty obce. Věcnou pomocí je i pomoc dobrovolně poskytnutá bez výzvy se souhlasem nebo s vědomím velitele zásahu nebo starosty obce.

Osobní pomoc je činnost nebo služba při provádění záchranných prací a při cvičení na výzvu velitele zásahu, hejtmana kraje nebo starosty obce. Osobní pomocí je i pomoc dobrovolně poskytnutá bez výzvy se souhlasem nebo s vědomím velitele zásahu, starosty obce nebo hejtmana kraje.

Ostatní pomoc je využití hospodářských opatření, vojenských útvarů a vojenských zařízení ozbrojených sil ČR pro potřebu složek IZS při provádění záchranných a likvidačních prací. Poskytuje se na žádost hasičského záchranného sboru kraje, krajského úřadu nebo ministerstva vnitra.

---

²⁶MARTÍNEK, Bohumír; ADAMEC, Vilém; HANUŠKA, Zdeněk. *Řešení mimořádných událostí a krizových situací*. první. Praha : MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru, 2006. Definice základních pojmů, s. 6. ISBN 80-86640-64-7.

Plánovaná pomoc na vyžádání je dohodnutý způsob poskytnutí pomoci při provádění záchranných a likvidačních prací.

Humanitární pomoc jsou opatření prováděná za účelem pomoci obyvatelstvu postiženému mimořádnou událostí s využitím lidských a materiálních zdrojů.

Havárie je mimořádná událost vzniklá v souvislosti s provozem technických zařízení a budov při nakládání s nebezpečnými látkami a při jejich přepravě nebo při nakládání s nebezpečnými odpady.

Místo zásahu je místo nasazení složek IZS při záchranných a likvidačních pracích a v prostoru předpokládaných účinků mimořádné události.

Přírozená povodeň je povodeň způsobená přírodními jevy.

1. 5. 3 Tísňové volání v České republice²⁷

Tísňovým voláním (viz. obrazová příloha č. 16) se podle zákona o elektronických komunikacích rozumí bezplatná volba čísel, která jsou stanovena v číslovacím plánu a uvedena v telefonních seznamech, a která je nutno pro záchranu životů, zdraví a majetku zpřístupnit.

Telefon je nejběžnějším telekomunikačním zařízením, které se mimo jiné používá také k přivolání pomoci. Aby bylo garantováno, že pomoc bude přivolána vždy, musí být:

- stanovena přesná pravidla pro činnost telefonních operátorů;
- funkční integrovaný záchranný systém.

Pravidla v celé oblasti telekomunikací vymezují:

- **zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů;**
- opatření Českého telekomunikačního úřadu.

Zákon o elektronických komunikacích mimo jiné stanoví:

---

²⁷ *Pro případ ohrožení - příručka pro obyvatele*. třetí. Praha : MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003. Důležitá telefonní čísla tísňového volání, s. 1.

- způsob směřování tísňového volání mezi telefonními operátory bezplatný a nepřetržitý přístup uživatelů k číslům tísňového volání;
- bezplatné přepojování hovorů tísňového volání v rámci IZS;
- bezplatné připojení a provozování koncových bodů pro příjem tísňového volání na příslušných pracovištích základních složek IZS;
- sankce při zlomyslném volání prostřednictvím tísňového volání.

Pro tísňová volání k operačním pracovištím základních složek IZS stanoví číslovací plán vydaný Českým telekomunikačním úřadem čísla:

112 jednotné evropské číslo tísňového volání;

150 Hasičský záchranný sbor ČR;

155 Zdravotnická záchranná služba;

158 Policie ČR.

Pro tísňová volání k operačním pracovištím obecní (městské) policie stanoví číslovací plán číslo **156**.

Jednotné **evropské číslo tísňového volání** bylo zavedeno v r. 1991 k usnadnění komunikace s tísňovými službami v rámci Evropy. Každý stát používá svá vlastní tísňová čísla, která cizinec mnohdy nezná a při zavolání má většinou jazykové problémy. Proto i u nás bylo toto mezinárodní číslo tísňového volání zavedeno a funguje současně s našimi národními čísly tísňového volání. Mezinárodní číslo tísňového volání **112** je určeno pro všechny osoby nacházející se na území ČR a pro tísňové volání při rozsáhlých mimořádných událostech.

1. 5. 4 Účast organizací při ochraně obyvatelstva

Jedná se o další síly, které jsou předurčené k plnění úkolů na úseku ochrany obyvatelstva.

Jednotky sboru dobrovolných hasičů měst a obcí (viz. obrazová příloha č. 17) – plní úkoly na úseku civilní ochrany a ochrany obyvatel na základě zákona č. 133 z roku 1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů.

Jejich hlavní náplní je zejména:

- zdolávání požárů;
- provádění záchranných a likvidačních prací;
- účast na evakuaci obyvatel;
- účast na označování oblastí s výskytem nebezpečných látek;
- podílí se na varování obyvatelstva;
- podílí se na dekontaminaci postižených obyvatel nebo majetku;
- podílí se na zajišťování humanitární pomoci obyvatelstvu a zajištění podmínek pro nouzové přežití.

Humanitární jednotky Českého červeného kříže²⁸ – činnost těchto jednotek je zaměřena především na tyto činnosti:

- první pomoc, lékařskou a ošetrovatelskou péči;
- pomoc při evakuaci obyvatelstva;
- pomoc při nouzovém stravování, ošacení a ubytování;
- pomoc při prevenci šíření epidemií;
- sociální péče a vyhledávací služby;
- humanitární pomoc;
- psychologická pomoc.

Zapojení těchto jednotek ČČK je realizováno na základě plánované pomoci na vyžádání podle § 21, zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů.

Humanitární, církevní a charitativní organizace²⁹ – tyto organizace plní úkoly zejména na úseku:

- pořádání sbírek na humanitární pomoc;
- psychologické pomoci mezi postiženými;

---

²⁸Český červený kříž [online]. 1999-2009 , 2009 [cit. 2009-12-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.cervenykriz.eu/cz/kdojsme.aspx>>.

²⁹PROCHÁZKA, Zdeněk. *Humanitární pomoc v České republice*. III. aktualizované vydání. Praha : MV-generální ředitelství hasičského záchranného sboru ČR, 2006. 56 s.

- působení proti asociálnímu chování obyvatelstva (krádeže, odmítání pomoci, apod.);
- pomoci při výdeji a rozdělování materiální pomoci postiženým;
- přípravy stravy pro postižené a záchranáře.

Svaz záchranných brigád kynologů České republiky³⁰ – je členěn do krajských brigád a zajišťuje zejména:

- vyhledání zavalených osob v sutinách;
- vyhledání pohřešovaných osob v terénu;
- vyhledání utonulých na vodních plochách;
- vyhledání zavalených osob pod sněhem.

Horská služba České republiky (viz. obrazová příloha č. 18) – působí v horských oblastech Beskydy, Jeseníky, Jizerské hory, Krkonoše, Krušné hory, Orlické hory, Šumava a plní tyto úkoly:

- organizuje a provádí záchranné a pátrací akce v horském terénu;
- poskytuje první pomoc a zajišťuje transport zraněných osob;
- provádí lavinová pozorování;
- vytváří podmínky pro bezpečnost návštěvníků hor;
- spolupracuje s ostatními záchrannými organizacemi doma i v zahraničí.

Vodní záchranná služba Českého červeného kříže (viz. obrazová příloha č. 19) – jedná se o občanské sdružení, které má v současné době na území ČR 45 stanic. Náplní její činnosti je zejména:

- hlídková činnost na vybraných vodních plochách;
- záchrana tonoucích;
- poskytování první pomoci;
- pořádání preventivních akcí.

---

³⁰LINHART, Petr. *Některé otázky ochrany obyvatelstva*. 1. vyd. [s.l.] : Vlastimil Johanus Tiskárna, 2006. Svaz záchranných brigád kynologů s. 86. ISBN 80-7040-854-5.

Speleologická záchranná služba³¹ – je součástí České speleologické společnosti od roku 1982 a v současné době je tvořena 30 členy ve dvou stanicích s působností v oblastech Čechy a Morava. Jejím hlavním posláním je:

- poskytnout neprodlenou a kvalifikovanou pomoc v případě nehody v jeskyních nebo jiných extrémních podmínkách, na něž je materiálně i odborně připravena;
- spolupracovat při záchranných akcích v případě přírodních katastrof a stavech ohrožení životů a majetku na základě výzvy složek IZS.

1. 5. 5 Ochrana obyvatelstva na úseku mezinárodního práva

Následky a zkušenost z I. a II. světové války přiměly lidstvo k reakci na tyto události, při kterých zahynulo několik milionů lidí. Hlavní myšlenkou bylo zajistit zmírnění utrpení lidí, postižených válečnými konflikty, následnou pomoc při odstraňování následků těchto ozbrojených konfliktů a následnou obnovu území vedoucí k zajištění řádného chodu společnosti v mírové době. Právní regulace ozbrojených konfliktů má svůj význam, a to i přes některé argumenty, že právo je vždy na straně vítěze, který si jej přetváří pro vlastní prospěch. Příkladem toho, že ne vždy bylo postupováno v souladu s mezinárodním právem v nedávné době, jsou např. válečné konflikty v bývalé Jugoslávii, Iráku, Afghánistánu a ostatních částech světa, kde se nabízí otázka převahy ekonomických zájmů před zájmy obyvatel těchto jednotlivých zemí.

Švýcarské město Ženeva je významným centrem různých mezinárodních organizací, jako jsou např. Mezinárodní červený kříž, Mezinárodní výbor červeného kříže a Světová zdravotnická organizace. Je hlavním centrem, odkud je organizována humanitární pomoc pro oblasti postižené přírodními katastrofami nebo ozbrojenými konflikty.

Jedním ze zakladatelů Mezinárodního výboru Červeného kříže byl v roce 1863 H. Dunant. Původní název byl Mezinárodní výbor pro pomoc raněným. O rok později byla v Ženevě podepsána první Ženevská úmluva, která obsahovala základní zásady zacházení s raněnými vojáky. Tato úmluva byla základním kamenem pro další rozvoj

---

³¹Petr Polák *Www.speleo.cz* [online]. 2006 [cit. 2010-01-16]. Dostupný z WWW: <<http://szs.speleo.cz/css/speleologicka-zachranna-sluzba>>.

mezinárodního humanitárního práva. V roce 1949 byly v Ženevě podepsány čtyři Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů.

V roce 1977 byl v Ženevě podepsán Závěrečný akt, ke kterému byly připojeny dva Dodatkové protokoly doplňující Ženevské úmluvy z roku 1949. Dodatkový protokol I je prvním dokumentem mezinárodního humanitárního práva, který se ve větší míře věnuje problematice civilní obrany³².

Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů (Protokol I). Pro účely tohoto protokolu jsou definovány 4 základní pojmy:

1. Civilní ochrana – je plnění některých nebo veškerých níže uvedených humanitárních úkolů, jejichž cílem je chránit civilní obyvatelstvo před nebezpečím, pomoci mu odstranit bezprostřední účinky nepřátelských akcí nebo pohrom, a také vytvořit nezbytné podmínky pro jeho přežití.

Těmito úkoly jsou:

- hlásné služby;
- evakuace;³³
- organizování a poskytování úkrytů,³⁴
- zatemňování;
- záchranné práce;
- zdravotnické služby včetně první pomoci a také náboženská pomoc;
- boj s požáry;
- zjišťování a označování nebezpečných oblastí;
- dekontaminace a podobná ochranná opatření;
- poskytování nouzového ubytování a zásobování;
- okamžitá pomoc při obnově a udržování pořádku v postižených oblastech;
- okamžitá oprava nezbytných veřejných zařízení;

---

³² MARTÍNEK, Bohumír, LINHART, Petr. *Ochrana obyvatelstva : studijní materiál k modulu E*. 1. vyd. Praha : MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2006. s. 9-10.

³³ *Hasičský záchranný sbor České republiky* [online]. 2010 [cit. 2010-07-11]. Evakuace obyvatelstva. Dostupné z WWW: <<http://www.hzscr.cz/docDetail.aspx?docid=11354&doctype=>>>.

³⁴ *Sebeochrana obyvatelstva ukrytím*. Praha : MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2001. Návod k výběru vhodných prostor pro improvizované úkryty, s. 5.

- bezodkladné pohřební služby;
- pomoc při ochraně předmětů nezbytných k přežití;
- doplňující činnost nezbytná k splnění výše uvedených úkolů, včetně plánování a organizování.

2. Organizace civilní obrany – jsou instituce, které jsou organizovány nebo zmocněny příslušnými orgány strany v konfliktu k plnění úkolů uvedených v bodě 1, a které jsou určeny a využívány výhradně k plnění těchto úkolů.

3. Personál organizací civilní obrany – jedná se o osoby, jejichž náplní v době konfliktu je výhradně plnění úkolů uvedených v bodě 1, včetně personálu určeného příslušnými orgány této strany výhradně k řízení těchto organizací.

4. Materiál organizací civilní obrany – jsou to zejména zařízení, zásoby a přepravní prostředky, které jsou používány těmito organizacemi k plnění výše uvedených úkolů.

Společně s mezinárodní situací je potřebné chápat uplatňování mezinárodního humanitárního práva jako státní záležitost. Státní sféra tak má k dispozici ustanovení a regulační prostředky ke zmírnění následků ozbrojených konfliktů vůči obyvatelstvu. Je zde stanovena jasná odpovědnost vládnoucích činitelů státu za porušení těchto zákonů, pravidel války a za příp. uskutečnění ozbrojeného konfliktu, páchání zločinů např. proti míru a lidskosti.

V článku 83 Dodatkového protokolu I k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1979 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů se smluvní strany zavázaly, že budou v době míru, jakož i v době ozbrojených konfliktů, šířit ve svých zemích Úmluvy a tento Protokol v co největším možném rozsahu. Rovněž jejich studium zahrnou do programů vojenské přípravy a budou podporovat jejich studium civilním obyvatelstvem tak, aby se s těmito dokumenty seznámily ozbrojené síly a civilní obyvatelstvo.

1. 6 Civilní ochrana v Itálii

1. 6. 1 Charakteristika země³⁵

Itálie je stát na jihu Evropy. Je obklopen Středozezemním, Jaderským, Jónským, Tyrhénským a Ligurským mořem. Rozkládá se jižně od Alp, zabírá celý Apeninský poloostrov a přilehlé ostrovy, z nichž největší je Sicílie a Sardinie. Povrch země je převážně hornatý, kromě Pádské nížiny na severu a oblastí podél pobřeží. Při severních hranicích se táhnou Alpy s nejvyšší evropskou horou Mont Blanc 4 807 m nad mořem. Italským územím prostupuje soustava Apenin s vulkanickou činností. Většina území má příjemné středomořské subtropické klima, ovlivňované náhorní výšinou a polohou regionu v severojižním směru. Politický systém tvoří republika s parlamentním systémem. Itálie je správně členěna na 20 autonomních regionů, z nichž 6 má zvláštní statut (Friuli, Venezia Giulia, Sardegna, Sicilia, Trentino Alto Adige, Valle d'Aosta). Tyto regiony mají vlastní legislativu a exekutivu. Dále se dělí na 104 provincií, z nichž 2 jsou autonomní (Trento, Bolzano).

1. 6. 2 Působnost jednotlivých složek³⁶

Od roku 1992 působí v Itálii **Úřad civilní ochrany**, který je podřízený přímo premiérovi. Tento úřad začal koordinovat všechny složky ochrany obyvatelstva, které do té doby neměly jednotné velení. Tento úřad našel i přes mnohé kritiky své opodstatnění.

Mezi hlavní úkoly, které tento Úřad civilní ochrany plní, patří především prevence, předpověď, hodnocení a zvládání nastalých rizik, která ohrožují obyvatelstvo, jeho majetek a rychlé nasazení v případě krizových situací.

První dobrovolné jednotky vznikaly při rozsáhlých záplavách Florencie roku 1966. V 80. letech tvořili dobrovolníci pouze pomocnou část záchranných jednotek, ale v posledních letech se na záchranných pracích podílí více než 50 % lidí.

V Itálii je v současné době většina záchranných složek na úseku ochrany obyvatelstva plně profesionální. **Požárníci (Vigili del Fuoco)** jsou stejně jako v České

³⁵ ADAM, Jan, et al. *Ottova encyklopedie A-Ž*. Jana Malátková; Lucie Pítrová. Křišťanova 675/3, 130 00 Praha 3 : Ottovo nakladatelství,s.r.o., 2007. s. 416-417 ISBN 80-7360-014-5.

³⁶ BLAHŮT, Jan. *GUARD*. 4. vyd. Praha : Oxpport s.r.o., 2008. Dostupný z WWW: <www.casopisguard.cz>. Ochrana obyvatelstva v Itálii, s. 4-5.

republice rovněž profesionálním sborem. V posledních letech velmi výrazně stoupá počet dobrovolných členů, a to ve všech záchranářských složkách. V současné době činí tato dobrovolná základna zhruba 1 200 000 lidí, které je možné využít při záchranných nebo likvidačních pracích. Povinná služba existuje pouze při náhradní vojenské službě, a to na pozici pomocný požárník.

Rovněž stejně jako v České republice, patří i zde k nejdůležitějším a nejrozšířenějším nevládním organizacím dobrovolní požárníci. **Zákon č. 246 z roku 2000 o posílení národního sboru** upravuje odbornou činnost dobrovolných požárníků. Dále je tato činnost upravena podle místní příslušnosti sídla dobrovolných požárníků regionální legislativou. Sdružování dobrovolných požárníků do národní asociace vyplývá ze zákona o sdružování občanů a dalších podzákoných norem. Dále pak **Italský Červený kříž (Croce Rossa Italiana)** a **Národní pomoc v horách a jeskyních (Soccorso Alpino e Speleologico)**.

Italský Červený kříž je právnickou osobou s právní subjektivitou a s názvem Asociace Italského Červeného kříže (La Associazione Italiana della Croce Rossa). Jeho vlastní činnost se řídí obecnými principy Mezinárodního Červeného kříže pro období míru a pro období války. Italský Červený kříž má za cíl zabezpečení sociální a zdravotnické péče, která je doplňkovou činností státu. Je zaštiťován prezidentem republiky, jeho organizační činnost je pod dohledem státu a z odborného hlediska je pod kontrolou ministerstva zdravotnictví a ministerstva obrany. Působnost Italského Červeného kříže se také řídí některými ustanoveními **zákona č. 833 z roku 1978 o státním systému zdravotnické péče**.

Národní pomoc v horách a jeskyních provádí záchranu a pomoc v horách a jeskynních prostorách a při své činnosti vychází ze **zákona č. 91 z roku 1963 o Italském alpském spolku** a její charakter veřejné služby je dán **zákonem č. 74 z roku 2001**. Jedná se o operativní složku Italského alpského spolku (Club Alpino Italiani). Tato organizace vznikla v roce 1954 a v současnosti má z pohledu zákona statut veřejné služby. Jedná se o národní, nezávislou, nepolitickou a neziskovou organizaci se sídlem v Miláně, jejíž činnost se řídí vlastním statutem. Národní pomoc v horách a jeskyních působí na celém území Itálie a je rozdělena z hlediska záchrany a pomoci v horách na

31 oblastí s 235 záchrannými stanicemi a z hlediska záchrany a pomoci v jeskynních prostorách na 15 oblastí s 32 záchrannými stanicemi.³⁷

Dále na úseku civilní ochrany obyvatelstva mají své nezastupitelné místo pořádkové síly státní policie (Polizia dello Stato), ozbrojené síly (Forze Armate) a četnictvo (Carabinieri). Rovněž také lesnický sbor (Corpo Forestale dello Stato), Celní úřad (Guardia di Finanza) a různé výzkumné ústavy akademie věd (C.N.R.) a Výzkumný ústav Geofyziky a Vulkanologie.

Jednou z největších záchranných akcí v novodobé historii Itálie byl bezpochyby zásah jednotek civilní ochrany dne 5. května 1998 v povodí řeky Sarno u Neapole v Kampánii. V důsledku dlouhotrvajících intenzivních dešťů došlo k několika desítkám sesuvů jemného bahna, ve kterém zahynulo 160 lidí a na 200 budov bylo zničeno. V okamžiku byly zaktivizovány jednotky civilní ochrany z Kampánie i dalších italských regionů a bylo evakuováno obyvatelstvo z několika desítek obcí. Stovky dobrovolných a profesionálních záchranářů pracovalo nepřetržitě přes 800 hodin k záchraně zraněných z měst Sarno a Quindici. Na postižené místo se v rámci mezinárodní pomoci dostavili záchranáři z Rakouska a Maďarska. USA poskytly dopravní letadla typu C-130 Herkules z letecké základny v Avianu. Například ve městě Sarno, kde při tomto neštěstí zahynulo 137 obyvatel, byly náklady na záchranné práce a rekonstrukce vyčísleny na 451 milionů euro. V rámci řešení této nastalé krizové situace byly do akce zapojeni i pracovníci akademie věd – ústavu pro ochranu před hydro – geologickými katastrofami CNR-GNDCI i pracovníci univerzit, kteří museli urychleně vypracovat mapy rizikových oblastí pro případné další sesuvy a rychlé intervence, ke kterým již naštěstí nedošlo.

---

³⁷LINHART, Petr, ŠILHÁNEK, Bohumil. *Nevládní organizace působící v ochraně obyvatelstva v některých evropských zemích*. 1. vyd. Praha 4 : MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2009. 1 s. 24-29 ISBN 978-80-86640-87-7.

1. 7 Civilní ochrana ve Švýcarsku

1. 7. 1 Charakteristika země³⁸

Švýcarsko je vnitrozemský stát na jihozápadním okraji střední Evropy. Jedná se o nejhornatější území Evropy. Údolí řek Rhône a Rýna ho člení na hlavní pásma vnějších Severních a vnitřních Jižních Alp, které se stýkají v masívu Svatého Gottharda. Nejvyšší horou země je Matterhorn 4 478 m n. m. Nejdelší a největší řekou je Rýn. Podnebí Švýcarska je mírné, převažují oceánské vlivy, které jsou ovlivněné horami. Složitý reliéf vytváří pestré místní klimatické podmínky s teplými a mnohdy suchými kotlinami. Ve výškách nad 2 500 m n. m. se udržuje trvalá sněhová pokrývka.

Z hlediska státoprávního uspořádání je Švýcarsko spolkový (konfederativní) stát. Zákonnou moc tvoří dvoukomorové Spolkové shromáždění, které se skládá z Národní rady a Rady kantonů. Národní rada s 200 členy je volena na dobu 4 roků ve všeobecných volbách podle poměrného zastoupení. Rada kantonů má 46 členů a je volena na dobu 1 – 4 roky podle kantonů. Spolkový prezident je volen na 1 rok ze Spolkové rady (vlády) a současně zastává funkci předsedy vlády.

1. 7. 2 Působnost jednotlivých složek³⁹

Ve Švýcarsku existuje v rámci civilní ochrany služební povinnost pro muže, ženy mohou tuto službu absolvovat dobrovolně. Muži, na které se tato služební povinnost vztahuje, jsou následně po jejím absolvování a propuštění povinni být k dispozici pro úkoly civilní ochrany zhruba do 50 let věku. Každý rok je pro civilní ochranu povoláno zhruba 6 tisíc osob a k dispozici je tak celkem asi 120 tisíc osob, včetně 15 tisíc osob partnerských organizací.

Švýcarsko je jediný stát současné západní Evropy, kde převažuje model povinné služby s příslušným podílem profesionálů (organizační jádro, nezbytná pohotovost, výcviková zařízení). Podíl dobrovolníků na úseku ochrany obyvatelstva je relativně malý.

---

³⁸ADAM, Jan, et al. *Ottova encyklopedie A-Ž*. Jana Malátková; Lucie Pítrová. Křišťanova 675/3, 130 00 Praha 3 : Ottovo nakladatelství,s.r.o., 2007. s. 1007-1008 ISBN 80-7360-014-5.

³⁹ LINHART, Petr, ŠILHÁNEK, Bohumil. *Nevládní organizace působící v ochraně obyvatelstva v některých evropských zemích*. 1. vyd. Praha 4 : MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2009. s. 84-95 ISBN 978-80-86640-87-7.

K základním nevládním organizacím, působícím v ochraně obyvatelstva, patří **Švýcarský požární svaz (Schweizerischer Feuerverband – SFV)** (viz. obrazová příloha č. 20). Práva a povinnosti vůči požárníkům mají jednotlivé kantony, pod které tyto jednotky z hlediska místní příslušnosti náleží. Většina požárníků plní svoje povinnosti v rámci povinné služby. V současné době má Švýcarsko, včetně Lichtenštejnského knížectví, k dispozici kolem 120 tisíc požárníků. Tito požárníci se člení na místní požárníky, podnikové požárníky, příslušníky požárních stanic a příslušníky letištních sborů.

Jedná se o model kombinovaný⁴⁰ s převahou povinné miliční služby na základě zákona (místní požární sbory) a menším podílem profesionálních požárníků (požární stanice, podnikové letištní sbory). Od roku 1870 se švýcarští požárníci sdružují do Švýcarského svazu požární ochrany, který zastřešuje jednotlivé kantonální svazy požární ochrany, Svaz požární ochrany Lichtenštejnského knížectví a Svaz švýcarských požárníků z povolání.

Náklady na činnost požárníků nesou z větší části obce, kantony, stát a zejména pak stavební pojišťovny.

Druhou nejdůležitější nevládní organizací v zemi je **Švýcarský Červený kříž (Schweizerisches Rotes Kreuz – SRK)**. Jedná se o nejstarší a největší organizaci poskytující pomoc na území Švýcarska. Jedná se o spolek s federalistickou strukturou a ústředím v Bernu. Skládá se z 24 kantonálních svazů, které jsou z hlediska zákona privátními organizacemi. Dále ze 6 korporativních členů, 5 nadací a 2 spolků. Ve Švýcarsku vyvíjí činnost v oblasti zdravotní péče, sociální a sociálně lékařské péče, imigrace a integrace osob a první pomoc včetně záchranných operací. Nejdůležitějšími korporativními členy je Švýcarský samaritánský svaz (Schweizerischer Samariterbund – SSB), Švýcarská společnost pro záchranu životů (Schweizerische Lebensret – Tunis – Gesellschaft – SLRG) a Švýcarský spolek kynologů pro činnost při katastrofách (Schweizerischer Verein für Katastrophenhunde – SVKA). Mezi další korporativní

---

⁴⁰ ŠILHÁNEK, Bohumil. Nová koncepce ochrany obyvatelstva ve Švýcarsku. *Časopis 112*. 2003, 3, s. 3. Dostupný také z WWW: <<http://www.isvav.cz/organizationDetail.do?rowId=orjk%3AK13>>. ISSN 1213-7057.

členy patří Švýcarská vzdušná záchranná hlídka Rega a Švýcarský vojenský sanitní spolek SMSV.

Základní právní normou pro činnost těchto organizací na úseku ochrany obyvatelstva je **spolkový zákon ze dne 4. října 2002 o ochraně obyvatelstva a civilní ochraně**, podle něhož v ochraně obyvatelstva spolupracují jako partnerské organizace policie, požárníci, zdravotníci, technické služby a civilní ochrana. Dalším zákonem, o němž se opírá činnost nevládních organizací, je spolkový zákon o sdružování a o neziskových organizacích ve smyslu dalších předpisů, z něhož vycházejí jednotlivé kantonální zákony a podzákoné normy.

Svaz civilní ochrany (Schweizerische Zivilschutzverband – SZSV) byl ve Švýcarsku nucen ukončit svoji činnost v roce 2007, a to zejména v souvislosti se změnou spolkového zákona o ochraně obyvatelstva a civilní ochraně, v důsledku ukončeného financování jeho činnosti státem. Protože se jednalo o velkou, vlivnou a z hlediska plnění úkolů důležitou organizaci, byl tento krok značně kritizován švýcarskou veřejností. Na základě této skutečnosti představitelé zrušeného svazu okamžitě vstoupili v jednání se Svazem švýcarských organizací civilní ochrany (Verband Schweizerische Zivilschutzorganisationen – VSZSO), za účelem sloučení do jedné společné organizace. **Svaz švýcarských organizací civilní ochrany**⁴¹ sdružuje organizace v obcích a velkých hospodářských objektech, které tam musí existovat na základě zákona. Nově vzniklá organizace má stejný název jako rozpuštěný svaz a přebírá všechny úkoly obou předchozích svazů jako jejich nástupnická organizace. Z právního hlediska je tento nově vzniklý svaz samostatné politicky a konfesně nezávislé sdružení podle čl. 60 zákona o ochraně obyvatelstva a civilní ochraně.

Tento nově vzniklý svaz plní tyto úkoly:

- tvořit opozici politice a správě na stupni stát, kanton, obec;
- spolupracovat s partnerskými organizacemi v oblasti ochrany obyvatelstva;
- podporovat příslušníky civilní ochrany a jejich zájmy;
- přispívat k utváření veřejného mínění o civilní ochraně;

---

⁴¹*Ochrana obyvatelstva v Evropě*. Praha : MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2005. bb, s. 10-35. ISBN 80-86640-55-8.

- provádět poradenskou činnost pro organizace civilní ochrany;
- pomáhat při základním a dalším vzdělávání pro výkon povinné služby v civilní ochraně.

Členy svazu mohou být kantonální a regionální svazy civilní ochrany obyvatelstva, organizace civilní ochrany, veřejnoprávní a privátní subjekty a jednotlivci.

Švýcarsko je typickým příkladem státu, kde se spolupráce mezi veřejnou správou a privátní sférou projevuje v ochraně obyvatelstva v maximální míře. Podle současné platné koncepce v této oblasti tvoří sdružený systém ochrany obyvatelstva pět již zmíněných organizací, které mají různou právní povahu a různého zřizovatele. Přestože tyto jednotlivé složky ochrany obyvatelstva mají různé zřizovatele a své vlastní řídicí složky, v případě vzniku mimořádné situace jsou vytvářeny společné řídicí orgány na různých úrovních veřejné správy, které řídí a koordinují činnost jinak samostatných složek v rámci ochrany obyvatelstva. Tímto způsobem je zajištěno celoplošné pokrytí státu a zabezpečena rychlá, včasná a trvalá pomoc jeho obyvatelstvu.

1. 8 Civilní ochrana v Rakousku

1. 8. 1 Charakteristika země⁴²

Rakousko je vnitrozemský stát ve střední Evropě. Většina jeho území je hornatá. Téměř dvě třetiny rozlohy země vyplňují Východní Alpy, které se skládají z rovnoběžných pásem. Největších výšek dosahují Vysoké Taury 3 797 m n. m. Přes polovinu území je odvodňováno prostřednictvím řeky Dunaj a jeho přítoků k Černému moři. Podnebí je mírné, na přechodu mezi oceánským a kontinentálním. Velehorské části mají klima drsné.

Rakousko je federativní republikou sestávající z 9 spolkových zemí s parlamentním systémem. Hlavou státu je prezident, který je volený všelidovým hlasováním na dobu 6 let. V čele vlády stojí spolkový kancléř jmenovaný prezidentem a odpovědným Národní radě. Orgánem zákonodárným je dvoukomorové Spolkové shromáždění. Dolní komora se nazývá Národní rada se 183 členy volených na 4 roky poměrným systémem. Horní

---

⁴² ADAM, Jan, et al. *Ottova encyklopedie A-Ž*. Jana Malátková; Lucie Pítrová. Křišťanova 675/3, 130 00 Praha 3 : Ottovo nakladatelství,s.r.o., 2007. s. 821-822 ISBN 80-7360-014-5.

komora se nazývá Spolková rada a reprezentuje jednotlivé země. Má 64 členů volených zemskými sněmy spolkových zemí poměrným systémem.

1. 8. 2 Působnost jednotlivých složek⁴³

Rakousko se v oblasti ochrany obyvatelstva vyznačuje převážnou dobrovolností, a to především u požárníků s více než 95 % zastoupením dobrovolníků, ale rovněž u záchranných organizací, kde složení tvoří opět z větší části dobrovolníci a zbytek je pokryt profesionály.

Při výkonu náhradní vojenské služby je každý rok zhruba 3 tisíce osob činných v oblasti civilní ochrany a záchranářství. Délka civilní služby je stanovena na 12 měsíců.

Mezi nejdůležitější organizace na úseku civilní ochrany patří bezesporu **požárníci**. V souladu se Spolkovou ústavou je ochrana před požáry záležitostí spolkových zemí a jejich kompetence v této oblasti je stanovena obdobně jako v sousedním Německu **zemským zákonodárstvím**. Hlavní odpovědnost za pokrytí území z hlediska požární ochrany mají obce, které jsou zřizovateli naprosté většiny požárních stanic. Služba v rakouské požární ochraně je téměř výhradně dobrovolná. Pouze v největších městech jako je Vídeň, Linec, Salcburk, Innsbruck, Štýrský Hradec, Klagenfurt a v největších průmyslových podnicích jsou profesionální požárníci.

Rakousko má celkem zhruba 320 tisíc požárníků, které lze rozdělit na:

- požárníky z povolání – 6 sborů;
- dobrovolné požárníky – 5,5 tisíc sborů;
- podnikové požárníky – 300 sborů;
- mladé požárníky – 20 tisíc sborů.

Požárníci se podílejí také na poskytování předlékařské pomoci zraněným osobám. Za tímto účelem disponují v rámci požární záchranné služby asi 80 sanitními vozidly. Pro případy rozsáhlých mimořádných událostí je zřízena tzv. hasicí a záchranná služba,

---

⁴³ LINHART, Petr, ŠILHÁNEK, Bohumil. *Nevládní organizace působící v ochraně obyvatelstva v některých evropských zemích*. 1. vyd. Praha 4 : MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2009. s. 54-64 ISBN 978-80-86640-87-7.

kteřá je složená z požárních jednotek a určená k nasazení mimo daný okres, ale se současným zachováním místní pohotovosti vyčleněných jednotek.

Požárnici se organizují podle příslušného spolkového zákona do Rakouského spolkového požárního svazu, který zaštiťuje 9 zemských požárních svazů a 6 profesionálních požárních sborů největších měst.

Financování požární ochrany je z převážné části zajištěno jednotlivými zřizovateli. Dalším zdrojem příjmů jsou podíly z výnosu tzv. daně na protipožární ochranu.

Rakouský Červený kříž je národní společností Červeného kříže v Rakousku. Člení se obdobně jako spolkový stát na 9 zemských svazů, 141 okresních stanic a asi 1,1 tisíc stanic místních. Jednotlivé zemské svazy jsou organizovány jako spolky a právně jsou nezávislými hospodářskými subjekty. Jedná se o neziskovou organizaci, jejímž účelem je poskytnutí rychlé a včasné pomoci v nouzi. Na jeho činnosti se aktivně podílí zhruba 38 tisíc dobrovolníků, více než 3 tisíce profesionálů a asi 1,5 tisíc osob vykonávajících civilní službu.

Rakouský Červený kříž je na rozdíl od jiných zemí nejdůležitější prvoplánovou organizací, která poskytuje celoplošně rychlou lékařskou záchrannou službu na celém území Rakouska. Zajišťuje většinu transportu zraněných a nemocných. K tomuto účelu vlastní více než 100 vozidel rychlé lékařské pomoci. Rovněž také disponuje lékařským personálem pro leteckou záchrannou službu s využitím vrtulníků, ve většině případů poskytnutých společností ÖAMTC. Více než 400 stanic je nepřetržitě v činnosti v rámci varovného systému, což umožňuje dosažení místa zásahu do 15 min. po vyrozumění na celém území státu.

Z hlediska financování je Rakouský Červený kříž zabezpečen ze 75 % z výtěžku z výkonů, zhruba 12 % z darů a členských příspěvků a 13 % z jiných zdrojů.

Dalšími neméně důležitými záchrannými složkami podílejícími se na ochraně obyvatelstva při mimořádných situacích jsou:

- Pracovní samaritánský svaz Rakouska (Arbiter-Samaritär-Bund Österreich – JUHÖ);
- Maltézská nemocniční služba Rakousko (Malteser Hospitaldienst Austria – MHDA);

- Rakouská horská záchranná služba (Österreichischer Bergrettungsdienst – ÖBRD);
- Rakouský svaz civilní ochrany (Österreichischer Zivilschutzverband – ÖZSV).

Z hlediska legislativy je základem pro činnost výše uvedených záchranných složek **spolková ústava** a zejména **zemské zákonodárství**, především pro nasazení při každodenních událostech, při živelních pohromách a průmyslových haváriích. Při negativních událostech, jejichž prevence a likvidace je věcí spolkového státu, se řídí také spolkovou legislativou. Z důvodu, že Rakousko je prakticky jedinou zemí v Evropě, kde **není na státní úrovni řešena civilní ochrana a ochrana proti katastrofám zákonem**, převážná část kompetencí těchto organizací vychází ze **zemských zákonů**. Oprávnění pomocných služeb při výkonu převážně zdravotnických záchranných úkonů mají pouze oficiálně uznané záchranné organizace. Toto oprávnění udělují jednotlivé spolkové země. Organizace a koordinace nasazení těchto služeb je v kompetenci obcí.

2. Cíl diplomové práce

Cílem této práce je zhodnotit zaměření jednotlivých zákonných a podzákonných předpisů na území České republiky od roku 1935 do současnosti, platných v určitých obdobích, na řešení mimořádné události.

3. Hypotéza

Současná právní úprava ochrany obyvatelstva poskytuje komplexní zabezpečení ochrany obyvatelstva před mimořádnými událostmi.

4. Metodika

Jako zdrojů při tvorbě diplomové práce bylo využito veřejné sítě internet, policejní intranet, odborné literatury a rovněž byla provedena konzultace s odborníky, zabývajícími se legislativou zaměřenou na ochranu obyvatelstva. Vzhledem k tomu, že v současné době je velmi obtížné najít takový zdroj informací, který by popisoval zákonné a podzákonné předpisy mající vztah právě k ochraně obyvatelstva od roku 1935 v ucelené podobě, byly pro tvorbu této práce právě velmi cenné zkušenosti a rady odborníků, kteří se touto problematikou ve svém profesním životě zabývali.

Cílem práce bylo za využití multikriteriální analýzy provést komparaci právních norem vztahujících se k civilní ochraně/obraně na území České republiky od roku 1935 do současnosti. Samozřejmě nebylo možné komparovat všechny zákonné a podzákonné předpisy, které se vztahovaly k dané oblasti. Z těchto právních norem byly vybrány hlavní zákonné předpisy, které se vztahovaly k danému období.

Bylo provedeno rozdělení doby od roku 1935 do současnosti se zaměřením na významné změny, které se udály na poli legislativy ochrany obyvatelstva platné na území České republiky. Následně byly popsány hlavní zákonné předpisy, vztahující se k ochraně obyvatelstva takovým způsobem, aby bylo zřejmé, k jakému primárnímu účelu se jednotlivé předpisy vztahovaly. Zda např. na hrozby nevojenské nebo hrozby vojenské, ale rovněž také zda např. obsahovaly financování činností, represivní opatření apod., které jsou nezbytné pro komplexní fungování ochrany obyvatelstva ve státním zřízení.

Od roku 1935 do roku 1961 byly popsány a následně komparovány tyto zákony: zákon č. 82 Sb. o ochraně a obraně proti leteckým útokům ze dne 11. dubna 1935, zákon č. 75 Sb. ze dne 8. dubna 1938 a zákon č. 184 o branné výchově ze dne 1. září 1937.

Od roku 1961 do roku 2000: zákon č. 40 Sb. ze dne 18. dubna 1961 o obraně Československé socialistické republiky a zákon č. 73 Sb. ze dne 27. června 1973 o branné výchově.

Od roku 2000 do současnosti: zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů a vyhláška ministerstva vnitra č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva.

Rovněž vedle popisu a porovnání příslušné legislativy bylo cílem práce vytvořit popis doby, ve které byly jednotlivé právní předpisy tvořeny, schvalovány a následně aplikovány.

V rámci srovnání byly vybrány a následně stručně popsány tři vyspělé evropské státy, a to konkrétně Itálie, Švýcarsko a Rakousko, aby bylo zřejmé, že bez řádné legislativy související s ochranou obyvatelstva se neobejde žádný stát, jehož vládnoucí představitelé chtějí kvalitně a účinně zajistit ochranu svých občanů.

5. Výsledky

5. 1 Právní normy vztahující se k civilní ochraně/obraně od roku 1935 do roku 1961

Přijetím **zákona č. 82 Sb. o ochraně a obraně proti leteckým útokům ze dne 11. dubna 1935**⁴⁴ vzniká organizace civilní protiletecké ochrany na území tehdejšího Československa. Již ze samotného názvu zákona je zřejmé, že jeho hlavní účel spočíval v poskytnutí právního podkladu pro zajištění bezpečnosti obyvatelstva v případě vzdušného napadení státu. Zákon obsahoval VI oddílů.

V rámci zajištění ochrany obyvatelstva před leteckými útoky, byly v zákoně stanoveny povinnosti vlastníků nemovitostí, především podniků, ústavů nebo jiných obdobných zařízení, a to zejména s větším počtem zaměstnanců nebo uživatelů, za účelem zajištění vhodných úkrytů pro tyto osoby. Tyto povinnosti byly stanoveny i pro stavebníky nových budov, kteří museli již při samotné výstavbě zajistit vhodné úkryty pro budoucí obyvatele těchto objektů. Osoby, kterým podle tohoto zákona byla stanovena povinnost úkryty v objektech zřídit, musely také tyto úkryty udržovat v řádném stavu. Dále osoby, kterým bylo uloženo úředním příkazem opatřit na svoje náklady úplnou plynovou masku úředně schváleného nebo stanoveného typu pro svoji ochranu nebo pro ochranu osoby blízké, musely na základě této povinnosti zajistit tento ochranný doplněk. Toto úřední opatření mohlo být v nutném případě rozšířeno příslušným vládním nařízením i na opatření a udržení jiných vhodných ochranných předmětů a zařízení úředně schváleného nebo stanoveného typu. Vydávat z moci úřední nebo k žádosti strany rozhodnutí týkajících se zajištění vhodných úkrytů v předmětných objektech, byly oprávněny příslušné úřady stavební. Rovněž vydávat z moci úřední nebo k žádosti strany rozhodnutí týkajících se zajištění úplné plynové masky, byly oprávněny příslušné úřady místní policie v oboru péče o bezpečnost osoby a majetku. Povinnost zajistit dostatečný počet veřejných úkrytů a zásobních plynových masek a tyto udržovat v řádném stavu, byla rovněž stanovena i pro jednotlivé obce. Vládním

---

⁴⁴Československo. Zákon ze dne 11. dubna 1935 o ochraně a obraně proti leteckým útokům. In *Sbírka zákonů*. 1935,82, s. 1-10.

nařízením mohlo být v případě potřeby jednotlivým obcím uloženo, aby podle směrnic vydaných nadřízenými politickými úřady a pod jejich dohledem, podnikly na svůj náklad další úkoly, směřující k ochraně před leteckými útoky. Jednalo se především o poplachovou, požární, zdravotní a samaritskou službu, péči o maskování obydlených částí obce a o zhasínání světel, spolupůsobení při službě hlásné a výcvik potřebný k těmto úkolům. Stejným způsobem mohlo být v rámci povinné součinnosti nařízeno povolání osob, které v příslušné obci vyvíjely svoji činnost nebo v obci trvale bydlely, popřípadě na tyto osoby přenést povinnost plnění některých úkolů, které byly nařízeny k plnění obci. Jednotlivé obce mohly podle příslušného ustanovení od obyvatel vybírat určený finanční poplatek, který byl určený k úhradě nákladů vzniklých obci při provádění opatření souvisejících se zajištěním ochrany obyvatel. K výstavbě veřejných úkrytů mohly obce rovněž od obyvatel požadovat služby ruční, potahy nebo motorovými vozidly. Je zřejmé, že obce měli v té době účinnou a vymahatelnou pravomoc, při zajištění případné materiální nebo osobní pomoci od místního obyvatelstva,

V případě, že obec neplnila řádně své úkoly, mohl nadřízený úřad politický zajistit provedení těchto úkolů jiným vhodným způsobem na náklad obce. Tyto politické úřady byly rovněž oprávněny činit další potřebná opatření k ochraně před leteckými útoky, vydávat potřebné příkazy a zákazy, povolat k povinné součinnosti jak veřejné, tak i jiné korporace nebo skupiny osob a jednotlivce. Obce a jiné korporace, popřípadě jednotlivci, kterým bylo podle příslušného ustanovení tohoto zákona svěřeno plnění určitých úkolů k ochraně před leteckými útoky, mohli být nařízením vlády nebo politických úřadů zmocněni, aby vydávali k jejich účelnému splnění potřebné příkazy a zákazy, a to jak ve způsobu všeobecných nařízení, tak i pro jednotlivé případy. K ochraně před leteckými útoky mohl příslušný okresní úřad, ve prospěch státu nebo obce, požadovat věci movité k užívání nebo do vlastnictví a věci nemovité k užívání. K tomuto účelu bylo rovněž možné provést vyvlastnění nemovitostí a věcných práv k těmto nemovitostem. Okresní úřad rovněž rozhodoval o náhradě za užívání požadovaných věcí a o náhradě za škody způsobené jejich ztrátou, zničením nebo poškozením, jakož i o náhradě za ně v případě, že by tyto věci byly převzaty do vlastnictví státu nebo obce. V době válečné nebo v případě, že tak stanovila vláda

nařízením, mohla požadovat rovněž příslušná obec věci movité k užívání nebo do vlastnictví a nemovitosti k užívání. Ministerstvo vnitra v dohodě s ministerstvem národní obrany a s ostatními zúčastněnými ministerstvy roztřídilo jednotlivé obce podle rozsahu nebezpečí z leteckých útoků na jednotlivé kategorie a stanovilo, která ustanovení o ochraně před útoky a kdy nabyla pro tu kterou kategorii obcí účinnosti.

Obranu proti leteckým útokům bojovými prostředky prováděla především branná moc. Držitelům (vydržovatelům) podniků, ústavů nebo jiných zařízení, jež byly důležité pro obranu státu, mohlo být ministerstvem vnitra po dohodě s ministerstvem národní obrany a ostatními zúčastněnými ministerstvy uloženo, aby připravili a v řádném stavu udržovali prostředky potřebné pro obranu těchto podniků, ústavů nebo zařízení a to sami na své náklady podle pokynů a za průběžné kontroly vojenské správy, nebo nesli zcela nebo z části potřebný náklad na přípravu této obrany.

V zákoně byla rovněž podrobně upravena pravidla živnostenského oprávnění. Po živnostensku provozovaná výroba, oprava a prodej plynových masek a jejich součástí byly živnosti koncesované. Vláda mohla rovněž nařízením prohlásit za živnosti koncesované podle tohoto zákona také výrobu, opravu a prodej jiných předmětů a zařízení sloužících k ochraně nebo obraně proti leteckým útokům. Koncesi k výrobě a opravě plynových masek a jejich součástí udělovalo ministerstvo průmyslu, obchodu a živností po dohodě s ministerstvem vnitra a národní obrany. Koncesi k prodeji plynových masek a jejich součástí uděloval příslušný okresní úřad. Koncese mohla být udělena popřípadě pouze na dobu určitou, na všechna oprávnění nebo pouze na jejich část. Koncesní úřad mohl rovněž udělení koncese bez udání důvodu odepřít a udělenou koncesi kdykoliv bez udání důvodu odejmout navždy nebo na dobu určitou. Plynové masky a jejich součástky směly být vyráběny a prodávány jenom podle typů, které byly úředně schváleny. Dozor nad výrobou plynových masek a jejich součástí vykonával příslušný okresní úřad a vojenská správa. Dozor nad jejich následným prodejem prováděl okresní úřad.

Práva a povinnosti orgánů, které prováděly soupis místností a prostorů nebo dohled nad řádným stavem úkrytů, jakož i orgánů, které vykonávaly dozor nad výrobou nebo prodejem předmětů a zařízení uvedených v tomto zákoně, byly v této právní normě podrobně popsány a vysvětleny. Na základě této části zákona mohly oprávněné osoby

kdykoliv vstupovat do obytných, výrobních, prodejních a jiných místností a prostorů a provádět zde prohlídky. V soukromých bytech a jejich vedlejších místnostech tak mohly tyto osoby činit pouze v případě, že se prokázaly zvláštním rozkazem příslušného úřadu. Orgány, které tyto prohlídky prováděly, byly povinny zachovat úplnou mlčenlivost o všech věcech, o nichž se při této své činnosti dozvěděly. Zde je nutné zdůraznit, jak významný byl v té době veřejný zájem před zájmem individuálním, do něhož nedotknutelnost soukromého obydlí nepochybně patří. Rovněž citovaná povinnost mlčenlivosti byla významným jistícím prvkem, jehož prostřednictvím byli pracovníci státní instituce zavázáni nezveřejňovat informace, které se v rámci výkonu své činnosti dozvěděli. Aby byla vyzkoušena pohotovost opatření proti leteckým útokům, mohly být politickými úřady vydány potřebné příkazy a zákazy, zejména pokud šlo o dopravu a pobyt na veřejných místech, používání plynových masek, zastírání světel, požární a samaritánskou pohotovost příslušných orgánů korporací, jednotlivců apod.

Rovněž bylo pamatováno na jednotlivá protiprávní jednání a následné druhy trestů, které mohly být ze strany orgánů státní moci za tato jednání osobám uloženy. Byly v něm popsány protiprávní činy, a to jak v rovině trestní, tak i v rovině přestupkové. To mimo jiné svědčí o komplexnosti této právní normy.

Zákon byl zaměřen převážně na vojenskou hrozbu spočívající v případném napadení státu cizí vojenskou silou. Přesto je nutné uvést, že tento zákon byl na svoji dobu velice kvalitně zpracován a obsahoval prakticky všechna hlavní ustanovení potřebná pro zajištění ochrany a obrany obyvatelstva v případě vojenského napadení. Byla zde stanovena práva a povinnosti státních orgánů, ale i jednotlivých osob. Dále příslušná ustanovení zákona popisovala financování činností spojených se zajišťováním obrany obyvatelstva, stanovila přísná pravidla pro udělování živnostenských oprávnění osobám, jejichž činnost byla spojena s obranou a rovněž byla v zákoně popsána i jednotlivá protiprávní jednání a následné sankce. V souvislosti s tímto zákonem byla vydána další doplňující vládní nařízení, která se týkala především výroby, oprav, prodeje plynových masek a záležitostí souvisejících s budováním úkrytů. Jako významný zákon, který

doplňoval některá ustanovení tohoto zákona, byl **zákon č. 75 Sb. ze dne 8. dubna 1938**⁴⁵.

S možným ohrožením obyvatelstva přírodními nebo technologickými hrozbami nebylo ale v zákoně č. 82 Sb. o ochraně a obraně proti leteckým útokům ze dne 11. dubna 1935 vůbec počítáno. V tomto zákoně bylo hovořeno pouze o úkrytech, ochranných maskách apod. Nebyly zde např. vůbec vymezeny pojmy, které by souvisely s civilními hrozbami, nebyly zde uvedeny žádné složky, které by se při případném ohrožení obyvatelstva podílely na záchranných, popřípadě likvidačních pracích. Ve své době měl tento zákon své opodstatnění a byl vzorem pro jiné evropské státy, ale v současnosti by byl tento zákon nedostačující.

I když byl výše uvedený zákon na dobu, ve které byl přijat velice pokrokový, v oblasti vzdělávání v rámci branné výchovy bylo tehdejší Československo mezi posledními evropskými státy, co se týče zavedení výuky branné výchovy do škol. První normou, která upravovala výuku branné výchovy, byl **Výnos ministerstva školství a národní osvěty ze dne 1. února 1934, č. 141.026/33-II O výchově k brannosti na středních školách a učitelských ústavech**, kterým byly upraveny pokyny určené pro výuku budoucích učitelů branné výchovy na školách. Velký důraz byl kladem na nacionalismus, mravní hodnoty a tělesnou výchovu.

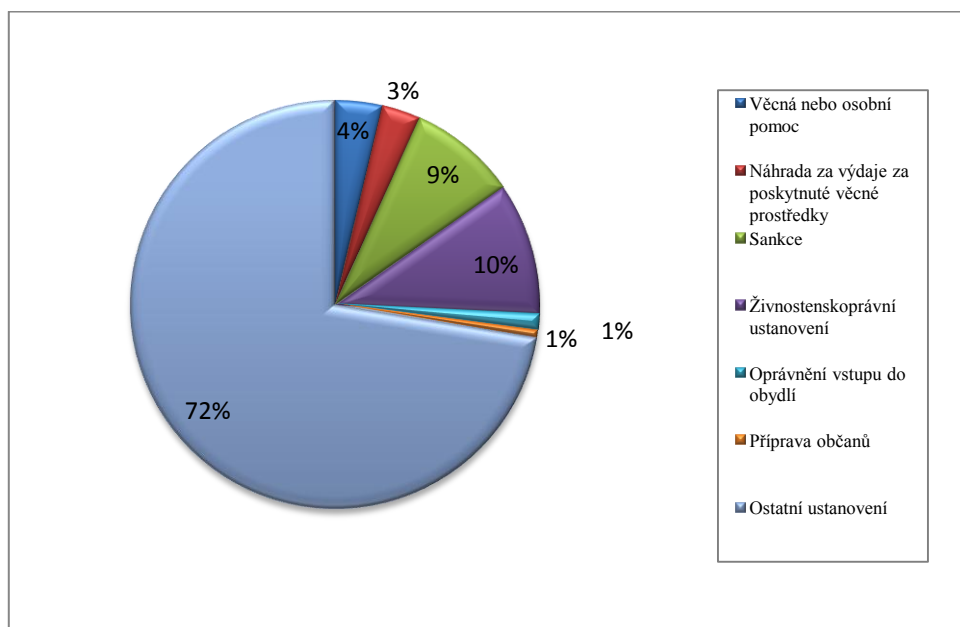
Zákon č. 184 o branné výchově ze dne 1. září 1937 rozšířil dosavadní systém vzdělávání o brannou výchovu povinnou pro všechny obyvatele ode dne, kdy začala jejich školní docházka. Zákon rovněž upravoval přípravu pedagogických pracovníků pro výuku branné výchovy ve školách. Následně byly v roce 1938 vydány předpisy o výuce branné výchovy na vysokých školách společně se zavedením nového vyučovacího předmětu „Nauka o obraně státu“.

---

⁴⁵ Československo. Zákon ze dne 8. dubna 1938, jímž se doplňuje ustanovení § 5, odst. 1 zákona o ochraně a obraně proti leteckým útokům . In *Sbírka zákonů*. 1935, 75, s. 1.

**Graf k zákonu č. 82 Sb. o ochraně a obraně proti leteckým útokům ze dne
11.dubna 1935**

5. 2 Právní normy vztahující se k civilní obraně/ochraně od roku 1961 do roku 2000

V počátku šedesátých let byl přijat **zákon č. 40 Sb. ze dne 18. dubna 1961 o obraně Československé socialistické republiky**⁴⁶. Přijetím tohoto zákona byla zrušena platnost dosavadního zákona č. 82 Sb. z roku 1935 o ochraně a obraně proti leteckým útokům.

Zákon charakterizoval obranu republiky, ve které byly zahrnuty opatření k zabezpečení obranyschopnosti země v době míru i ve válečném stavu, a to na všech úsecích hospodářského a společenského života. Byl zde kladem důraz zejména na budování ozbrojených sil a zvyšování jejich bojové pohotovosti v souladu s požadavky soudobého vojenství. Rovněž jako nedílná součást obrany republik, byly v příslušných paragrafových ustanoveních uvedeny opatření v národním hospodářství, opatření k obraně v krajích a okresech a k ochraně před nepřátelskými vzdušnými útoky, včetně

⁴⁶Československo. Zákon ze dne 18. dubna 1961 o obraně Československé socialistické republiky. In *Sbirka zákonů*. 1961, 40, s. 1-8.

přípravy občanů k obraně. Obrana vlasti byla charakterizována jako vrcholná povinnost a věc cti každého občana. Na výzvu k obraně vlasti byl každý občan povinen vynaložit své síly a prostředky k dosažení konečného vítězství nad nepřítelem.

V jednotlivých ustanoveních části zákona věnujících se obraně za branné pohotovosti státu, byly podrobně popsány pracovní úkoly občanů, úprava pracovních poměrů, jakož i zajištění a poskytování věcných prostředků pro účely obrany. Stát by v případě ohrožení vstoupil do branné pohotovosti nařízením mobilizace ozbrojených sil, vyhlášením válečného stavu nebo vypovězením války, a to dnem, kdy bylo učiněno některé z těchto uvedených opatření. Branná pohotovost by končila dnem, který stanovil prezident republiky. Za této branné pohotovosti státu mohlo být občanům v zájmu obrany republiky uloženo setrvat v zaměstnání a podle potřeby vykonávat jim určené práce, nastoupit do zaměstnání, které by jim bylo přiděleno a konat časově omezené práce, které by od nich byly požadovány ke zdolání nárazových nebo mimořádných úkolů určených pro obranu republiky. K přijetí těchto opatření byla oprávněna vláda, která rovněž mohla za branné pohotovosti státu upravovat pracovní poměry, zejména jejich vznik, zánik, pracovní dobu a jiné pracovní podmínky. Za branné pohotovosti by zabezpečoval stát potřeby obrany věcnými prostředky z národního majetku. V případě, že by věcné prostředky z národního majetku nepostačovaly k pokrytí veškerých potřeb, mohla být za branné pohotovosti státu každému uložena povinnost poskytnout k účelům obrany potřebné věcné prostředky, které má ve vlastním držení. Poskytnout věcné prostředky znamenalo, že musel každý odevzdat požadované věcné prostředky do vlastnictví státu, naložit s nimi podle pokynů nebo strpět, aby s nimi bylo naloženo určeným způsobem. V případě nezbytnosti mohl být z určeného místního obvodu proveden odsun obyvatelstva a věcných prostředků. Rovněž zákon obsahoval potřebná ustanovení týkající se poskytnutí potřebných prostorů k zajištění ubytování odsunutých osob a k uložení odsunutých věcných prostředků.

Část zákona charakterizující civilní obranu popisovala tuto část ochrany obyvatelstva jako součást obrany republiky a zahrnovala opatření k zabezpečení ochrany a obrany obyvatelstva před následky nepřátelských vzdušných útoků, k vytvoření podmínek pro plynulý chod hospodářského života při nepřátelských vzdušných útocích a k odstraňování následků těchto útoků. Občané se podle popisu příslušných ustanovení

aktivně zapojovali do plnění úkolů civilní obrany, která byla organizována a prováděna státními orgány, hospodářskými a dobrovolnými společenskými organizacemi. Řízení civilní obrany příslušelo ministru obrany.

Příprava občanů zahrnovala brannou, tělesnou a zdravotnickou přípravu, přípravu k civilní obraně a ostatní potřebnou přípravu. Byla organizována dobrovolnými organizacemi, a to především SSA, ČSSTV, ČSČK a ČSPO. Dále se na této přípravě podílely státní orgány, školy, hospodářské a jiné organizace.

Zákon rovněž popisoval přípravy a přezkušování opatření pro dobu branné pohotovosti státu, výstavba podniků, přístup k některým vybraným místům, používání pozemků při cvičeních, ubytování ozbrojených sil a podmínky vyvlastnění. V souvislosti s přípravami nebo přezkušováním opatření pro dobu branné pohotovosti státu mohli vláda, národní výbory nebo vládou pověřeni ministři, ukládat povinnosti státním orgánům, hospodářským, společenským a jiným organizacím i občanům. Při výstavbě podniků, zařízení a při rozmisťování výroby bylo nutné dbát zájmů obrany republiky. Ozbrojené síly a bezpečnostní sbory ministerstva vnitra byly oprávněny po dohodě s příslušným národním výborem používat ke cvičení pozemků a komunikací, kterých je k tomuto účelu třeba. Nebylo-li možné zajistit ubytování ozbrojených sil ve vlastních objektech, byli držitelé vhodných objektů a prostředků k ubytování povinni poskytnout ubytování a prostředky k němu potřebné. Vyžadoval-li to zájem obrany republiky, bylo možné potřebné nemovitosti nebo práva k těmto nemovitostem vyvlastnit v případě, že je nebylo možné získat dohodou.

Náhrady občanům při plnění pracovních úkolů a za poskytnuté věcné prostředky poskytoval stát. Ale pro uplatnění případných válečných škod, které by byly způsobeny nepřítelem, vlastním nebo spojeneckým vojskem v boji nebo v přímé souvislosti s bojem, se ustanovení příslušné části tohoto zákona nevztahovala. Tyto způsobené škody byly posuzovány podle zvláštních předpisů. Rovněž podle tohoto zákona mohly být ukládány povinnosti ve prospěch spojeneckých ozbrojených sil.

Hlavním předmětem zákona č. 40 Sb. ze dne 18. dubna 1961 o obraně Československé socialistické republiky bylo zajištění obrany země v mírových i válečných dobách. Byl zde kladen důraz na vytváření vojenských sil a v zákoně byla podrobně stanovena práva státních úřadů a práva a povinnosti jednotlivých občanů

v případě branné pohotovosti státu. V části třetí, která upravovala oblast civilní obrany, byla popisována pouze obrana republiky, která zahrnovala opatření k zabezpečení ochrany a obrany obyvatelstva před následky nepřátelských vzdušných útoků. Ale opět zde nebylo počítáno s ostatními civilními hrozbami. V tomto zákoně byla dále podrobně uvedena příprava občanů k obraně republiky a byly zde stanoveny oprávnění ozbrojených sil a bezpečnostních sborů. Závěrečná část zákona obsahovala příslušné části týkající se poskytnutí finančních náhrad občanům.

Zákon č. 73 Sb. ze dne 27. června 1973 o branné výchově⁴⁷ – část otázek spojených s civilní ochranou obyvatelstva byla řešena také v tomto zákoně. Zákon obsahoval devět částí, z nichž se pouze část šestá vztahovala k civilní obraně. Obsahem této šesté části zákona byl popis přípravy občanů k civilní obraně. Příprava občanů k civilní obraně dle této části zákona posilovala odpovědnost občanů za jejich připravenost k civilní obraně, zabezpečovala, aby si osvojili vědomosti a dovednosti k ochraně, a to zejména před účinky zbraní hromadného ničení, znali své úkoly pro evakuaci a byli připraveni podle svých schopností pomáhat při likvidaci následků nepřátelského napadení. Dále podle tohoto ustanovení zákona přípravu občanů k civilní obraně organizovalo federální ministerstvo národní obrany. Za provádění přípravy občanů k civilní obraně odpovídali vedoucí příslušných organizací a předsedové národních výborů (náčelníci civilní obrany) v mezích své působnosti. Zvláštní pozornost byla přitom věnována zapojení mládeže, která se po ukončení povinné školní docházky nezúčastňovala další branné výchovy ve školách. Provádění některých úkolů v přípravě občanů k civilní obraně mohlo federální ministerstvo národní obrany svěřit po vzájemné dohodě společenským organizacím. Zákon rovněž upravoval výuku branné výchovy na školách všech stupňů. Na základě směrnic ministerstva školství ze dne 30.5.1977 č. 16 761/25, byl na všech typech vysokých škol zaveden pro studenty pedagogiky povinný vyučovací předmět branná výchova.

Mimo stávajících vyučovacích forem branné výchovy působily v sedmdesátých a osmdesátých letech na vybraných vysokých školách základní organizace Svazu pro

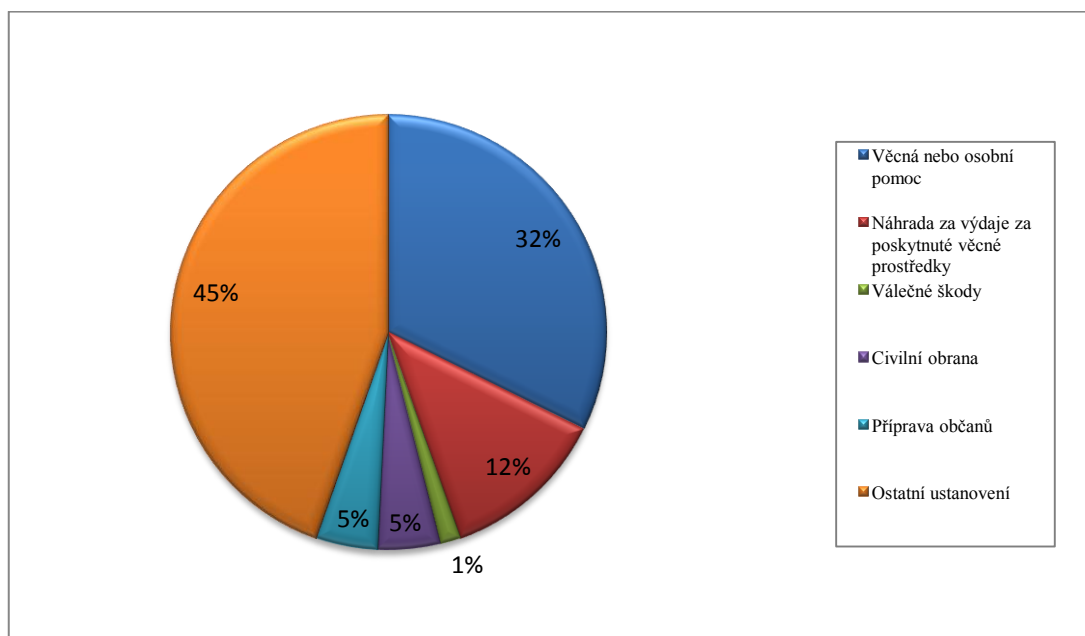
---

⁴⁷ Československo. Zákon ze dne 27. června 1973 o branné výchově. In *Sbírka zákonů*. 1973, 21, 73, s. 1-8.

spolupráci s armádou, které sdružovaly studenty podle jejich odborných technických a sportovních zájmů v oblasti branné výchovy. Na zájmové branné činnosti dospělých i žáků se významně podílely také organizace Socialistický svaz mládeže, Československý svaz tělesné výchovy, Československý červený kříž, Svaz požární ochrany, Revoluční odborové hnutí a svaz protifašistických bojovníků.

Civilní obrana byla ve výše uvedených legislativních dokumentech rovněž směřována pouze k obraně proti vojenskému nepřátelskému napadení země, a to zejména pak za užití zbraní hromadného ničení. Je ale nutné konstatovat, že z hlediska legislativy pro dané období tyto dokumenty upravovaly a pokrývaly činnost civilní obrany v oblasti její činnosti a vzdělávání dostatečně, neboť době, kdy byly tyto právní normy přijímány a uplatňovány, byly vojenské hrozby, co se týče tehdejšího pojetí ohrožení společnosti, zařazeny na prvním místě.

Graf k zákonu č. 40 Sb. ze dne 18. dubna 1961 o obraně Československé socialistické republiky

5. 3 Právní normy vztahující se k ochraně obyvatelstva od roku 2000 do současnosti

Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů⁴⁸ je nejnovějším právním dokumentem pro oblast ochrany obyvatelstva. Tento zákon vymezuje integrovaný záchranný systém, stanoví složky integrovaného záchranného systému a jejich působnost, pokud tak nestanoví zvláštní právní předpis, stanoví působnost a pravomoc státních orgánů a orgánů územních samosprávných celků a rovněž práva a povinnosti právnických a fyzických osob při přípravě na mimořádné události, při záchranných a likvidačních pracích a při ochraně obyvatelstva před a po dobu vyhlášení stavu nebezpečí, nouzového stavu, stavu ohrožení státu a válečného stavu.

Zákon vymezuje základní pojmy jako integrovaný záchranný systém, mimořádná událost, záchranné a likvidační práce a věcná a osobní pomoc. Dále je zde definice pojmu ochrana obyvatelstva, kterou je podle citace tohoto zákona rozuměno plnění úkolů civilní ochrany, zejména varování, evakuace, ukrytí a nouzové přežití obyvatelstva a další opatření k zabezpečení ochrany jeho života, zdraví a majetku. Zařízením civilní ochrany bez právní subjektivity jsou součástí právnické osoby nebo obce určené k ochraně obyvatelstva, které tvoří zaměstnanci nebo jiné osoby na základě dohody a věcné prostředky.

V příslušných ustanovení zákona je popsáno použití IZS a rovněž jsou specifikovány jednotlivé základní a ostatní složky IZS. Dále jsou zde uvedeny stálé orgány pro koordinaci složek IZS. Rovněž jsou zde podrobně popsány jednotlivé úkoly státních orgánů a orgánů územních samosprávných celků při přípravě na mimořádné události a při provádění záchranných a likvidačních prací. Příslušná část zákona popisuje v jednotlivých ustanoveních práva a povinnosti ministerstev, ústředních správních úřadů, orgánů kraje, orgánů obce s rozšířenou působností, orgánů obce a stanoví podmínky cvičení a komunikace složek IZS.

---

⁴⁸Česko. Zákon ze dne 28. června 2000 o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů. In *Sbírka zákonů*. 2000, 73, 239, s. 1-16.

Organizace záchranných a likvidačních prací v místě zásahu charakterizuje postavení velitele zásahu a upravuje jeho činnost a oprávnění. Rovněž jsou v části upravující vyžadování pomoci pro provádění záchranných a likvidačních prací podrobně rozepsána jednotlivá oprávnění vyžadovat tuto pomoc a povinnosti právnických subjektů a fyzických osob plánovanou pomoc na vyžádání a ostatní pomoc poskytnout.

V druhé části zákona jsou upraveny práva a povinnosti právnických a fyzických osob při mimořádných událostech. Rovněž jsou zde uvedeny výjimky pro poskytnutí věcné nebo osobní pomoci, a dále je zde pamatováno na případnou dobrovolnou pomoc osoby osvobozené od pomoci osobní.

Závěrečná část zákona upravuje kontrolu, pokuty, náhradu za omezení vlastnického nebo užívacího práva a za poskytnutí věcné a osobní pomoci, náhradu škody a finanční zabezpečení IZS. Dále zákon mimo jiné stanoví povinnost každého, kdo provozuje hromadné informační prostředky, včetně televizního a rozhlasového vysílání, bez náhrady nákladů na základě žádosti operačního a informačního střediska IZS, neprodleně a bez úpravy obsahu a smyslu uveřejnit tísňové informace potřebné pro záchranné a likvidační práce.

Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů ve svém obsahu popisuje veškeré činnosti, související s ochranou obyvatelstva v České republice. Na rozdíl od předchozích právních úprav komplexně vymezuje jednotlivé instituce, podílející se na ochraně obyvatelstva, stanoví práva a povinnosti vyjmenovaných právnických osob, osob samostatně výdělečně činných a fyzických osob, upravuje finanční zabezpečení složek, podílejících se na ochraně obyvatelstva a stanoví příslušné sankce za neplnění povinností. Nechybí ani zajištění případné náhrady škody oprávněným v souvislosti se záchrannými a likvidačními pracemi, včetně případných škod vzniklých při prováděných cvičeních složkami IZS. Tento legislativní dokument plně pokrývá činnosti jednotlivých složek IZS podílejících se na ochraně obyvatelstva v případech ohrožení obyvatelstva civilními hrozbami.

Vyhláška ministerstva vnitra č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva⁴⁹.

Tato vyhláška je společně s výše uvedeným zákonem č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů nejaktuálnějším právním dokumentem pro oblast ochrany obyvatelstva.

V části vyhlášky upravující postup při zřizování zařízení civilní ochrany a při odborné přípravě jejich personálu, jsou stanovena pravidla a postupy obcí, jiných právnických osob nebo podnikajících fyzických osob při žádosti adresované hasičskému záchrannému sboru kraje o vyjádření k účelnosti zřízení zařízení civilní ochrany. Dále jsou zde specifikovány věcné prostředky zařízení civilní ochrany a její personální složení. Odborná příprava personálu zařízení civilní ochrany stanovuje jednotlivé subjekty, které jsou považovány za odborně připravené, a dále je zde specifikováno zaměření odborné přípravy.

Jsou zde rovněž stanoveny jednotlivé způsoby informování právnických a fyzických osob o charakteru možného ohrožení, připravovaných opatření a způsobu jejich provedení, které zabezpečuje obecní úřad a zaměstnavatel. Dále je zde stanoven obsah takto zveřejněných informací.

Popsány jsou také technické, provozní a organizační zabezpečení jednotného systému varování, vyrozumění a způsob poskytování tísňových informací, a dále vysvětlují pojmy jako vyrozumívací centra, telekomunikační sítě, koncové prvky varování a vyrozumění, poskytování tísňových informací a ověřování provozuschopnosti.

Způsob evakuace je v tomto dokumentu charakterizován velmi podrobně, a to jak vlastní průběh evakuace, tak osoby, na které se evakuace vztahuje a dále je v této příslušné části vyhlášky uvedeno, co všechno zahrnuje plánování evakuačních opatření. V ustanoveních týkajících se zabezpečení evakuace jsou stanoveny jednotlivé subjekty, které zabezpečení jednotlivých částí evakuace zajišťují. Rovněž jsou zde uvedeny orgány pro řízení samotné evakuace.

---

⁴⁹Česko. Vyhláška ministerstva vnitra k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva. In *Věstník ministerstva vnitra*. 2002, 380, s. 1-17.

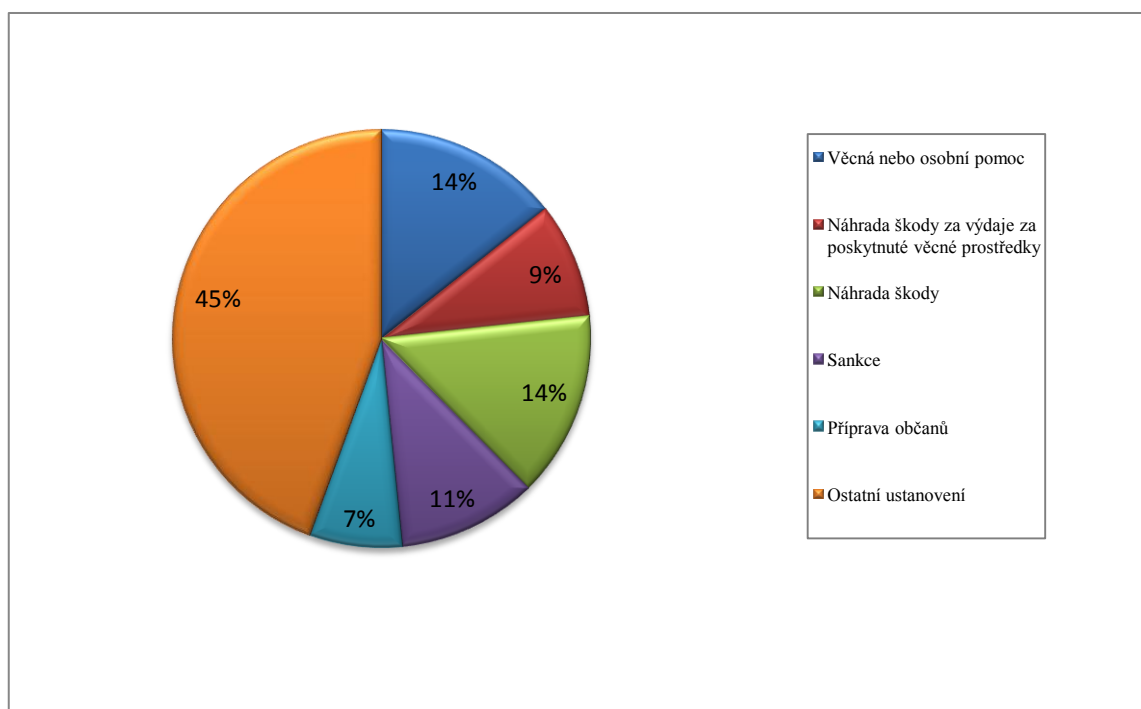

Příslušná ustanovení části vyhlášky dále stanoví zásady postupu pro poskytování úkrytů a rozebírají způsob a rozsah kolektivní a individuální ochrany, včetně požadavků ochrany obyvatelstva v územním plánování a stavebně technických požadavků na stavby civilní ochrany nebo stavby dotčené požadavky civilní ochrany.

Vyhláška ministerstva vnitra č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva. Tato prováděcí vyhláška přesně stanoví pravidla, postupy orgánů civilní ochrany a dále vymezuje přesné pojmy v souvislosti s civilní ochranou.

Pro přehled o legislativní úpravě v daném období, je nutné uvést **zákon č. 320 Sb. ze dne 13. června 2002 o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů**⁵⁰.

Graf zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů

⁵⁰Česko. Zákon ze dne 13. června 2002 o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů. In *Sbírka zákonů*. 2002, 117, 320, s. 1-96.

5. 4 Srovnávací tabulka k právním normám

Přehled vybraných ustanovení obsažených ve srovnávaných legislativních dokumentech

Právní norma	Individuální ochrana	Kolektivní ochrana	Financování	Vojenské hrozby	Nevojenské hrozby
Zákon č. 82/1935 Sb.	ano	ano	ano	ano	ne
Zákon č. 40/1961 Sb.	ne	ne	ne	ano	ne
Zákon č. 239/2000 Sb.	ano	ano	ano	ne	ano
Vyhláška MV č. 380/2002 Sb.	ano	ano	ne	ano	ano

Zákon č. 82 Sb. o ochraně a obraně proti leteckým útokům ze dne 11. dubna 1935 byl zaměřen na vojenské ohrožení obyvatelstva. Při zajišťování kolektivní ochrany byl kladen důraz na výstavbu vhodných úkrytů. Velký význam v tomto legislativním dokumentu mělo uložení povinnosti vlastníkům nemovitostí, které byly určeny např. jako výrobní závody, ústavy, apod. s větším počtem zde se zdržujících osob k vytvoření vhodných úkrytů. Rovněž se tato povinnost vztahovala na stavebníky nových objektů. Zřizovatelům těchto úkrytů byla dána zákonná povinnost tyto objekty udržovat v provozu schopném stavu, aby v případě potřeby mohly být využity dle jejich účelu.

Z hlediska individuální ochrany zákon upravoval výrobu, kontrolu a distribuci plynových masek, kdy na kvalitu těchto ochranných prvků dohlížel příslušný státní orgán.

Zákon rovněž upravoval trestní odpovědnost za delikty, spáchaných v souvislosti s ochranou osob před leteckými útoky, jejich následky nebo obraně proti nim. Zde se

jednalo o velmi přísné sankce ukládané ze strany státní moci. Za nedbalostní formu zavinění mohly být uloženy nepodmíněné tresty odnětí svobody až do výše šesti let tuhého vězení a finanční postih do výše 100 000,-Kč. Za úmyslné ohrožení ochrany osob mohl být uložen až absolutní trest smrti. Z výše uvedené charakteristiky zákona je zcela zřejmé, že v prvorepublikovém období našeho státu byl na ochranu obyvatelstva před v té době aktuální případnou vojenskou hrozbou kladen velký význam.

Zákon č. 40 Sb. ze dne 18. dubna 1961 o obraně Československé socialistické republiky byl vytvořen a schválen zákonodárným sborem v době, kdy byla velmi vypjatá politická situace mezi tehdejšími mocnostmi USA a SSSR. Byl určen jako hlavní legislativní dokument pro zabezpečení obrany republiky. Civilní obrana je v tomto zákoně zmíněna pouze krátce a je charakterizována jako součást obrany republiky.

Vzhledem k tomu, že hlavní díl odpovědnosti za zajištění ochrany obyvatelstva v současné době mají jednotlivé složky integrovaného záchranného systému, je stěžejní právní normou pro tuto oblast zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů. Ve vztahu ke kolektivní a individuální ochraně tento zákon upravuje práva a povinnosti právnických a fyzických osob v souvislosti se stavbami civilní ochrany a prostředky individuální ochrany, jako jsou ochranné masky, dětské ochranné vaky, dětské ochranné kazajky, ochranné oděvy, filtry pro ochranu dýchacích cest a povrchu těla a dalších ochranné pomůcky. Rovněž zákon ve vztahu k ochraně obyvatelstva upravuje postavení a úkoly státních orgánů a orgánů územních samosprávných celků. Z hlediska případných sankcí, které je možné uložit za nesplnění povinností podle tohoto zákona fyzické nebo právnické osobě, je nutné konstatovat, že tyto sankce by mohly být vzhledem k případným následkům, vzniklým nesplněním některých v zákoně obsažených povinností, daleko přísnější.

Prováděcí vyhláška ministerstva vnitra č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva popisuje zásady postupu při poskytování úkrytů a způsob a rozsah kolektivní a individuální ochrany obyvatelstva. Upravuje kolektivní a individuální ochranu obyvatelstva jak pro případ ohrožení vojenskou či nevojenskou hrozbou.

Současná právní úprava vztahující se k oblasti ochrany obyvatelstva je velmi kvalitní, ale je nutné konstatovat, že srovnáme-li např. zákon č. 239/2000 Sb., o

integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů se zákonem č. 82 Sb. o ochraně a obraně proti leteckým útokům ze dne 11. dubna 1935, je z jednotlivých ustanovení zřejmé, že výše uvedený zákon platný v současnosti obsahuje obecná ustanovení, shodná se zákonem prvorepublikovým. Samozřejmě s postupem doby a potřebami společnosti je tato současná právní norma podrobnější. Nicméně základní ustanovení, jako např. práva a povinnosti státních orgánů, fyzických či právnických osob, stanovení druhu sankcí apod., jsou obsaženy v obou těchto legislativních dokumentech. Z výsledků rozkladu vybraných právních dokumentů za jednotlivá období je rovněž zřejmé, že státní orgány v minulosti více dbaly na plnění povinností ze strany občana vůči veřejnému zájmu v rámci ochrany obyvatelstva. To je patrné i z druhů sankcí, které hrozili jednotlivcům, nebo právnickým osobám v případě neplnění si svých povinností. Rovněž byl kladem i větší význam na vzdělávání obyvatelstva v této oblasti.

Z příslušných ustanovení jednotlivých výše uvedených právních norem za období od roku 2000 do současnosti vyplývá, že sice plně pokrývají oblast ochrany obyvatelstva, ať již v případě vzniku nevojenské hrozby, tak i pro případ vnějšího napadení České republiky, ale dle současné legislativy není v této oblasti dořešena otázka vzdělávání obyvatelstva napříč věkovým spektrem.

5. 5 Přehled legislativy na úseku vzdělávání v oblasti ochrany obyvatelstva

Období	Právní norma
1935 - 1938	z.č. 184/1937 Sb., o branné výchově
1945 - 1973	z.č. 92/1951 Sb., o branné výchově z.č. 82/1952 Sb., o reorganizaci branné výchovy
1973 - 1991	z.č. 73/1973 Sb., o branné výchově
1991 - 2012	z.č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zrušením zákona č. 73 Sb., ze dne 27. června 1973 o branné výchově, byla ve školním roce 1991/1992 ukončena na všech stupních škol výuka branné výchovy. Společně s tímto došlo i ke zrušení učitelského oboru branná výchova na pedagogických vysokých školách. Tímto krokem došlo na dlouhé období k přerušení veškerého vzdělávání v oblasti ochrany obyvatelstva.

Až následným přijetím zejména zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, se z ochrany obyvatelstva stal interdisciplinární obor. V současné době je připravenost pracovníků veřejné zprávy a právnických osob řešena v souladu s usnesením Bezpečnostní rady státu č. 14 ze dne 16.11.2004. V oblasti vzdělávací, preventivně výchovné a metodické činnosti, je v současné době na základních školách prováděna výuka tématu „ochrana člověka za mimořádných událostí“ v rozsahu pouze 6 hodin ročně v každém studijním ročníku. Systém vzdělávání učitelů a žáků základních škol v oblasti ochrany obyvatelstva je nedostatečný a to zejména zrušením vyučovaných předmětů se zaměřením na ochranu obyvatelstva po roce 1990. Rovněž neexistuje žádná forma studia na pedagogických vysokých školách, zaměřená na přípravu učitelů k výuce ochrany obyvatelstva na středních, případně vysokých školách.

5. 6. Návrh na další vývoj ochrany obyvatelstva z hlediska legislativy

Osobně se domnívám, že ochrana obyvatel v České republice je zajištěna jak právními normami, tak fungujícím systémem pomoci ohroženým, nebo postiženým občanům.

Vhodné by bylo doplnění zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), tak, že pokud hejtman příslušného kraje při vyhlášeném stavu nebezpečí neplní své úkoly stanovené krizovým zákonem, byla by ze zákona možnost převést jeho oprávnění a povinnosti na jinou osobu. K provedení takového opatření by byla oprávněna vláda.

Závažným problémem je financování celé oblasti ochrany obyvatelstva. Z tohoto důvodu bych navrhl úzké zapojení do podílu na této činnosti soukromých subjektů, jako jsou zejména pojišťovny, stavební spořitelny, ale i důležité výrobní závody apod., které by mohly takto vynaložené finanční částky uplatnit v rámci daňového zvýhodnění. Za

tímto účelem by bylo nutné provést příslušnou právní úpravu, na jejímž základě by bylo možné tyto daňové úlevy uplatnit. Je zřejmé, že by mělo být ve vlastním zájmu těchto soukromých subjektů, podílet se na zvýšení eliminace způsobených škod na životech, zdraví a majetku, neboť tyto hodnoty jsou hlavním předmětem jejich podnikání, a tudíž vynakládaných výdajů. Jakékoli mimořádné události mohou výrazným způsobem ovlivnit jejich konečný zisk. A v případě krizových situací mohou ohrozit dokonce jejich samotnou existenci.

Za financování oblasti ochrany obyvatel však jednoznačně odpovídá stát. A tedy změnu, kterou bych navrhl, je realizace účelových dotací pro orgány krizového řízení, které zajišťují připravenost na řešení mimořádných událostí a krizových situací.

V současné době by aktivity odpovědných orgánů měly být zaměřeny na realizaci preventivních opatření. Vzhledem k tomu, že je velmi nedostatečně upravena důležitá oblast přípravy na mimořádné události, a to ne z řad složek IZS nebo orgánů krizového řízení, ale u jednotlivých občanů, navrhuji zapracovat do zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů a do zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů úplně novou oblast realizace preventivních opatření. Je to z důvodu, že každá mimořádná událost se týká především občana, případně jeho rodiny a stát by měl zrealizovat dlouhodobou mediální kampaň, která by se měla zaměřit na jeho každodenní ochranu, znalosti opatření ochrany obyvatelstva a znalosti první pomoci. K tomu je ovšem nutné zajistit rozvoj vědy, výzkumu a vzdělávání v oblasti ochrany obyvatel. Například zavedení směrnic Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, kterými by byl vytvořen na všech typech vysokých škol pedagogického zaměření povinný vyučovací předmět „ochrana obyvatelstva“. Na základních školách realizovat výuku první pomoci a základních opatření civilní ochrany. Na středních školách tyto znalosti rozšířit. A na všech vysokých školách zavést výuku povinného předmětu krizový management v rozsahu dle zaměření jednotlivých vysokých škol.

Největším současným problémem je, že příprava, zpracování a realizace preventivních opatření není součástí krizového plánování. Z tohoto důvodu, v rámci procesu havarijního a krizového plánování, navrhuji stanovit právní normou povinnost

všem orgánům krizového řízení zpracovat plán opatření korekce rizik a preventivních opatření. Tento plán by se měl stát nejdůležitějším plánem na obcích, obcích s rozšířenou působností, krajích, ale i na ústředních orgánech státní správy, protože je snadnější mimořádným událostem a krizovým situacím předcházet, než je po jejich vzniku řešit, nebo odstraňovat jejich následky.

6. Diskuse

V prvních letech od vzniku nového samostatného státu Československo v roce 1918, měla nově vzniklá vláda jako základní povinnost zajistit efektivně fungující státní strukturu, včetně přijetí základních legislativních norem, zajišťujících chod nově vzniklého státního zřízení.

K zodpovězení otázky, proč byla první zákonná norma, která již konkrétně specifikovala ochranu obyvatelstva a stanovila práva a povinnosti zainteresovaných subjektů, přijata až v roce 1935, je nutné alespoň částečně popsat politickou situaci, která přijetí tohoto zákona č. 82 Sb., o ochraně a obraně proti leteckým útokům ze dne 11. dubna 1935 předcházela.

Po rozpadu monarchie Rakousko – Uhersko zaujalo mezi nově vzniklými státy důležité místo právě Československo. Tento státní útvar vzniknul jako výsledek staletého národně osvobozeného zápasu Čechů a Slováků za národní svobodu. Základním pilířem byla demokratická koncepce prezidenta T. G. Masaryka, která směřovala český národ k tomu, aby byl nositelem demokratických a humanistických tradic a uvědomoval si, že toto poslání stabilizačního faktoru v Evropě, bude i zárukou jeho národní existence. Existence nového státu měla v té době samozřejmě i své odpůrce, kteří nevěřili ve fungování nového státního uspořádání ve střední Evropě a prosazovali fungování národní autonomie v rámci staré monarchie. Tyto aktivní politické osobnosti přičítali vznik československého státu euforii vzniklé při vlně demokratizace v Evropě. Nicméně se většina těchto osobností shodla na západní orientaci českých tradic a z tohoto důvodu byly následně směřovány i následné ideové a politické koncepce.

První Ústava československého státu vycházela rovněž z Masarykovy ideje. Jejím hlavním obsahem bylo zaručení všech občanských práv a svobod, včetně nedotknutelnosti soukromého vlastnictví. V národní otázce se opírala o čecho – slovákistickou myšlenku jednotného československého národa. Češi a Slováci tvořili v nově vzniklém státě dohromady asi 2/3 obyvatelstva. Zbývající třetinu tvořily početné národnostní menšiny a to německá 23 %, maďarská 5,5 %, rusínská 3,4 % a polská 0,6 %. Toto národností uspořádání státu samozřejmě věštilo problémy, které, jak se později ukázalo, byly oprávněné a řešení národnostní otázky bylo jednou z priorit nově vzniklé

československé vlády. Následný postup politických špiček při řešení tohoto problému byl často námětem pro menšinové nacionalistické strany při uplatňování sociálně demagogické politiky.

Při vzniku Československa bylo jedním z prvotních úkolů zajištění jeho územní celistvosti. Slovensko se v té době dostalo do velmi vážné situace a to z toho důvodu, že čeští a slovenští političtí představitelé se dohodli na spojení obou zemí v jeden státní celek. Maďarský stát se však nechtěl Slovenska vzdát a začal na Slovensku posilovat své pozice. Zasazením se Benešovy diplomacie, nařídily stávající západní mocnosti maďarské vládě vyklizení slovenského území a stanovily prozatímní hranice s Maďarskem. V té době bylo na Slovensko posláno rovněž i české četnictvo v rámci zajištění státní moci, ale rovněž i představitelé české inteligence jako např. lékaři, učitelé, právníci apod., za účelem zajištění normálního života společnosti. Upevňování státní moci na Slovensku však narušilo nastolení komunistické vlády v Maďarsku. Tato politická situace zneklidnila rovněž západní mocnosti, které na základě tohoto politického vývoje souhlasili s vojenským zásahem. Maďarská Rudá armáda po počátečních neúspěších zkonsolidovala své síly a po jejím následném obsazení východní části Slovenska se chystala proniknout do Polska a spojit se s ruskou Rudou armádou, která se v té době dostala až k Varšavě. Dne 16.6.1919 byla v Prešově vyhlášena Slovenská republika rad. Až po následné hrozbě západních mocností Maďarsku vlastním vojenským zásahem opustila maďarská armáda Slovensko, kam bylo následně v rámci zajištění jeho ochrany vysláno vojsko československé.

Dalším problémovým územím byla v té době Podkarpatská Rus. V té době velmi slabí političtí představitelé byli rozděleni na tři politické proudy. Jeden z nich po příslibení autonomie žádal připojení k nově vzniklému Československu. Představitelé zbylých dvou proudů žádali připojení buďto k Ukrajině, nebo k Maďarsku. Obavy československé vlády ze spojení v té době se sovětskou Ukrajinou, vedly k vojenskému obsazení Podkarpatské Rusy československým vojskem.

Rovněž složitá situace vznikla v německých příhraničních oblastech Československa, ve kterých po I. světové válce došlo k vytvoření čtyř německých provincií, které žádaly připojení k Rakousku. Československá vláda se zpočátku snažila s představiteli těchto provincií dohodnout. Předmětem této dohody byla nabídka za

uznání příslušnosti k československému státu, poskytnout německému obyvatelstvu široké demokratické svobody. Tato jednání však skončila neúspěchem. Představitelé rakouské vlády v té době rovněž zaslali západním mocnostem protest proti snaze československé vlády připojit německé provincie k Československu. Na základě odporu německých provincií se československá vláda rozhodla pro vojenský zákrok, kdy se následně bez nasazení většího počtu sil podařilo obsadit všechny čtyři provincie.

Tyto výsledky, o zajištění územní celistvosti Československa, byly potvrzeny na pařížské mírové konferenci. V rámci uzavřených mírových smluv se Československo snažilo posilovat své postavení ve střední a jihovýchodní Evropě. Sblížilo se s Rumunskem a Jugoslávií a s těmito zeměmi vytvořilo v roce 1920 tzv. Malou dohodu. Z prvopočátku se jednalo o obraný spolek proti nebezpečí hrozícímu ze strany Maďarska v podobě snah o obnovení bývalých Uher, ale později se jeho úloha obrátila na zajištění mezinárodní politické a hospodářské stability oblasti mezi SSSR a Německem.

Samozřejmě v rámci nově vzniklého státu bylo nutné neopomenout průmyslovou a zemědělskou oblast a rovněž provést stabilizaci měny, která byla řešena měnovou reformou. Rovněž je nutné zmínit např. pozemkovou reformu, která výrazně v té době zasáhla do vývoje zemědělské výrobní a sociální struktury.

Z výše uvedené stručné charakteristiky počátečního prvorepublikového období je zřejmé, že zákonodárci, a to zejména v prvním desetiletí fungování samostatného Československa, měli na starosti zajistit primárně obranyschopnost státu a jeho hospodářský rozvoj. Z tohoto důvodu byla ochrana obyvatelstva, jako taková, zprvu zajišťována různými dobrovolnými organizacemi bez řádného právního podkladu.

Je nutné rovněž konstatovat, že v té době zákonodárci při přijímání zákona č. 82 Sb. o ochraně a obraně proti leteckým útokům ze dne 11. dubna 1935, řešili především otázku obrany státu před vnějším vojenským napadením. Proto v žádném případě nelze např. kriticky hodnotit toto prvorepublikové období, co se týče legislativy právě v oblasti ochrany obyvatelstva, neboť za posledních dvacet let je riziko spojené s hrozbou vnějšího vojenského napadení České republiky prakticky nulové, a i když v současné době Česká republika disponuje řadou kvalitních právních norem, co se ochrany obyvatelstva týče, na rozdíl od vládnoucích představitelů první republiky, došlo

a stále dochází stávajícími členy vlády k podcenění oblasti, spočívající v zajištění materiálního, personálního a finančního vybavení složek, podílejících se na současném zajištění oblasti ochrany obyvatelstva.

Od 15. března 1939 do 9. května 1945 došlo k ilegální okupaci tehdejšího Československa nacistickým Německem. Z německého pohledu bylo území Československa bráno jako autonomní součást budoucí Velkoněmecké říše, k jejímuž obsazení došlo na základě předchozího společného prohlášení československé a německé vlády. Rovněž podle německého názoru bylo Československo uměle vytvořeným státem, kde byli utlačováni zejména obyvatelé německé národnosti a z tohoto důvodu vstoupily v platnost na území Protektorátu Čechy a Morava německé zákony a nařízení, kterými se rušily stávající právní normy státu Československo.

Co se týče ochrany obyvatelstva, tak na území Protektorátu Čechy a Morava přešla v roce 1940 postupně veškerá zařízení Civilní protiletectké ochrany na protektorátní policii, která také zabezpečovala součinnost ostatních zainteresovaných složek, a to zejména Červeného kříže a požárních jednotek. Od července roku 1941 byly všechny složky protektorátní Civilní protiletectké ochrany podřízeny říšským složkám a začleněny do Luftschutz. Tímto opatřením byla současně zrušena všechna nařízení a směrnice civilní protiletectké ochrany a vstoupila v platnost říšská nařízení Luftschutz.

Je zcela pochopitelné, že vzhledem k válečnému stavu, jaký v tomto období panoval, byla ochrana obyvatelstva zaměřena primárně na hrozby vojenského charakteru. Je nutné uznat, že německé složky měly na území tehdejšího Protektorátu Čechy a Morava, např. před nálety spojeneckých vojsk, zajištěnou kvalitní ochranu civilního obyvatelstva, a to od včasného varování, až po zajištění následných likvidačních a obnovovacích prací. Ovšem bylo pravidlem, že v rámci ochrany byli upřednostňováni občané německé národnosti, nýbrž následné likvidační a obnovovací práce provádělo obyvatelstvo české. Tato pro český národ „doba temna“ setrvala až do osvobození republiky roku 1945.

Po skončení druhé světové války došlo ke geopolitickému rozdělení světa. Ačkoli by se dalo předpokládat, že u vítězných mocností dojde k omezení výdajů na zbrojení, opak je pravdou. Začalo soupeření USA a SSSR o udržení a upevnění mocenského

postavení v zemích, a to převážně ve střední Evropě, které byly z důvodu poválečného uspořádání přiřčleněny do sféry jejich vlivu.

Rovněž došlo k prudkému vývoji nových zbraní a zbraňových systémů a jejich účinnost byla stále zvyšována. Zejména byl kladen důraz na vývoj jaderných zbraní, které disponovaly tak ničivými účinky, jaké lidstvo doposud nepoznalo.

Jestliže před druhou světovou válkou ve většině států neexistoval systém ochrany a obrany civilního obyvatelstva nebo jen ojediněle, tak pak během bojů v tomto světovém konfliktu došlo k jeho prudkému rozvoji a významu. Např. právě již citovaný německý Luftschutz patřil k těm nejpropracovanějším.

Druhá světová válka ukázala vládám evropských států nutnost vybudování kvalitního systému civilní obrany, který by chránil civilní obyvatelstvo před útoky nepřítele a zároveň by umožnil relativně plynulý chod národního hospodářství. Poválečná euforie však těmto snahám příliš nepřála a v některých zemích dokonce docházelo k opačnému vývoji, a to k útlumu systému civilní obrany a ochrany. Teprve po rozdělení světa do dvou zneprátelených bloků a plné rozvinutí tzv. studené války mezi USA a Sovětským svazem, umožnilo opět budování a rozvíjení systému ochrany obyvatelstva ve většině evropských států.

Bohužel v tehdejší Československu došlo z důvodu nastalé poválečné euforie k likvidaci zařízení a materiálu protiletectvé ochrany. Tento jev lze přirovnat k situaci po roce 1990, kdy následkem radikálních politických změn došlo rovněž k likvidaci popř. neřizovanému prodeji státního majetku, souvisejícího s materiálním vybavením tehdejší civilní obrany.

Komunistický převrat a počáteční fáze studené války změnily nazírání oficiálních míst na úlohu a postavení civilní obrany ve společnosti. Přesto se období od února 1948 do konce roku 1950 vyznačovalo živelností a nekoordinovaností v řízení CPO.

Poprvé se pro aktivování opatření v rámci CPO vyslovil na počátku června roku 1948 velitel bezpečnostních složek na ministerstvu vnitra div. gen. František Janda. Následně začaly probíhat první přípravy reaktivace CPO podle její směrnice o prozatímní organizaci, která vycházela ze zákona č. 82/1935 Sb. Podle této směrnice měla být zřizována místní, okresní a krajská velitelství protiletectvé ochrany.

Kromě organizační výstavby civilní ochrany bylo přistoupeno k vypracování nového zákona, který by reagoval na nové zkušenosti z právě skončené války. Tento úkol připadl kolektivnímu orgánu při ministerstvu národní obrany Meziresortnímu sboru obrany státu. Ten během své obnovené existence v letech 1947 – 1949 připravil návrh zákona o civilní obraně, který by nahradil ten stávající z roku 1935. První verze tohoto nového zákona byla předložena v jedné z komisí Meziresortního sboru obrany státu, ovšem další práce směřující k jeho přijetí byly na konci čtyřicátých let zastaveny.

Napětí vzájemných vztahů mezi západem a východem, a s tím související zvyšování reálné možnosti vojenského střetu mezi oběma politickými bloky na počátku padesátých let, vedly v tehdejším Československu k ukončení hledání vlastních cest výstavby Československé armády a dalších ozbrojených složek státu. V roce 1950 pověřilo sovětské vedení československé stranické představitelky urychleně vybudovat materiálně a kádrově Československou armádu tak, aby nejpozději v roce 1953 byla plně připravena na možný světový konflikt se západními státy. Tato urychlená výstavba armády měla zásadní dopad na dosavadní pojetí civilní ochrany a její další budování.

Na jaře roku 1951 na žádost představitelů ministerstva vnitra přijeli do Československa sovětské poradce. Na základě jejich doporučení byla připravena zcela nová koncepce civilní ochrany, která z převážné části kopírovala sovětský model. Civilní ochrana měla být budována jako jednotný, centralizovaný a vojensky organizovaný systém, ovšem s masovým zapojením obyvatelstva.

Prostor pro výstavbu a činnost Civilní obrany (dále jen „CO“) umožnilo usnesení vlády ČSR o Civilní obraně z 13. července 1951 a Nařízení o základních úlohách a povinnostech CO, které tvořilo přílohu tohoto usnesení. Dokumenty ve své podstatě rušily platnost zákona o Civilní protiletectvé ochraně z roku 1935 a překrývaly legislativní nedostatky v budování nového systému. Především však deklarovaly samotný akt zřízení systému Civilní obrany s úlohou zajistit účinnou ochranu a obranu obyvatelstva, měst a závodů před účinky leteckých útoků. Na právní základ postavily také povinnost všech občanů Československa podílet se na realizování jednotlivých opatření.

Na konci padesátých let bylo novelizováno nařízení vlády o základních úlohách CO z roku 1951. Dne 15. ledna 1958 bylo vydáno vládní usnesení č. 49 o civilní obraně

Republiky československé spolu se Směrnicemi o CO. Civilní obrana se ve směrnících charakterizovala jako organizovaná činnost a souhrn opatření k zajištění ochrany a obrany obyvatelstva před následky nepřátelských vzdušných útoků a zajištění plynulého chodu národního hospodářství.

Z výše uvedené části práce je zřejmé, že první a zároveň na dlouhou dobu posledním zákonem, který upravoval činnost civilní obrany, byl prvorepublikový zákon č. 82 Sb., o ochraně a obraně proti leteckým útokům ze dne 11. dubna 1935.

Nově přijatý zákon č. 40 Sb. ze dne 18. dubna 1961 o obraně Československé socialistické republiky ještě více konkretizoval postavení a úlohy CO v branném systému státu. Na jeho základě byla prohloubena spolupráce CO s ostatními brannými a ozbrojenými složkami státu. V souvislosti s dalším rozvojem raketojaderných zbraní byl kladen důraz na co nejkratší uvedení CO do pohotovosti a vykonání hlavních opatření v nejkratším možném časovém intervalu. Do popředí se dostala evakuace obyvatelstva, jeho ukrytí ve speciálních objektech CO a vybavení občanů prostředky individuální protichemické ochrany. Za tímto účelem byly na přelomu padesátých a šedesátých let provedeny tzv. cílové analýzy, které vytyčily možná ohniska atomových zásahů. Na základě těchto analýz byla také pozměněna kategorizace měst a objektů a byly rovněž upraveny evakuační plány.

Výše uvedený zákon sice v základním ustanovení uvádí, že obrana republiky zahrnuje opatření k zabezpečení obranyschopnosti země v míru i ve válce, a to na všech úsecích hospodářského a společenského života, ale z následujícího obsahu je zcela zřejmé, že je koncipován primárně k obraně občanů před vojenskými vzdušnými útoky. Proto je již z této úvodní části tohoto zákona zřejmé, že legislativci, kteří se podíleli na jeho vytváření, nepočítali v té době s hrozbami živelného charakteru a veškerá jejich snaha byla směřována pouze na hrozby vojenské. O civilní obraně jako takové se tento zákon zmiňuje pouze ve své třetí části, a to velmi stručně.

Tento zákon, je po obsahové stránce podobný současnému zákonu č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky. Zákon sice obsahuje příslušná ustanovení, kde je obsažena příprava občanů, a to co se konkrétních činností týče (branná, tělesná a zdravotnická) a jsou zde uvedeny i dobrovolné organizace a státní orgány, které tuto

přípravu občanů zajišťovaly, ovšem i v této části zákona není uvedeno, že by příprava obyvatelstva, byla zaměřená kromě hrozeb vojenských i na hrozby civilní.

Vzhledem k tomu, že pojem civilní obrana byl v té době vykládán jako organizovaná činnost a souhrn opatření k zajištění ochrany a obrany obyvatelstva před následky nepřátelských vzdušných útoků, k vytvoření podmínek pro plynulý chod hospodářského života při nepřátelských vzdušných útocích a k odstranění následků těchto útoků, byl výše uvedený zákon přijatý v roce 1961 v rámci stávajícího pojetí civilní obrany jako součásti obrany republiky dostačující.

Prvním zákonem, který řešil civilní obranu v širším legislativním pojetí, byl zákon č. 73 Sb. ze dne 27. června 1973 o branné výchově. V té době byly již dostatečně připraveny a vycvičeny vojenské jednotky CO, které byly průběžně zřizovány a připravovány od šedesátých let. Tyto jednotky byly dostatečně vybaveny materiálně i personálně. Dá se konstatovat, že v té době byl na CO jako takovou kladen čím dál větší důraz.

Přestože CO v sedmdesátých a osmdesátých letech nebyla preferovanou složkou armády a ani její pluky nepatřily mezi elitní útvary, její materiální vybavení se nadále zlepšovalo.

Systém civilní ochrany obyvatelstva v tehdejší Československu během 40 let komunistického režimu prokázal svoji funkčnost a akceschopnost, avšak naplnění úlohy obrany obyvatelstva proti útokům ze strany nepřítele byla při reálné možnosti nasazení raket jaderných prostředků na obou zneprátených stranách prakticky mizivá.

Z výše uvedené stručné charakteristiky doby, ve které byly přijímány příslušné právní normy upravující činnost systému civilní obrany na území tehdejšího Československa je zřejmé, že hlavní prioritou tehdejšího vedení státu bylo zajištění obrany obyvatelstva před vojenskou hrozbou. Rovněž zde byla rozhodujícím faktorem politická situace, na kterou bylo Československo orientováno. Hlavní slovo v otázkách obrany měl v období od skončení druhé světové války do konce roku 1989 tehdejší Sovětský svaz.

Od začátku roku 1990 začíná nový směr vývoje civilní ochrany na území České republiky. Vláda České republiky dne 17. března 1993 přijala usnesení č. 126, jehož obsahem byla Opatření civilní ochrany České republiky. V těchto opatřeních je mimo

jiné deklarováno, že do doby přijetí právní úpravy civilní ochrany je nutné zachovat funkčnost systému civilní ochrany v souladu s čl. 61 Dodatkového protokolu I k Ženevským úmluvám ze dne 29. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů, a to realizací vybraných opatření civilní ochrany. Tato opatření jsou adekvátní původní činnosti civilní obrany. Pojem civilní ochrana byl zaveden v souvislosti s vyhlášením zákona České národní rady ze dne 21. prosince a odpovídá užšímu výkladu civilní obrany ve smyslu mezinárodního humanitárního práva.

Po zrušení civilní obrany došlo na území České republiky k rozpadu vzdělávacího systému, který průběžně učil občany, jak se zachovat v nebezpečí. Rozpočet a pravomoci nástupnické civilní ochrany se významně zúžily. Mnohá města od té doby nemají funkční evakuační plán a mnozí občané již nevědí, jak reagovat v případě spuštění varovných signálů.

Usnesením vlády České republiky ze dne 24. listopadu 1993 č. 660 byly ke dni 31. prosince 1993 zrušeny štáby civilní ochrany okresů a statutárních měst a nově vytvořené struktury již nezahrnovaly vojáky z povolání, následkem čeho došlo ke snížení finančních nákladů na zcivilnění výkonu státní správy v civilní ochraně. Rovněž tímto rozhodnutím došlo také k oslabení profesionální úrovně personálních stavů nově vzniklých struktur, podílejících se na zajištění civilní ochrany.

Hlavní změny v pojetí ochrany obyvatelstva byly učiněny v roce 1997 přijetím Usnesení vlády České republiky ze dne 12. listopadu 1997 č. 710 ke koncepci zabezpečení úkolů civilní ochrany definovaných Dodatkovým protokolem I k Ženevským úmluvám o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů z 12. srpna 1949. Toto usnesení předjímá kontinuitu odpovědnosti za plnění úkolů civilní ochrany v míru, za mimořádných událostí nebo krizových situací a válečného stavu a výkon státní správy ve věcech civilní ochrany na republikové úrovni ministerstvem vnitra.

Bezpečnost státu byla vyřešena až dne 22. dubna 1998 schválením ústavního zákona č. 110, o bezpečnosti České republiky. Tento zákon vymezuje základní povinnosti státu v různých mimořádných situacích, mezi které patří ochrana životů, zdraví a majetkových hodnot.

Zejména následným přijetím zákona č. 238/2000 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky a o změně některých zákonů, zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů a zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů, bylo naplněno výše uvedené vládní usnesení č. 710 a do právního řádu České republiky byl nově zaveden pojem ochrana obyvatelstva. Tato legislativa obsahuje nezbytné právní normy, které stanoví ministerstvům a ostatním ústředním správním úřadům, orgánům kraje, obcím a vybraným právníkům a fyzickým osobám konkrétní úkoly v oblasti ochrany obyvatelstva.

Přehled slovních spojení vztahujících se k ochraně obyvatelstva za jednotlivá období

1935 – 1951	civilní ochrana
1951 – 1993	civilní obrana
1994 – 2001	civilní ochrana
2001 - současnost	ochrana obyvatelstva

Přehled řízení civilní ochrany/obrany za jednotlivá období

1935 – 31.12.1975	Ministerstvo vnitra
1.1.1976 – 31.12.2000	Ministerstvo obrany
1.1.2001 - současnost	Ministerstvo vnitra

Vstoupením těchto „krizových“ zákonů v platnost a převodem civilní ochrany z působnosti ministerstva obrany do působnosti ministerstva vnitra dnem 1. ledna 2001 se ministerstvo vnitra stalo garantem „civilní“ ochrany a hlavním koordinátorem opatření ostatních zainteresovaných rezortů, které se týkají zábrany škod, přírodních a antropogenních havárií a krizových situací a opatření v období války tak, jak je to obvyklé ve většině vyspělých evropských států.

V roce 2007 zpracovalo ministerstvo vnitra – Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, ve spolupráci s dotčenými ústředními orgány státní správy, návrh Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020. Tuto

koncepti vláda České republiky na svém zasedání dne 25. února 2008 schválila usnesením č. 165/2008.

Vzhledem k minimalizaci vojenské hrozby je kladen hlavní důraz na ochranu obyvatelstva před civilními hrozbami a k tomuto účelu byla do současné doby přijata řada kvalitních právních norem, které tuto oblast plně pokrývají. Rovněž je ale nutné uvést, že Česká republika má plně dostačující právní úpravu i pro případ vojenského napadení země.

Z výsledků práce a to zejména z popisu legislativy v analogii s vývojem civilní ochrany od roku 1990 do současné doby je zřejmé, že v devadesátých letech minulého století došlo v této oblasti k změnám, spočívajících převážně v rušení dosavadních struktur civilní obrany a jejich částečného převodu pod nově vzniklé složky. Významným milníkem v oblasti legislativy byl rok 2001, kdy vstoupila v účinnost řada tzv. krizových zákonů, které do současné doby představují velice kvalitní právní podklad, co se ochrany obyvatelstva týče. Ale postupem doby byl hlavní díl odpovědnosti za zajištění bezpečnosti občanů v této oblasti převeden na HZS ČR.

V současné době ale dochází k stále většímu zeštíhlování této základní složky IZS a to za přispění neustálého snižování finančních prostředků ze strany státu, které jsou na činnost této záchranné instituce vynakládány.

Je rovněž nutné konstatovat, že současný systém vzdělávání obyvatelstva a pedagogických pracovníků v oblasti ochrany obyvatelstva je nedostatečný a prakticky nefunkční. Od roku 1935 do roku 1991 byl na vzdělávací systém, který připravoval obyvatelstvo jak po stránce teoretické, tak po stránce praktické na případné hrozby, kladen velký důraz. Po zrušení výuky branné výchovy na všech stupních škol, společně se zrušením učitelského oboru branná výchova na pedagogických vysokých školách v průběhu let 1991 – 1992, již nebyla tato oblast vzdělávání obyvatelstva nahrazena žádným navazujícím vzdělávacím programem.

7. Závěr

Ochrana obyvatelstva je jedním z nejdůležitějších pilířů pro řádné fungování každého státu. V současné době je v České republice civilní ochrana považována jako jeden ze subjektů integrovaného záchranného systému. Provádění úkolů ochrany obyvatelstva je vymezeno příslušnými právními normami, které z hlediska legislativy plně pokrývají činnost civilní ochrany. Skutečnost, že kvalitní právní podklad pro dobré fungování civilní ochrany je nezbytný, dokládá i popis ochrany obyvatelstva z vybraných evropských zemí, kde je péče o občany, v případě ohrožení, kvalitně zajištěna. Je ovšem nezbytné, aby bylo ze strany věcně příslušných orgánů neustále pracováno na vylepšování jednotlivých zákonných a podzákonných právních norem tak, aby byly novelizovány vždy v souladu s nastalými změnami.

Jak dokládá graf přírodních katastrof (viz. grafická příloha č. 21) z celého světa, ohrožení obyvatelstva mimořádnými událostmi, ať přírodními nebo např. sociálními, je neustále aktuální a naopak je zde předpoklad stoupajícího procenta jejich výskytu. Ostatně nejen opakované povodně během několika málo let zpět potvrzují, jak je důležitá připravenost a vzájemná koordinace jednotlivých složek integrovaného záchranného systému, které se na ochraně obyvatelstva aktivně podílejí.

Základem civilní ochrany jsou základní a ostatní složky integrovaného záchranného systému, které jsou prověřovány každodenně. V případě rozsáhlých krizových situací je nutné do tohoto systému zapojit orgány státní správy, samosprávy, právnické a podnikající osoby a samozřejmě i občany. A to je úkol, na kterém je nutné neustále pracovat.

A zároveň je nutné neustále pružně reagovat na mezinárodní, politické a sociální změny, ovlivňující život v České republice, které mají souvislost s řádným fungováním ochrany obyvatelstva a za tímto účelem zákonodárnou mocí provádět potřebné právní úpravy v souladu se stávajícím stavem tak, aby bylo z právního hlediska zajištěno plynulé a efektivní fungování ochrany obyvatelstva na území celé České republiky.

Řádné fungování systému ochrany obyvatel je základem pro trvale udržitelný rozvoj každé obce, města, kraje, ale i celého státu, neboť prioritou je stále ochrana života občana, jeho zdraví, ochrana majetku a životního prostředí.

8. Klíčová slova

Legislativa

Zákonné a podzákonné předpisy

Civilní ochrana/obrana

Kolektivní ochrana

Ukrytí obyvatelstva

Příprava a výcvik obyvatelstva

9. Seznam informačních zdrojů

9. 1 Použitá literatura

1. ADAM, Jan, et al. *Ottova encyklopedie A-Ž*. Jana Malátková; Lucie Pítrová. Křišťanova 675/3, 130 00 Praha 3 : Ottovo nakladatelství, s.r.o., 2007, 1144 s. ISBN 80-7360-014-5.
2. BLAHŮT, Jan. Ochrana obyvatelstva v Itálii. *Guard*. 2008, roč. 1, č. 4, 32 s.
3. KRATOCHVÍLOVÁ, Danuše. *Ochrana obyvatelstva*. Ostrava : [s.n.], 2005. 140 s. ISBN 80-86634-70-1.
4. LINHART, Petr, ŠILHÁNEK, Bohumil. *Nevládní organizace působící v ochraně obyvatelstva v některých evropských zemích*. 1. vyd. Praha 4 : MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2009. 105 s. ISBN 978-80-86640-87-7.
5. LINHART, Petr. *Některé otázky ochrany obyvatelstva*. 1. vyd. [s.l.] : Vlastimil Johanus Tiskárna, 2006, 86 s. ISBN 80-7040-854-5.
6. MARTÍNEK, Bohumír, LINHART, Petr. *Ochrana obyvatelstva: studijní materiál k modulu E*. 1. vyd. Praha: MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2006, 127 s.
7. MARTÍNEK, Bohumír; ADAMEC, Vilém; HANUŠKA, Zdeněk. *Řešení mimořádných událostí a krizových situací*. první. Praha: MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru, 2006. Definice základních pojmů, 31 s. ISBN 80-86640-64-7.
8. LINHART, Petr; ŠILHÁNEK, Bohumil. *Ochrana obyvatelstva v Evropě*. Praha: MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2005, 196 s. ISBN 80-86640-55-8.
9. PROCHÁZKA, Zdeněk. *Humanitární pomoc v České republice*. III. aktualizované vydání. Praha: MV-generální ředitelství hasičského záchranného sboru ČR, 2006, 56 s.
10. *Pro případ ohrožení - příručka pro obyvatele*. třetí. Praha: MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003. Důležitá telefonní čísla tísňového volání, 7 s.
11. *Sebeochrana obyvatelstva ukrytím*. Praha: MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2001. Návod k výběru vhodných prostor pro improvizované úkryty, 28 s.

12. ŠILHÁNEK, Bohumil, DVOŘÁK, Josef. *Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách*. Alena Snášelová. 1. vyd. Kloknerova 26, 148 01 Praha 4 : MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, 2003, 176 s. ISBN 80-86640-12-4.
13. ŠILHÁNEK, Bohumil. Nová koncepce ochrany obyvatelstva ve Švýcarsku. *Časopis 112*. 2003, 24 s. ISSN 1213-7057.
14. Úplné znění: *Krizové zákony, obnova území, HZS a požární ochrana*. Ladislav Burdek. 2007. aktualiz. vyd. Horní 457/1, 700 30 Ostrava: Sagit, a.s., 2007, 252 s. ISBN 27776981.
15. *European Commision: Vade-mecum of civil protection in the european union*. Brussel: Directorate-general Environment, 1999, roč. 1999, 133 s.
16. *European Commision: EU focus on civil protection. Coping with catastrophes Coordinating civil protection in the European Union*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2002, roč. 2002, 23 s.
17. Vyhláška č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva.
18. Zákon č. 82/1935 Sb. o ochraně a obraně proti leteckým útokům.
19. Zákon č. 75/1938 Sb., jímž se doplňuje ustanovení § 5, odst. 1 zákona o ochraně a obraně proti leteckým útokům.
20. Zákon č. 40/1961 Sb., o obraně Československé socialistické republiky.
21. Zákon č. 73/1973 Sb., o branné výchově.
22. Zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky.
23. Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů.
24. Zákon č. 320/2002 Sb., o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů.

9. 2 Internetové odkazy

25. Český červený kříž. Dostupný na World Vide Web:
<http://www.cervenyriz.eu/cz/kdojsme.aspx>
26. Česká speleologická společnost. Dostupné na World Vide Web:
<http://szs.speleo.cz/>

27. Hasičský záchranný sbor České republiky. Dostupné na World Vide Web:
<http://www.hzscr.cz/default.aspx>
28. Hasičský záchranný sbor Moravskoslezského kraje. Dostupné na World Vide Web:
<http://www.hzsmsk.cz/index.php>
29. Institut ochrany obyvatelstva. Dostupné na World Vide Web:
<http://www.ioolb.cz/>
30. Základy medicíny katastrof. Dostupné na World Vide Web:
<http://zsf.sirdik.org/kapitola3/3-1-1-ochrana-obyvatelstva-v-ceske-republice>
31. Občanské sdružení Barbora. Dostupné na World Vide Web:
<http://www.hornictvi.info/>
32. Samostatná záchranná rota. Dostupné na World Vide Web:
<http://www.zachranariacr.cz/data/mainpage/historie/historie.php>
33. The history of the military helmet. Dostupné na World Vide Web:
http://www.quanonline.com/military/military_reference/helmets/luftchutz_helmet.html
34. Válečné muzeum Sudety. Dostupné na World Vide Web:
<http://www.jmsieber.cz/muzeum/index.php>

10. Přílohy

Seznam příloh:

- Příloha 1 - Vznik Československé republiky.
- Příloha 2 - Uniforma sborů Luftschutz.
- Příloha 3 - Dobové plakáty Luftschutz.
- Příloha 4 - Elektrická siréna.
- Příloha 5 - Orientační mapa pro hlášení.
- Příloha 6 - Ochranná maska typu CO – 1.
- Příloha 7 - Ochranný systém pražského metra.
- Příloha 8 - Struktura řízení vojenské části civilní obrany v ČSFR.
- Příloha 9 - Policie ČR – letecká služba.
- Příloha 10 - Vybavenost hasičů.
- Příloha 11 - Zdravotní záchranná služba.
- Příloha 12 - Materiální vybavení 15. ženijní záchranné brigády.
- Příloha 13 - Přehled nasazení záchranných praporů 15. ženijní záchranné brigády v roce 2002.
- Příloha 14 - Zásahy provedené 72. záchrannou a výcvikovou základnou v Jindřichově Hradci v roce 1997.
- Příloha 15 - Organizační struktura samostatných záchranných rot
- Příloha 16 - Dispečerský sál centra tísňového volání Ostrava.
- Příloha 17 - Jednotka sboru dobrovolných hasičů města Slavonice.
- Příloha 18 - Horská služba ČR.
- Příloha 19 - Vodní záchranná služba ČR.
- Příloha 20 - Operační středisko tísňového volání v St. Gallenu ve Švýcarsku.
- Příloha 21 - Statistické údaje přírodních katastrof.

Vznik Československé republiky r. 1918

Zdroj : www.wikipedia.org

Dobové plakáty Luftschutz

Zdroj : www.jmsieber.cz

Elektrické sirény

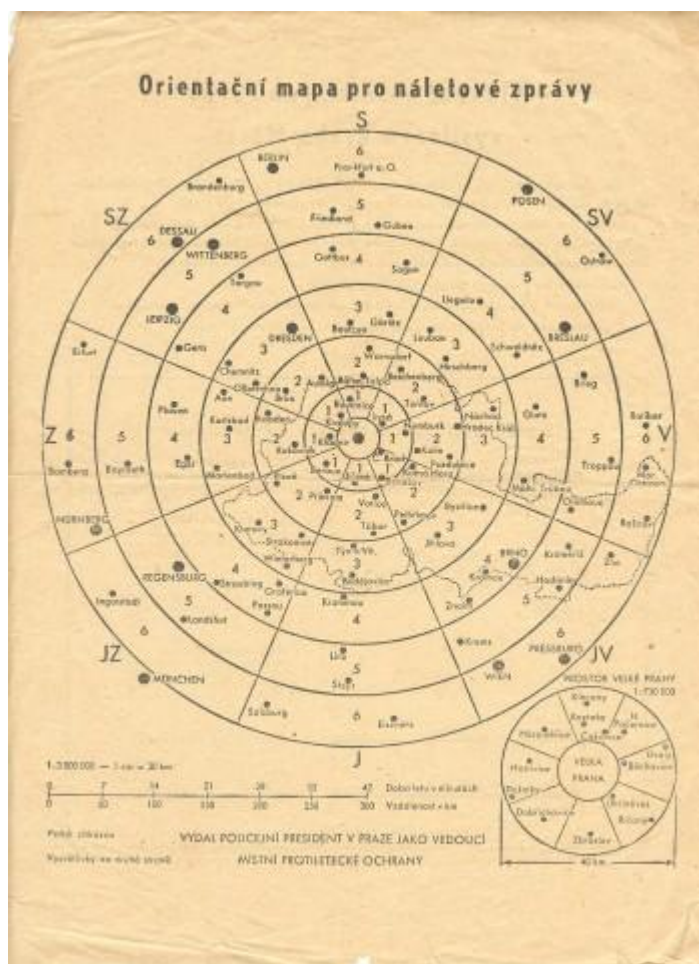

Zdroj : www.jmsieber.cz

Příloha č. 5

Orientační mapa pro hlášení o letecké situaci – pomocí soustředných kružnic bylo možné odhadnout dobu, za kterou se letadla přiblíží ku Praze

Zdroj : www.jmsieber.cz

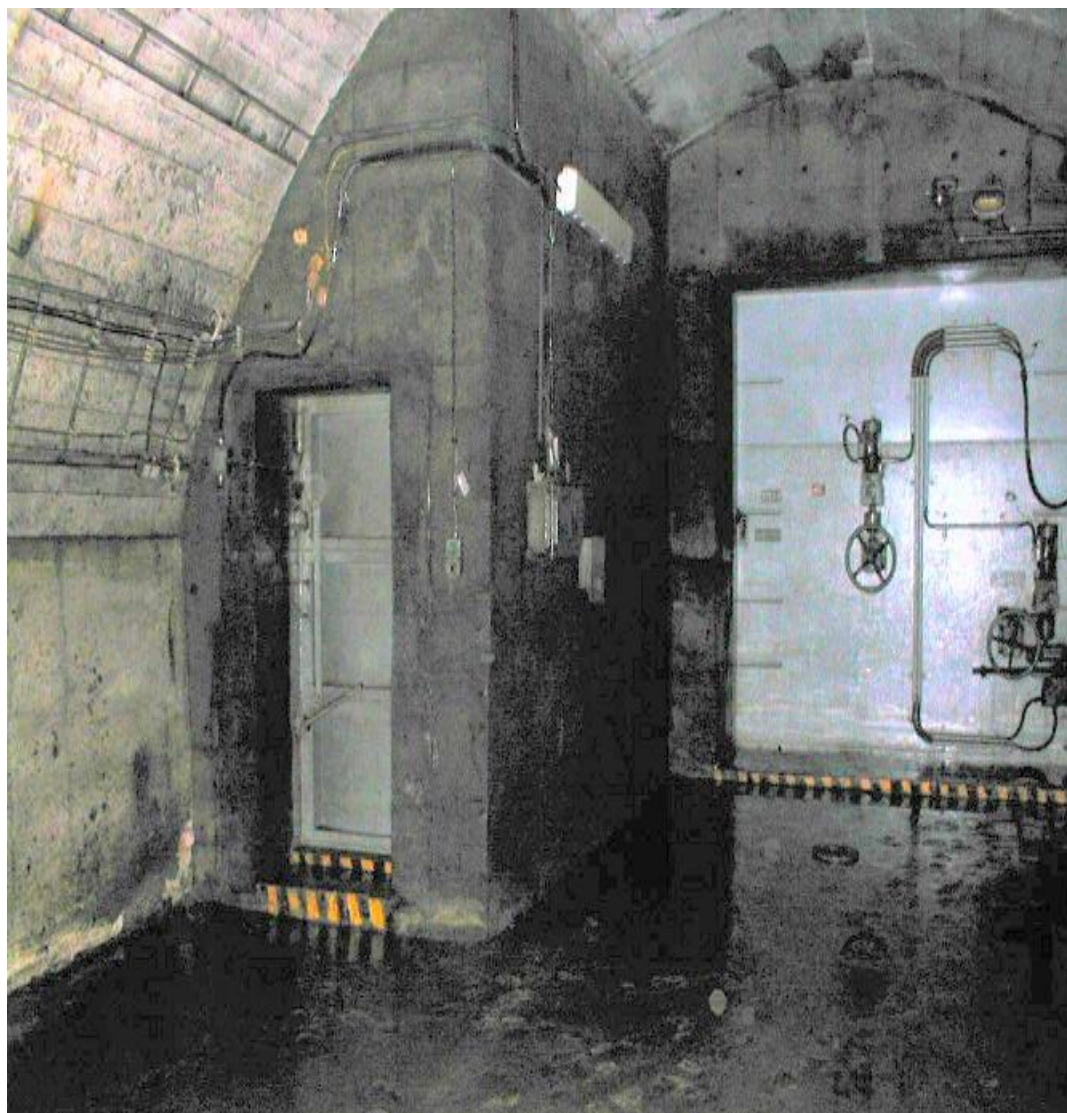
Ochranná maska CO – 1

Zdroj : www.atenschutz-ddr.de

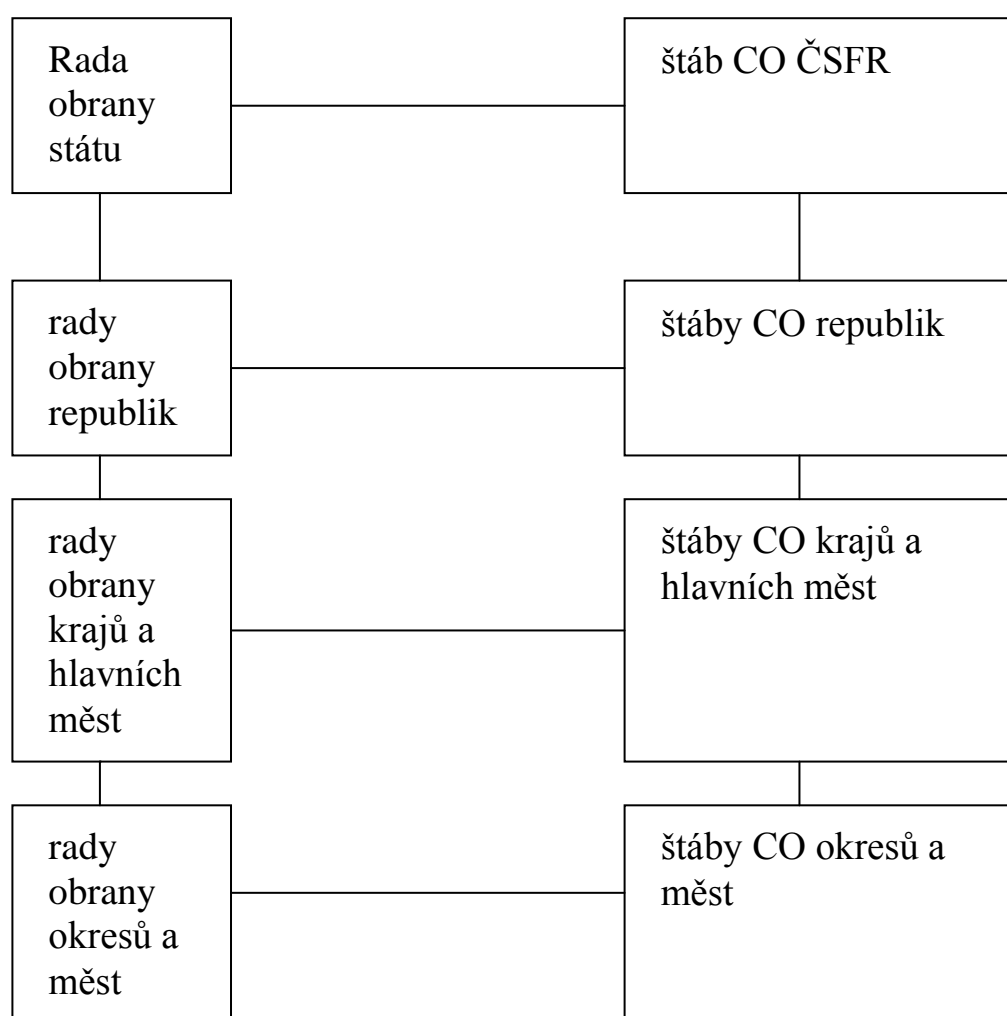
Ochranný systém metra určený pro ochranu obyvatelstva - současnost

Zdroj : www.hornictvi.info

Struktura řízení vojenské části civilní obrany v ČSFR

Zdroj : Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách

Policie ČR

Zdroj : Policie ČR

Vybavenost hasičů

Historie

Současnost

Zdroj : HZS ČR

Zdravotnická záchranná služba

Zdroj : ZZS

Materiální vybavení 15. ženijní záchrané brigády

Celkový pohled

Jídlna

Osvětlovací přívěs

Klimatizace pro komplex stanů pro ubytování

Umývárna

Autopark

Zdroj : 44. lehký motorizovaný prapor 4. brigády rychlého nasazení

Záchranné prapory

Útvar	Doba zásahu	Typ zásahu
152.zpr (71.zvz)	2.1.	Vyproštění uvíznutých a havarovaných vozidel - Malešov
Kutná Hora		
2.1.	Vyproštění uvíznutých a havarovaných vozidel - Chlístovice	
4.1. - 25.1.	Odstraňování následků sněhové kalamity - Jablonec n.Nisou	
22.1.	Rekognoskace vodovodního toku -Sázava (tvorba led.bariér)	
21.2.	Likvidace následků požáru kravína Koudelov - Vrdy	
21.3.	Zabezpečení dodávky pitné vody v obci Vrdy	
24.6.	Odstraňování následků větrné kalamity v obci Chvaletice	
12.8. - 26.11.	POVODNĚ 2002	
21.9.	Převoz čerpací stanice na vodu ze Staré Boleslavi do Mělníka	
21.9.	Vyproštění zapadlého buldozeru v Praze na Štvanici	
9.11. - 14.11.	Průzkum a likvidace zřícené ocelové střešní konstrukce na kotelnu v elektrárně Opatovice	
18.12.	Vyproštění havarovaného kamionu - Zásmuky	
153.zpr (72.zvz)	30.7.	Vyproštění havarovaných nákladních vozidel,naložení nákladu
Jindřichův Hradec		
8.8. - 20.9.	POVODNĚ 2002	
17.9. - 29.11.	Sanace státního zámku Veltrusy	
154.zpr (73.zvz)	2.1.	Likvidace sněhové kalamity Rakovník
Rakovník		

- 4.1. Likvidace sněhové kalamity Jablonec n.Nisou
- 14.1. - 24.1. Likvidace sněhové kalamity Velké Hamry
- 22.1. Vyslání průzkumné skupiny k řečišti Berounky - nebezpečí zaplavení
- 2.3. - 8.3. Monit. situace a posílení PČR - sesuv pískovcových masívů Hřensko
- 6.3. - 7.3. Evakuace a likvidace tržnice -Hřensko
- 8.3. - 21.3. Monit. situace a posílení PČR - sesuv pískovcových masívů Hřensko
- 27.3. Vyzdvihnutí hav.osobního vozidla z řeky Ohře v obci Louny
- 27.3. - 3.4. Monit. situace a posílení PČR - sesuv pískovcových masívů Hřensko
- 1.4. Záchrané a vyprošťovací práce při likvidaci zřícení hotelu Oharka
- 7.5. - 14.5. Monit. situace a posílení PČR - sesuv pískovcových masívů Hřensko
- 10.5. - 11.5. Likvidace následků srážky 2 vlaků mezi Vojkovicemi a Stráží n. Ohří
- 21.5. - 28.5. Monit. situace a posílení PČR - sesuv pískovcových masívů Hřensko
- 27.5. Vyzdvihnutí hav.kamionu - nebezpečí úniku rop.látek
- 4.6. - 11.6. Monit. situace a posílení PČR - sesuv pískovcových masívů Hřensko
- 13.6. Likvidace následků znečištění ropnou látkou v obci Stochov
- 18.6. -25.6. Monit. situace a posílení PČR - sesuv pískovcových masívů Hřensko
- 12.8. - 23.10. POVODNĚ 2002
- 21.10. - 25.10. Demolice budovy v obci Horní Počáply
- 29.10. - 1.11. Demolice budovy a odvoz suti v obci Horní Počáply
- 6.11. Záchrané práce v obci Praha - Jesenice
- 155.zpr (74.zvz) 4.1. Vyproštění zapadlé cisterny - Bučovice
- Bučovice**
- 22.1. Vyproštění havarovaného vozidla -

- Kojátky
- 24.1. Vyproštění havarovaného vozidla - Čerčín
- 28.1. - 29.1. Vyproštění havarovaného kamionu -
Lechovice
- 13.2. Vyproštění havarovaných vozidel Bučovice
- 14.3. - 16.3. Odstraňování následku výbuchu plynu -
Hrušovany n. Jevišovkou
- 8.4. Likvidace stromů - Kloboučky
- 22.4. Likvidace požáru skládky - Brno
- 6.5. Vyproštění havarovaného vozidla -
Křížanovice
- 22.5. Vyproštění vozidla - Brumov
- 16.7. - 1.8. Likvidace následků povodně -Olešnice
- 22.7. - 24.7. Likvidace následků povodně -Štěpánov
- 1.8. Likvidace stromů na komunikaci - Černčín
- 2.8. - 3.8. Dodávka pitné vody - Nové Hvězdice
- 12.8. - 29.11. POVODNĚ 2002
- 16.11. - Likvidace vyvrácených stromů -
22.11. Bohuslavice nad Bláží

156.zpr
(75.zvz)

4.1. - 7.1.

Úprava plochy pro přistání
vrtulníku u obce Těchonín

Olomouc

- 22.1. Odstraňování led. bariér na řece Bečvě v
Přerově a Lipníku n.Bečvou
- 23.1. Vyproštění havarované cisterny na
komunikaci Chudobín - Slavětín
- 26.3. Vyproštění havarované cisterny na dálnici
Olomouc - Lipník n.Bečvou
- 26.3. - 29.3. Pomoc při pátrání po utonulé osobě v řece
Moravě u obce Střeň
- 2.4. Likvidace následků požáru kostela v
Ostravě -Hrabové
- 3.4. - 5.4. Pomoc při pátrání po pohřešované osobě
řeka Morava u obce Střeň
- 8.4. - 10.4. Pomoc při pátrání po pohřešované osobě
řeka Morava u obce Střeň
- 13.7. Likvidace havárie hasičské cisterny T-815
CAS v obci Olšovec
- 2.8. - 3.8. Přeprava havarijní čtyř energ.závodů při
opravě poškozeného el.vedení přes

rozvodněnou řeku Třebůvku - obec
Bezděkov

12.8. - 29.11. POVODNĚ 2002

- 20.12. Převoz havarovaného nákladního vozidla z
obce Velká Bystřice do Ol.
- 20.12. Vyproštění havarované cisterny na
komunikaci E 442
- 22.12. Odstranění nepojízdného vozidla z
komunikace

Celkem : 67 zásahů

Zdroj : www.zachrannyprapor.blog.cz

**Zásahy provedené 72. záchrannou a výcvikovou základnou
v Jindřichově Hradci v roce 1997**

P.č	Datum zahájení	Datum ukončení	Místo zásahu	Popis zásahu	Nasazeno	
					osob	techniky
1	9.1.	9.1.	území okresu J.Hradec	odstraňování námrazy el. vedení - 19km	34	2
2	10.1.	10.1.	území okresu J.Hradec	odstraňování námrazy el. vedení - 42,5km	67	4
3	11.1.	11.1.	území okresu J.Hradec	odstraňování námrazy el. vedení - 6km	17	1
4	13.1.	14.1.	přehr.nádrž Lipno	vyproštění potopeného traktoru a cisterny přívěsu	12	7
5	12.5.	13.5.	Klášterec	doprava vody, střežení požářiště	4	1
6	25.5.	26.5.	Nová Olešná	požár skladu lnu	11	3
7	1.6.	1.6.	Horní Pěná	požár skladu sena	3	1
8	4.6.	4.6.	Číměň	vyproštění vrtné soupravy	2	1
9	9.6.	9.6.	Jindřichův Hradec	požár mateřské školky	13	3
10	10.6.	10.6.	křižovatka Zbuzany	dopravní nehoda	3	1
11	28.6.	28.6.	Čelkovice	sesuv půdy	25	4
12	3.7.	3.7.	Majdalena u Třeboně	převrácený kamion v kolejišti	1	1
13	7.7.	14.11.	zaplavená území	ZÁPLAVY 97 červenec srpen září říjen listopad	184 85 85 54 50	52 34 34 14 12
celkem za rok 1997				13 zásahů	650	175

Zdroj : 44. lehký motorizovaný prapor 4. brigády rychlého nasazení

Organizační struktura samostatných záchranných rot

Zdroj : www.zachrannyprapor.blog.cz

Dispečerský sál Centra tísňového volání Ostrava

Zdroj : www.ctvmo.cz

Jednotka sboru dobrovolných hasičů města Slavonice

Zdroj : SDH Slavonice

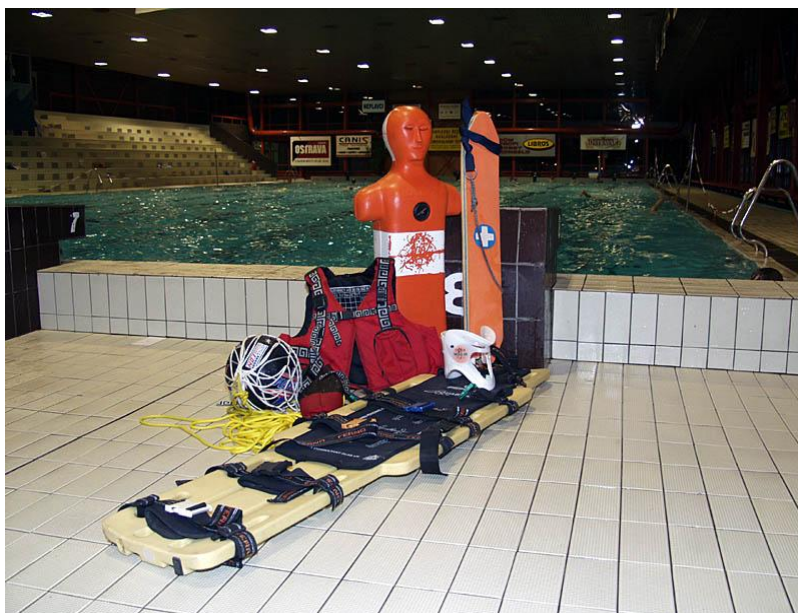

Horská služba ČR

Zdroj : www.hscr.cz

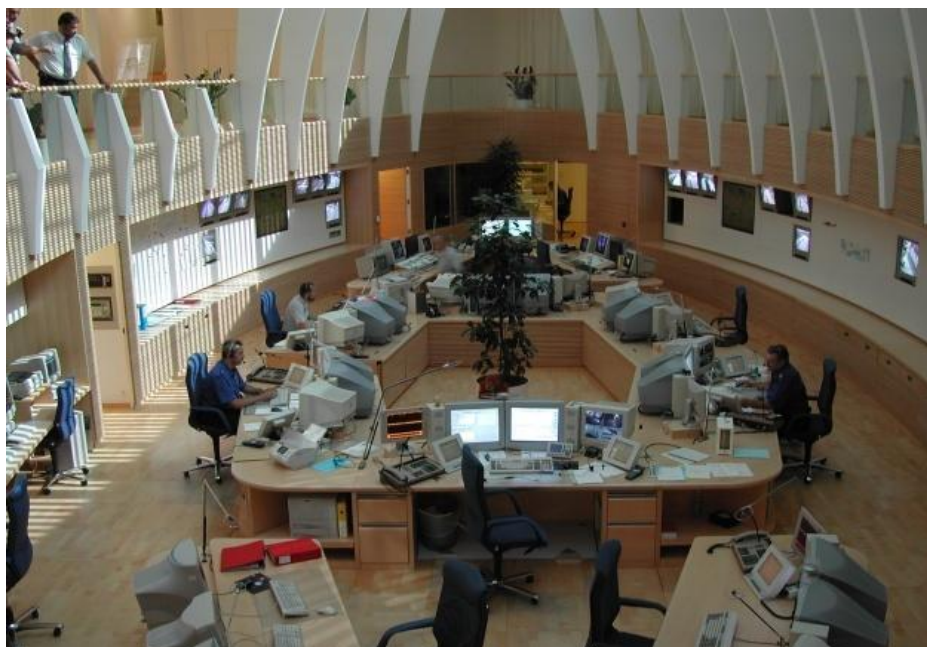
Vodní záchranná služba ČČK

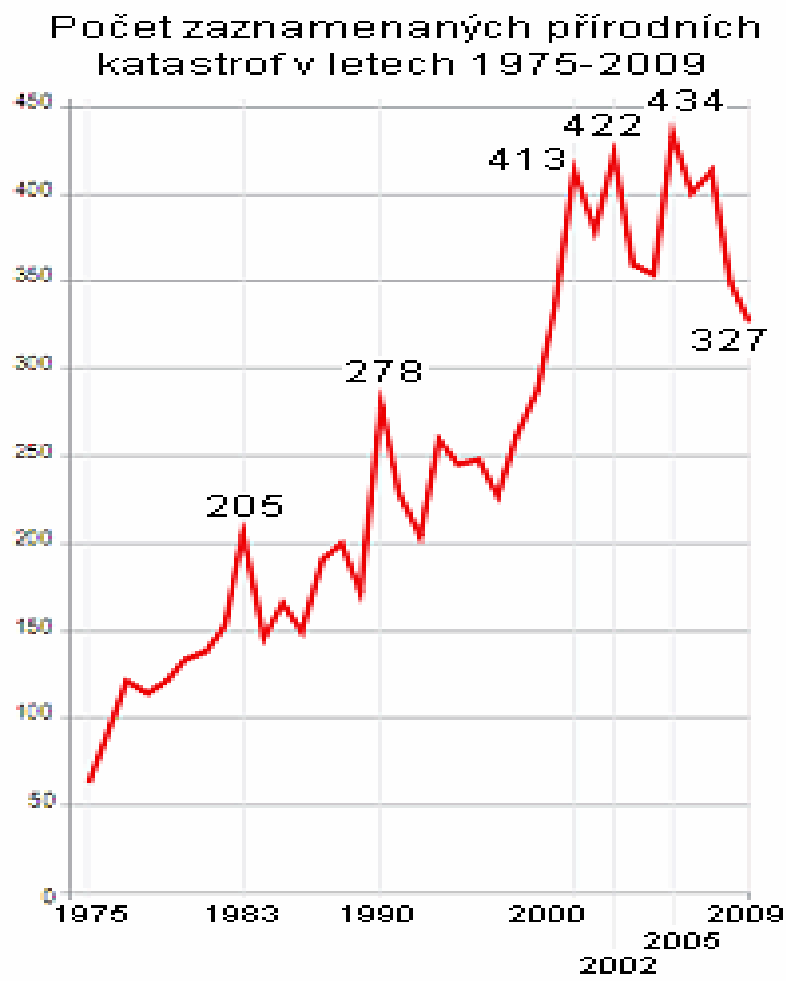
Zdroj : www.vzs.cz

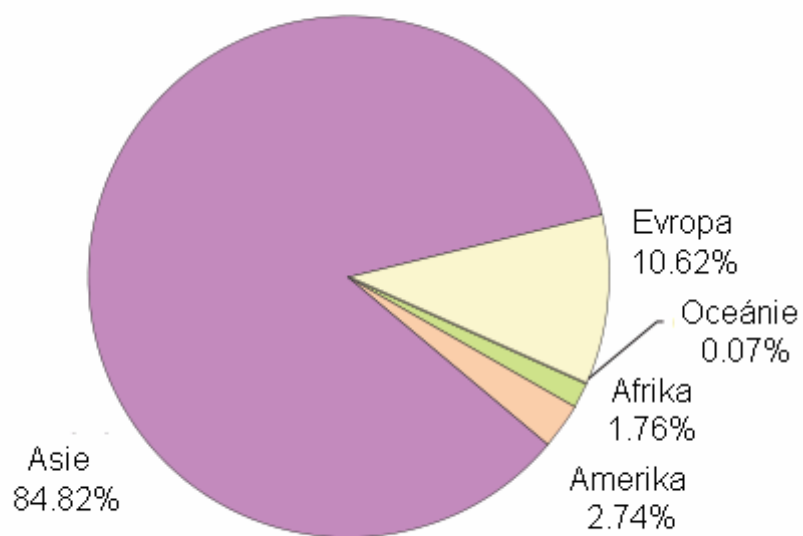
Operační středisko tísňového volání v St. Gallenu ve Švýcarsku

Statistické údaje přírodních katastrof

Počet lidí usmrcených při přírodních katastrofách v období let 2000-2008 v procentech podle světadílů

Zdroj : UN/ISDR,CRED

